DEĞİŞEN DÜNYADA
SOSYAL SORUNLAR VE SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ

Editörler

Beyza HATİPOĞLU ERKOÇ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Sami KALAYCI

Aksaray Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

© Copyright 2026

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Yayınevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN
978-625-362-334-0

Kitabın Adı
Değişen Dünyada Sosyal Sorunlar ve Sosyal Hizmet Müdahaleleri

Editörler
Beyza HATİPOĞLU ERKOÇ
ORCID iD: 0000-0002-0035-6782
Sami KALAYCI
ORCID iD: 0000-0002-0981-9595

Yayın Koordinatörü
Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No
47518

Baskı ve Cilt
Vadi Matbaacılık

Bisac Code
SOC025000

DOI
10.37609/akya.4445

Kütüphane Kimlik Kartı
Değişen Dünyada Sosyal Sorunlar ve Sosyal Hizmet Müdahaleleri / ed. Beyza Hatipoğlu Erkoç, Sami Kalaycı.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2026.
381 s. : tablo. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253623340

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Yayınevi A.Ş.
Halk Sokak 5 / A Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 Sosyal Sorunların Kuramsal Temelleri ve Tarihsel Dönüşümü 1
Mehmet ATEŞ
Melek ZUBAROĞLU YANARDAĞ

BÖLÜM 2 İşsizlik Sorunları 21
Öznur ÖZEL

BÖLÜM 3 Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma 41
Sami KALAYCI
Beyza HATİPOĞLU ERKOÇ

BÖLÜM 4 Aile Yapısındaki Dönüşüm ve Sosyal Riskler 59
Harun CEYLAN

BÖLÜM 5 Çocuk ve Gençlik Sorunları 85
Hilmi Buğra AVAN
Zühal BOĞAR
Rauf YANARDAĞ

BÖLÜM 6 Değişen Dünyada Kadın Refahı: Dönüşen Sorun Alanları ve Sosyal Hizmet Müdahaleleri 113
Selda MEYDAN
Sinem ARSLANKOÇ
Şeyma KARAKAYA ALTIOK

BÖLÜM 7 Yaşlılıkta Sosyal Sorunlar 135
Harun CEYLAN

BÖLÜM 8 Engellilere Yönelik Sosyal Sorunlar 155
Nihal KOŞ
Taner ARTAN

BÖLÜM 9 Şiddetin Değişen Biçimleri ve Sosyal Boyutları 171
Fatma İNCE

BÖLÜM 10 Suç ve Toplumsal Kontrol Mekanizmaları 189
Merve KAYA BUZKIRAN

BÖLÜM 11 Bağımlılığın Bireysel ve Toplumsal Boyutları 233
Fatma İNCE

BÖLÜM 12 Büyük Toplumsal Değişimler ve Çevresel Sorunlar:
İklim Değişikliği, Savaşlar, Afetler ve Pandemiler 261
A. Ferhat ÖZTÜRK
Merve KARAMAN
Kıvanç UZUN

BÖLÜM 13 Sosyal Hizmet Odağında Geri Dönüş Göçü 285
Hıdır APAK
Halime CETE

BÖLÜM 14 Yeni Nesil Riskler: Yapay Zekâ, Toplumsal Dönüşüm,
Bilgi Toplumu ve Dijital Eşitsizlikler 305
Yazbahar ÇETİN DOĞAN

BÖLÜM 15 Geleceğin Sosyal Sorunları: Dönüşen Riskler ve
Yeni Kırılganlıklar 321
Görkem KAYA
Aylin ARICI

BÖLÜM 16 Sosyal Hizmette Mikro, Mezzo ve Makro Müdahaleler 351
Ayşegül DAŞGIN
Taner ARTAN

YAZARLAR

Prof. Dr. Hıdır APAK
Mardin Artuklu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Aylin ARICI
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Arş. Gör. Dr. Sinem ARSLANKOÇ
İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Prof. Dr. Taner ARTAN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Mehmet ATEŞ
Doktora Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, İzmir Karabağlar Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü

Hilmi Buğra AVAN
Kahramanmaraş Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü

Zühal BOĞAR
Kahramanmaraş Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü

Halime CETE
Yalova Üniversitesi

Prof. Dr. Harun CEYLAN
Yalova Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Öğr. Gör. Dr. Yazbahar ÇETİN DOĞAN
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Ofis Teknolojileri ve Veri Yönetimi Programı

Ayşegül DAŞGIN
Doktora Öğrencisi, Uzman Sosyal Çalışmacı

Doç. Dr. Beyza HATİPOĞLU ERKOÇ
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Prof. Dr. Fatma İNCE
Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü

Doç. Dr. Dr. Sami KALAYCI
Aksaray Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Öğr. Gör. Dr. Şeyma KARAKAYA ALTIOK
İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Merve KARAMAN
Adalet Bakanlığı

Görkem KAYA
Tarsus Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Merve KAYA BUZKIRAN
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Nihal KOŞ
Doktora Öğrencisi, Uzman Sosyal Çalışmacı

Dr. Öğr. Üyesi Selda MEYDAN
İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü

Öğr. Gör. Öznur ÖZEL
Mersin Üniversitesi, Mut Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü

A. Ferhat ÖZTÜRK
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Dr. Öğr. Üyesi Kıvanç UZUN
Kırklareli Üniversitesi, Vize Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü

Prof. Dr. Melek ZUBAROĞLU YANARDAĞ
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Rauf YANARDAĞ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü

BÖLÜM 1

SOSYAL SORUNLARIN KURAMSAL TEMELLERİ VE TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ

Mehmet ATEŞ[1]
Melek ZUBAROĞLU YANARDAĞ[2]

GİRİŞ

Tarih boyunca toplum içerisinde belirli kitleleri veya daha spesifik grupları ilgilendiren, yaşam koşullarını ve kalitesini doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz etkileyebilen ve hak ihlallerine de işaret edebilen durumlar veya dönüşümler olagelmiştir. Toplumlar tarihsel süreç boyunca ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal ve teknolojik alanlarda sürekli bir dönüşüm içerisinde olmuş, ortaya çıkan bu dönüşüm süreçleri bireylerin yaşam koşullarını, toplumsal ilişkilerini ve sosyal yapıları önemli ölçüde etkilemiştir (Bingöl, 2025; Çaycı, 2015). Toplumsal yaşamın değişen dinamikleri bir yandan yeni fırsatlar ve gelişim alanlarını beraberinde getirmekle birlikte diğer yandan yoksulluk ve gelir eşitsizliği, işsizlik, şiddet, dışlanma, ayrımcılık, suç, bağımlılık, göç ve bakım ihtiyacı gibi çeşitli sorunların ortaya çıkmasına veya mevcut sorunların farklı biçimlerde yeniden üretilmesine neden olmuştur. Bu yönüyle sosyal sorunlar, yalnızca belirli kişileri, grupları veya toplumun bir bölümünü etkileyen kişisel güçlükler veya bölgesel koşullarda olmanın ötesinde toplumsal yapının işleyişi ve dönüşümüyle yakından ilişkili olan kolektif olgular olarak değerlendirilmektedir (Başcıllar, 2022; Yelboğa ve Bayır Aslan, 2020).

[1] Doktora Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, İzmir Karabağlar Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü, atesmehmet1114@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5465-8401

[2] Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ezgimlk@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3425-483X

DOI: 10.37609/akya.4445.c21974

KAYNAKLAR

Akbaş, A. (2025). Gündelik Hayatın Sosyolojisi: Toplumsal Hafıza ve Anılar. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, Toplumsal Tedkikler, 225-260.

Akbaş, E. (2019). Sosyal Politikaya Giriş: Tarihsel ve Eleştirel Bir Çerçeve. E. E. Develi içinde, *Sosyal Politika: Teori, Politika ve Uygulamalar* (s. 9-30). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Akdağ, İ. (2020). Çatışma Teorisi Bağlamında Tarihsel-Toplumsal Çatışmanın Değişen Biçimleri Üzerine Bir İnceleme. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(1), 5231-5251.

Albayrak, H. (2021). Eleştirel Sosyal Hizmet Teorisi ve Uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 383-401.

Altun, Z. (2021). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Sosyal Hizmetler: Sivil Toplum Kuruluşları Üzerinden Bir Değerlendirme. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(1), 30-44.

Altuntaş, M. (2026). *Sosyal Hizmet: Kuram, Uygulama ve Vaka İncelemeleri.* Ankara: Bidge Yayınları.

Armutlu, A. (2024). *2002 - 2022 Yılları Arasında Türkiye'de Sosyal Hizmetler Bağlamında Sosyal Politikanın Değişimi: Diyarbakır Örneği.* Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi.

Attepe Özden, S., Pak, M. D., & İçağasıoğlu Çoban, A. (2017). Sosyal Hizmette İyilik Hali Kavramı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 87-104.

Aydın, K. (2014). Yapısal İşlevselci Teori ve Toplumsal Tabakalaşma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 213-239.

Baffoe, M. ve Dako-Gyeke, M. (2013). Social Problems and Social Work in Ghana: Implications for Sustainable Development. *International Journal of Development and Sustainability*, 2(1), 347-363.

Barr, N. (2004). *The Economics of the Welfare State, Fourth Edition.* Oxford: Oxford University Press.

Başcıllar, M. (2022). Sosyal Sorun Kavramı ve Sosyal Hizmet İle İlişkisi. E. M. Başcıllar içinde, *Sosyal Sorunlar ve Sosyal Hizmet* (s. 1-15). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Berger, P. ve Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology ofKnowledge.* New York: Penguin Books.

Bingöl, İ. (2025). Sanayi Devriminden Dijital Çağa: Modernleşme Sürecinde Toplumsal Dönüşüm. *Kronotop İletişim Dergisi*, 2(2), 395-426.

Bonds, E. (2021). *Social Problems: A Human Rights Perspective, Second Edition.* New York: Routledge.

Bölükbaş, S. (2019). Refah Devletinin Doğuşu ve Gelişimi. E. E. Develi içinde, *Sosyal Politika Teori, Politika ve Uygulamalar* (s. 31-56). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Çaycı, B. (2015). Yeni Dijital Çağda Toplumsal Hareketlerde Meydana Gelen Dönüşüm. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 5(1), 27-43.

Çevik, M. (2022). Sosyolojik Açıdan Sosyal Problemler. A. F. Editörler: Selin Oyan Küpeli içinde, *Sosyal Bilimlerde Disiplinler Arası Çalışmalar - 1* (s. 185-206). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

Çoban, R. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260.

Duyan, V. (2021). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri.* Ankara: Vizyon Yayınevi.

Erdem, S. (2020). Yapısal Sembolik Etkileşimcilik ve Kimlik Teorisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 12(1), 50-65.

Gencer, T. E. ve Aktan, M. C. (2021). Dijitaleşen Çağda ve Toplumda Değişen İhtiyaçlar ve Sorunlar: E-Sosyal Hizmet (Sosyal Hizmet 2.0) Gereksinimi. *Toplum ve Sosyal*, 32(3), 1143-1175.

Gökulu, G. (2019). Sembolik Etkileşimci Teorinin Gündelik Yaşam Sosyolojisine Katkıları. *EKEV Akademi Dergisi*, 80), 173-190.

Gül, E. (2024). *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Ailenin Dönüşümü.* Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Güneş, E. (2023). Sosyal Hizmet ve Sosyal Politika İlişkisi. E. M. Gedik içinde, *Disiplinlerarası Sosyal Hizmet Holistik Perspektif* (s. 341-363). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Gürbüz, B. ve Altındiş, E. (2025). Sosyal Hizmetin Yolculuğu: Temel Alanlar ve Yeni Yönelimler. E. Y. Akyıldız içinde, *Sosyal Hizmet Alanında Uluslararası Akademik Araştırma ve Çalışmalar* (s. 27-43). Ankara: Serüven Yayınevi.

Güven, S. (2016). *Sosyal Politikanın Temelleri (6.Baskı).* Bursa: Ezgi Kitabevi.

Güzel, B. ve Buz, S. (2019). "Yeşil" Yoksulluk, Çevresel Adalet ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 1052-1069.

Holmes, M., Mooney, L. ve Knox, D., & Schacht, C. (2015). *Understanding Social Problems (5th Canadian Edition).* Toronto: Nelson Education.

IFSW. (2014). *Global Definition of Social Work*. IFSW: https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/ adresinden alındı

Kallen, D., Miller, D. ve Daniels, A. (1989). Sociology, Social Work and Social Problems. *Sociological Practice*, 7(1), 97-109.

Karadoğan, E. (2015). Sosyal Yardımların Psikososyal Mitleri. *Çalışma ve Toplum*, 3(46), 123-154.

Karahan Çoban, G. (2025). Sosyal Hizmet Tarihinde Çocuk İşçiliği: Geçmişten Günümüze Bir Değerlendirme. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 53-61.

Karataş, K. (1999). Toplum Merkezleri Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi. K. Karataş içinde, *Çağdaşlaşma Sürecinde Toplum Merkezlerinin Yeri ve İşlevleri* (s. 15-13). Ankara: Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı Yayınları.

Kaya Örk, E. ve Çömez Polat, F. (2022). Çevresel Adaletsizlik Mağduru Grupların İhtiyaçlarını Karşılamada Yeni Bir Model Önerisi: "Yeşil Sosyal Hizmet Birimleri Kurulması". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(3), 975-990.

Keskin, A. (2025). Türkiye'de Sosyal Devlet Bağlamında Sosyal Güvenlik. E. U. Aşkın içinde, *Sosyal Politika Kuram, Tarih ve Güncel Tartışmalar* (s. 89-123). Ankara: Vizetek Yayıncılık.

Koçak, O. (2019). *Teori ve Araştırma Boyutuyla Sosyal Sorunlar.* Bursa: Ekin Yayınevi.

Kongar, E. (1972). *Sosyal Çalışma'ya Giriş.* Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları G-2.

Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak. *Çalışma ve Toplum*, 4(15), 19-56.

Koray, M. (2018). *Sosyal Politika (5. Baskı).* Ankara: İmge Kitabevi.

Küçükoba, E. (2022). Refah Devleti Bağlamında Sosyal Politika, Sosyal Hizmetin Tarihi Gelişimi ve Türkiye. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(2), 164-176.

Lopata, H. ve Levy, J. (2003). The Construction of Social Problems across the Life Course. E. H. Levy içinde, *Social Problems across the life Course* (s. 3-10). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.

Marx, K. ve Engels, F. (2019). *Komünist Manifesto, 7. Baskı, Çeviri: Nail Satlıgan.* İstanbul: Yordam Kitap.

Mühürdaroğlu, A. (2025). Sosyolojik Bilgi Ne İşe Yarar? İnşacı Sosyal Sorunlar Sosyolojisi Vakası. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (66), 17-34.

Özdemir, A. (2025). Toplumsal Refahın Sağlanmasında Aile Dayanışmasının Önemi. *SBÜ YUVA Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 142-180.

Özdemir, S. (2010). Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış: "Refah Karması" ve Sosyal Refah Sağlayıcı Kurumlar. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (48), 97-127.

Özkan, G. (2022). Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından Çocuk İhmal ve İstismarında Bireysel, Ailesel ve Çevresel Risk Faktörlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 4(8), 217-240.

Parrillo, V. (2008). *Encyclopedia of Social Problems 1&2.* Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.

Parsons, T. (1991). *The Social System.* Editör: Bryan S.Turner: Routledge.

Payne, M. (2020). *Modern Sosyal Hizmet Kuramı, Birinci Baskı.* Ankara: Nika Yayınevi.

Rubington, E. ve Weinberg, M. (2003). *Study of Social Problems: Seven Perspectives, Sixth Edition.* New York: Oxford University Press.

Sağlık, S. (2025). Sosyal Hizmet ve Yapay Zeka: EPIC Model Yaklaşımı. E. Y. Akyıldız içinde, *Sosyal Hizmet Alanında Uluslararası Akademik Araştırma ve Çalışmalar* (s. 57-84). Ankara: Serüven Yayınevi.

Sarı, H. K. (2021). Yaşlılık ve Sosyal Hizmet İlişkisi Bağlamında Yaşlılık ve Yoksulluk. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 159-167.

Skidelsky, R. (2010). *Keynes: The Return of the Master.* New York: Public Affairs.

Spector, M. ve Kitsuse, J. (2017). *Constructing Social Problems.* New York: Routledge.

Sullivan, T. (2016). *Introduction to Social Problems, Tenth Edition.* New York: Pearson.

Süleymanoğlu, R. (2016). Keynesçi Refah Devleti'nin Gelişimi, Dönüşümü ve Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8-9), 271-301.

Şahin, E. ve Gülcan, E. (2023). Refah Devletinin dönemsel ayrışması ve Neoliberal yaklaşımın Refah Devleti politikalarına yansıması. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 57-68.

Toper, F., Aslan, H. ve Özpolat, A. O. (2023). Türkiye'deki Sosyal Hizmet Kurumlarının Tarihsel Gelişimi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 16(62), 125-158.

Trattner, W. (2007). *From Poor Law to Welfare State: a History of Social Welfare in America, Sixth Edition.* New York: The Free Press.

Tuncay, T. ve Tekin, H. H. (2021). *Sosyal Hizmet Mesleğinin ABC'si.* Ankara: Nika Yayınevi.

Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.

Ustabaşı Gündüz, D. (2019). Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet İlişkisi. E. E. Develi içinde, *Sosyal Politka Teori, Politika ve Uygulamalar* (s. 57-74). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Uysal, M. (2025). 21. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Sosyal Hizmette Dönüşüm ve Trendler. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 5(2), 90-102.

Yelboğa, N. ve Bayır Aslan, Ş. (2020). Sosyal Sorun Olarak Salgın Hastalıklar ve Sosyal Çalışmanın Halk Sağlığını Koruma/Geliştirme Görevi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 43-49.

Yenihan, B. (2018). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Dünya'da ve Türkiye'de Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 177-196.

Yıldırım Aykurt, A. (2020). 21. Yüzyıl'da Sosyal Sorunlar ve Dezavantajlı Gruplar. *Journal of Awareness*, 5(3), 427-448.

Yıldırım, A. (2020). Örgüt Teorisinde Parsons'cu İşlevselcilik ve Gerilim Yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 51, 153-167.

Yücedağ, İ. (2015). Amerikan İşlevselciliğinin Krizi ve Refleksif Sosyolojinin Olanaklılığı Üzerine. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (35), 127-146.

BÖLÜM 2

İŞSİZLİK SORUNLARI

Öznur ÖZEL[1]

GİRİŞ

İşsizlik, çalışma isteğine ve yeterliliğine sahip bireylerin iş bulamamasıyla ortaya çıkan ekonomik bir sorun olmasının yanı sıra bireyin yaşamını, aile ilişkilerini ve toplumun sosyal yapısını etkileyen çok boyutlu bir olgudur. Çalışma yaşamı bireye yalnızca gelir sağlamamakta; aynı zamanda toplumsal aidiyet, özgüven, mesleki kimlik, sosyal ilişki kurma ve geleceğini planlama olanağı sunmaktadır. Bu nedenle işsiz kalmak, kişinin geçimini sağlayan gelirden yoksun kalmasının ötesinde psikolojik, sosyal ve mesleki sonuçlar meydana getirebilmektedir. İşsizliğin uzun süre devam etmesi ise bireylerin sahip oldukları bilgi ve becerileri kaybetmelerine, iş arama motivasyonlarının zayıflamasına ve işgücü piyasasından giderek uzaklaşmalarına neden olabilmektedir. Bireysel düzeyde başlayan bu etkiler zaman içerisinde aileye ve topluma yayılarak yoksulluk, sosyal dışlanma, güvencesiz çalışma ve toplumsal eşitsizlik gibi daha geniş sorunlara dönüşebilmektedir.

İşsizlik tek bir nedene bağlı olarak ortaya çıkmadığı gibi bütün işsizler açısından aynı özellikleri de taşımamaktadır. Bireylerin kendi tercihleriyle çalışmamaları ile çalışmaya hazır oldukları hâlde iş bulamamaları farklı işsizlik biçimlerini meydana getirmektedir. Benzer şekilde iş değiştirme sürecinde yaşanan geçici işsizlik, üretim yapısındaki dönüşümlerden kaynaklanan yapısal işsizlik, ekonomik daralma dönemlerinde artan konjonktürel işsizlik ve belirli dönemlerde

[1] Öğr. Gör., Mersin Üniversitesi, Mut Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, oznurozel@mersin.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-4398-6167

DOI: 10.37609/akya.4445.c21975

İşsizlikle mücadelede ekonomik büyüme politikaları, aktif ve pasif istihdam uygulamaları ve sosyal hizmet müdahaleleri birbirini tamamlayan bir yapı içinde yürütülmelidir. Mesleki eğitim, işbaşı eğitim, iş ve meslek danışmanlığı, girişimcilik destekleri ve işe yerleştirme hizmetleri bireylerin istihdam edilebilirliğini artırırken işsizlik sigortası ve sosyal yardımlar işsizliğin ekonomik ve toplumsal etkilerini hafifletmektedir. Ancak programların ülke genelinde tek tip uygulanması yerine bölgesel gelişmişlik düzeyi, sektörel ihtiyaçlar ve hedef grupların özellikleri dikkate alınarak hazırlanması daha etkili sonuçlar verebilir. Programların yalnızca katılımcı sayıları üzerinden değil, bireylerin kalıcı ve güvenceli istihdama geçişleri üzerinden değerlendirilmesi de önemlidir.

Sosyal hizmet, işsizliğin bireysel ve toplumsal etkilerinin azaltılmasında tamamlayıcı ve güçlendirici bir işleve sahiptir. Sosyal hizmet uzmanları bireylerin ekonomik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını birlikte değerlendirebilir; onları sosyal yardım, psikososyal destek, mesleki eğitim, danışmanlık ve işe yerleştirme hizmetlerine yönlendirebilir. Sosyal hizmet kuruluşları ile İŞKUR, eğitim kurumları, yerel yönetimler ve işverenler arasında kurulacak koordinasyon, işsiz bireylerin hizmetlere erişimini kolaylaştırabilir. Sonuç olarak işsizlikle etkili biçimde mücadele edilebilmesi için bireyin yalnızca iş bulmasının değil, çalışma yaşamına kalıcı, güvenceli ve insan onuruna yakışır koşullarda katılmasının hedeflenmesi gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, bireylerin ekonomik bağımsızlık kazanmalarına katkı sağlarken toplumsal eşitsizliklerin ve sosyal dışlanmanın azaltılmasını da destekleyecektir.

KAYNAKLAR

Adak, N. (2010). Sosyal bir problem olarak işsizlik ve sonuçları. Toplum ve Sosyal Hizmet, 21(2), 105-116.

Akyıldız, Y. (2019). İşsizlik ve İŞKUR'un aktif istihdam politikaları. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, (71), 94-119.

Çakır, Ö. ve Kellevezir, I. (2020). Yükseköğretim mezunlarında işsizlik ve nitelik uyumsuzluğu olgusu: UNI-VERI araştırma sonuçları ışığında bir değerlendirme. Çalışma İlişkileri Dergisi, 1(Özel Sayı), 1-17.

Ecer, H. (2026). İstihdam piyasası ile eğitim sağlayıcılar arasındaki uyumun değerlendirilmesi. Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 21(65), 42-71.

Güney, G. (2025). Dijital dönüşümün işgücü piyasasına etkisi: Türkiye'deki aktif işgücü programlarına yönelik bir değerlendirme. Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi, 7(18), 61-73.

Kanyılmaz Polat, E. ve Bacak, B. (2018). İşsizliğin psikolojik sonuçları ve işsizlik süresi ilişkisi: Çanakkale'de yükseköğrenim mezunu işsizler üzerinde bir araştırma. Çalışma İlişkileri Dergisi, 9(2), 24-47.

Koç, Ü. (2024). Doğal işsizlik ve konjonktürel işsizlik: Stokastik sınır analizi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(Özel Sayı), 253-265.

International Labour Organization. (2019). Quality apprenticeships: Addressing skills mismatch and youth unemployment. ILO.

Öztürk, M. (2020). Küreselleşme sürecinde ekonomik büyümenin işsizlik türleri üzerindeki etkisi. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(1), 45-68.

Saraç, H. ve Arslan, E. (2026). Aktif işgücü politikaları işsizlikle mücadelede ne kadar etkili? Türkiye için nicel bir etki analizi. Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 12(1), 33-53.

Şenol, E. (2025). İşsizliğin sosyal dışlanma üzerindeki etkileri. Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1), 1-17.

Taşdöken, Ö. ve Bölük, G. (2023). Türkiye'de işsizlikle mücadelede aktif istihdam politikalarının etkililiğinin değerlendirilmesi. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 18(2), 271-286.

Tolgay, C. ve Çakır, Ö. (2022). Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin genç işsizliğine yönelik algıları üzerine bir araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(4), 1680-1707.

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2026, 31 Ağustos). İşgücü istatistikleri, Temmuz 2026 (Sayı: 57999). https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/57999

Uyar Bozdağlıoğlu, E. Y. (2008). Türkiye'de işsizliğin özellikleri ve işsizlikle mücadele politikaları. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(20), 45-65.

Yıldız, K. (2014). İşsizlik türleri, her bir işsizlik türünün toplam işsizlikteki payı ve çeşitli demografik parametrelerle ilişkisi. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, (45), 1-26.

BÖLÜM 3

YENİ YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA

Sami KALAYCI[1]
Beyza HATİPOĞLU ERKOÇ[2]

GİRİŞ

Yoksulluk, insanlık tarihi boyunca her dönemde varlığını sürdürmüş ve halen de günümüzde sürdüren bir olgudur. Hem birey hem de toplum için önemli bir sorun olan yoksulluk, Sahlins (2010: 10)'e göre avcı toplayıcı toplumdaki orijinal bolluğun yerine uygarlığın bir icadı olan, insanlar arasındaki ilişkilerin boyutunu gösteren ve aynı zamanda statüyü ifade eden bir olgudur. Bu bağlamda yoksulluk hem insan eliyle oluşturulan bir sorun hem de toplumda bireylerin yerini gösteren bir ölçüttür.

Bir bireyin elde ettiği maddi gelirinin yaşadığı toplumdaki şartlara göre hayatını şekillendirme gücü ve becerisini ölçen yoksulluk, tarihi süreç içerisinde varlığını farklı şekillerde göstermiştir. 19. yüzyılda daha çok maddi gelir ile ilişkilendirilip varlığı maddi imkânlarla ölçülen yoksulluk olgusu, 20. yüzyıl sonlarında yeni yoksulluk kavramı ile farklı bir olgu olarak karşımıza çıkmıştır. Farklı konular kapsamında değişik bir tür olan yeni yoksulluk kavramı, günümüzde çeşitli olgu ve kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Bu kavramlardan birisi de sosyal dışlanmadır. Kısaca birey ve grupların çevresinden uzaklaşarak toplum hayatından kopmasını ifade eden sosyal dışlanma, toplumun temel yaşam imkân ve

[1] Doç. Dr. Dr., Aksaray Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, samiklyc@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-0981-9595
[2] Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, beyzahatipoglu@windowslive.com, ORCID iD: 0000-0002-0035-6782

DOI: 10.37609/akya.4445.c21976

Sosyal dışlanmanın tespiti ve mücadelesinde değişen şartlar karşısında mevcut ölçüm yaklaşımlarının yetersiz kaldığı dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda sosyal dışlanmanın çok boyutlu ve dinamik yapısını ölçebilecek göstergeler geliştirilmeli ve güncel tutulmalıdır. Bu doğrultuda, sosyal dışlanmanın ölçülmesindeki güçlüğü aşmak amacıyla yaş, engellilik, göç, istihdam, mekânsal ayrışma gibi farklı kesişen eksenleri birlikte izleyen veri sistemleri ve araştırmalar teşvik edilmelidir.

Sosyal hizmet meslek ve disiplininin yeni yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelede kilit bir aktör olduğu göz önünde bulundurularak, sosyal hizmet uygulamalarının birey, aile ve toplum düzeyinde güçlendirici bir yaklaşımla yürütülmesi; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve ilgili kamu kurumlarının iş birliği içinde hareket etmesi gerekmektedir. Böylece, sosyal dışlanmanın mikro düzeyden mezzo ve makro düzeye uzanan etkileri bütüncül bir müdahale anlayışıyla ele alınabilir ve dezavantajlı grupların toplumsal yaşama tam ve eşit katılımı desteklenebilir.

KAYNAKLAR

Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2007), "Türkiye'nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma", Tes-İş Dergisi, 01 Haziran, 83-89. https://www.tes-is.org.tr/assets/pht-file/press/pdf/a054e1a20d.pdf

Amin, S. (1992). Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme. (Çev.: Semih Lim), İstanbul: Kaynak Yayınları.

Bauman, Z. (1999). Çalışma Tüketicilik ve Yeni Yoksullar. (Çev.: Ümit Öktem), Sarmal Yayınevi, 1. Baskı.

Bauman, Z. (2014). Modernlik ve Müphemlik. (Çev.: İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları.

Birleşmiş Milletler. (1997). Report On The World Social Situation. New York: United Nations Publication.

Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2006). Sosyal Politika Yazıları. İstanbul: İletişim Yayınları.

Byrne, D. (2005). Social Exclusion. London. Open University Press.

Çakır, Ö. (2008). Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 31, 25-47.

Drewnowski, J. (1977). Poverty: It's Meaning And Measurement, Development And Change, 8(2), 183-206.

Feng, Z., Jones, K. and Wang, W. W. (2015). An Exploratory Discrete-time Multilevel Analysis of The Effect of Social Support on The Survival of Elderly People in China. Social Science & Medicine, 130, 181–189.

Genç, Y. ve Çat, G. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi, Akademik İncelemeler Dergisi, 8(1), 363-393.

Genç, Y. ve Dalkılıç, P. (2013). Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri. The Journal of Academic Social Science Studies, 6(4), 461-482.

Işık Erol, S. (2012). İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkisi, Tühis İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 24(3-4-5), 46-70.

İçli, G. (2016). "Sosyal Statü ve Rol Bağlamında Yaşlılık", (Ed.: Harun Ceylan), Yaşlılık Sosyolojisi, (41-55), Ankara: Nobel Yayıncılık, 1. Baskı.

Kahraman Güloğlu, F. (2022). Engellilik Hakkında Kavramsal Karmaşanın Nedenleri ve Türkiye'deki Durum. Toplum ve Sosyal Hizmet, 33(1), 291-315.

Kalaycı, S. (2022). "Yoksulluk ve Sosyal Hizmet Uygulamaları", (Ed.: Ferit İzci, Berfin Göksoy Sevinçli, Kıvanç Demirci), Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Yoksulluk Gerçeği, (99-115), Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım.

Kenyon, S., Lyons, G. and Rafferty, J. (2002). Transport and Social Exclusion: Investigating the Possibility of Promoting Inclusion Through Virtual Mobility. Journal of Transport Geography, 10, 207–219.

Kesgin, B. (2012). Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım. İstanbul: Açılım Kitap.

Kieselbach, T. (2003). Long-Term Unemployment Among Young People: The Risk of Social Exclusion. American Journal of Community Psychology, 32(1/2), 69-76.

Madanipour, A., Shucksmith, M. and Talbot, H. (2015). Concepts of Poverty and Social Exclusion In Europe. Local Economy, 30(7), 721-741.

Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. (Çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.

Maximova, S. G., Noyanzina, O. E. and Omelchenko, D. A. (2018). A Model of Social Exclusion of Elderly People in Siberian Region. Advances in Gerontology, 8(1), 58-63.

Pohlan, L. (2019). Unemployment and Social Exclusion. Journal of Economic Behavior and Organization, 164, 273-299.

Rank, M. R., Goode, J. and Maskovsky, J. (2003). Review of The New Poverty Studies: The Ethnography of Power, Politics, and Impoverished People in the United States, Contemporary Sociology A Journal of Reviews, 32(2), 156–157.

Sahlins, M. (2010). Taş Devri Ekonomisi, (Çev.: Taylan Doğan ve Şirin Özgün), İstanbul: BGST Yayınları.

Saraceno, C. (2002). "Introduction: Exploring Social Assistance Dynamics", (Ed.: Chiara Saraceno), Social Assistance Dynamics in Europe National and Local Poverty, (1-34), Bristol: Bristol University Press; The Policy Press.

Sen, A. K. (1999). Development as Freedom. New York: Knoph Press.

Silver, H. (2008)."Culture, Politics and National Discourses of the New Urban Poverty", (Ed.: Enzo Mingione), Urban Poverty and the Underclass: A Reader, (105-138), John Wiley & Sons, IJURR Studies in Urban and Social Change Book Series.

Şahin, T. (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Mayıs.

Şenses, F. (2002). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk. İstanbul: İletişim Yayınları.

Wang, Z. and Guo, S. (2022). Politics of Poverty Governance: An Introduction. Journal of Chinese Political Science, 27, 205-219.

Yang, Y., Jean Yeung, W.J. and Feng, Q. (2018). Social Exclusion and Cognitive Impairment - A Triple Jeopardy for Chinese Rural Elderly Women. Health & Place, 53, 117-127.

Yolcuoğlu, İ. (2017). Sosyal Hizmet / Sosyal Çalışma Bilim ve Mesleğine Giriş. İstanbul: Nar Yayınevi.

BÖLÜM 4

AİLE YAPISINDAKİ DÖNÜŞÜM VE SOSYAL RİSKLER

Harun CEYLAN[1]

1. GİRİŞ

Aile, bireyin bakım, korunma, sosyalleşme, duygusal destek ve dayanışma gereksinimlerinin karşılandığı, toplumsal değerlerin ve ilişki biçimlerinin kuşaklar arasında aktarıldığı temel kurumlardan biridir. Bununla birlikte aile, değişmez bir yapı değildir; ekonomik, demografik, kültürel ve teknolojik dönüşümlere bağlı olarak aile biçimleri, üyelerin rolleri ve aile içi ilişkiler zaman içinde yeniden şekillenmektedir (Giddens & Sutton, 2021).

Aile yapısındaki tarihsel dönüşümün başlıca dinamikleri arasında sanayileşme, kentleşme ve modernleşme yer almaktadır. Üretimin hane dışına taşınması, kırdan kente göç ve ücretli çalışmanın yaygınlaşması, geniş ailenin bazı işlevlerinin değişmesine ve çekirdek aile hanelerinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur (Goode, 1963; Parsons & Bales, 1955). Bireyselleşme, kadınların eğitim ve çalışma yaşamına artan katılımı ve toplumsal cinsiyet rollerindeki değişim ise evlilik, ebeveynlik ve aile içindeki sorumlulukların yeniden tanımlanmasını beraberinde getirmiştir (Beck & Beck-Gernsheim, 2002; Giddens, 1992). Bu gelişmeler, aile kurumunun ortadan kalkmasından çok aile yaşamının farklı biçimlerde yeniden yapılanmasına işaret etmektedir.

Bu dönüşüm demografik göstergelerde de izlenmektedir. İlk evlenme ve ilk doğum yaşının yükselmesi ile doğurganlığın azalması, aile kurma ve ebeveynlik örüntülerindeki değişimi yansıtmaktadır (OECD, 2024; TÜİK, 2025a,

[1] Prof. Dr., Yalova Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, harun.ceylan@yalova.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9047-2316

DOI: 10.37609/akya.4445.c21977

KAYNAKLAR

Addati, L., Cattaneo, U., Esquivel, V., & Valarino, I. (2018). Care work and care *jobs for the future of decent work*. International Labour Office. https://www.ilo.org/publications/major-publications/care-work-and-care-jobs-future-decent-work

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2021*.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2026). *Aile ve Nüfus On Yılı 2026–2035 vizyon belgesi*. https://www.aile.gov.tr/media/313283/an10y-vizyon-belgesi-web.pdf

Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family, 72*(3), 650–666. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x

Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences*. SAGE.

Bengtson, V. L., & Roberts, R. E. L. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: An example of formal theory construction. *Journal of Marriage and the Family, 53*(4), 856–870. https://doi.org/10.2307/352993

Bergsvik, J., Fauske, A., & Hart, R. K. (2021). Can policies stall the fertility fall? A systematic review of the (quasi-)experimental literature. *Population and Development Review, 47*(4), 913–964. https://doi.org/10.1111/padr.12431

Birinci, E. (2026). Kuşaklar arası kültürel aktarım. H. Ceylan (Ed.), *Kuşaklar arası ilişkiler* içinde (2. basım, ss. 81–88). Nobel Akademik Yayıncılık.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

Canatan, A. (2026). Kuşaklar sosyolojisi bağlamında kuşaklar arası ilişkiler. H. Ceylan (Ed.), *Kuşaklar arası ilişkiler* içinde (2. basım, ss. 41–50). Nobel Akademik Yayıncılık.

Ceylan, H., & Bayram, Y. (2026). Sosyolojik boyutları ve farklılaşan yönleriyle kuşaklar. H. Ceylan (Ed.), *Kuşaklar arası ilişkiler* içinde (2. basım, ss. 1–40). Nobel Akademik Yayıncılık.

Chzhen, Y., Howarth, C., & Main, G. (2022). Deprivation and intra-family conflict: Children as agents in the Family Stress Model. *Journal of Marriage and Family, 84*(1), 121–140. https://doi.org/10.1111/jomf.12791

Conger, R. D., Conger, K. J., & Martin, M. J. (2010). Socioeconomic status, family processes, and individual development. *Journal of Marriage and Family, 72*(3), 685–704. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00725.x

Durgun, B., & Kızılkaya, S. (2025). Determinants of fertility rates in Türkiye: The role of women's income, human capital, participation in civil society and life expectancy. *Discover Social Science and Health, 5*, Article 92. https://doi.org/10.1007/s44155-025-00244-y

Erdoğdu Aslan, B. Ö., & Tezel Ertaç, Z. E. (2025). Dijital çağda çocuk yetiştirme ve aile ilişkileri bağlamında sistematik bir derleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27*(Aile Özel Sayısı), 121–140.

Fast, J., Duncan, K. A., Keating, N. C., & Kim, C. (2024). Valuing the contributions of family caregivers to the care economy. *Journal of Family and Economic Issues*, *45,* 236–249. https://doi.org/10.1007/s10834-023-09899-8

Fingerman, K. L., Huo, M., & Birditt, K. S. (2020). A decade of research on intergenerational ties: Technological, economic, political, and demographic changes. *Journal of Marriage and Family, 82*(1), 383–403. https://doi.org/10.1111/jomf.12604

Fluchtmann, J., van Veen, V., & Adema, W. (2023). *Fertility, employment and family policy: A cross-country panel analysis* (OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 299). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/326844f0-en

Gauthier, A. H., & Gietel-Basten, S. (2025). Family policies in low fertility countries: Evidence and reflections. *Population and Development Review, 51*(1), 125–161. https://doi.org/10.1111/padr.12691.

Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Stanford University Press.

Giddens, A., & Sutton, P. W. (2021). *Sociology* (9th ed.). Polity Press.

Gitterman, A., Knight, C., & Germain, C. B. (2021). *The life model of social work practice: Advances in theory and practice* (4th ed.). Columbia University Press. https://doi.org/10.7312/gitt18748

Goldscheider, F., Bernhardt, E., & Lappegård, T. (2015). The gender revolution: A framework for understanding changing family and demographic behavior. *Population and Development Review, 41*(2), 207–239. https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00045.x.

Goode, W. J. (1963). *World revolution and family patterns*. Free Press.

International Federation of Social Workers. (2014). *Global definition of social work*. https://www.ifsw.org/global-definition-of-social-work/

International Federation of Social Workers. (2018). Global social work statement of ethical principles. https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/

International Labour Organization [ILO]. (2024). *The impact of care responsibilities on women's labour force participation*. https://doi.org/10.54394/LPTT5569

Komanchuk, J., Toews, A. J., Marshall, S., Mackay, L. J., Hayden, K. A., Cameron, J. L., Duffett-Leger, L., & Letourneau, N. (2023). Impacts of parental technoference on parent–child relationships and child health and developmental outcomes: A scoping review. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 26*(8), 579–603. https://doi.org/10.1089/cyber.2022.0278

Kong, L.-N., Liu, D.-X., Yang, J., Yang, L., & Hu, P. (2026). Levels of positive aspects of caregiving and associated factors among family caregivers of older adults: A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Public Health, 14*, Article 1844907. https://doi.org/10.3389/fpubh.2026.1844907

Lee, Y., & Li, L. (2022). Evaluating the positive experience of caregiving: A systematic review of the Positive Aspects of Caregiving Scale. *The Gerontologist, 62*(9), e493–e507. https://doi.org/10.1093/geront/gnab092

Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review, 36*(2), 211–251. https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x.

Lüscher, K., & Pillemer, K. (1998). Intergenerational ambivalence: A new approach to the study of parent-child relations in later life. *Journal of Marriage and the Family, 60*(2), 413–425. https://doi.org/10.2307/353858

Mannheim, K. (1952). The problem of generations. P. Kecskemeti (Ed.), *Essays on the sociology of knowledge* içinde (ss. 276–322). Routledge & Kegan Paul.

Masten, A. S., & Monn, A. R. (2015). Child and family resilience: A call for integrated science, practice, and professional training. *Family Relations, 64*(1), 5–21. https://doi.org/10.1111/fare.12103

McDaniel, B. T., & Coyne, S. M. (2016). "Technoference": The interference of technology in couple relationships and implications for women's personal and relational well-being. *Psychology of Popular Media Culture, 5*(1), 85–98. https://doi.org/10.1037/ppm0000065

McDonald, P. (2000). Gender equity in theories of fertility transition. *Population and Development Review, 26*(3), 427–439. https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2000.00427.x.

Modecki, K. L., Goldberg, R. E., Wisniewski, P., & Orben, A. (2022). What is digital parenting? A systematic review of past measurement and blueprint for the future. *Perspectives on Psychological Science, 17*(6), 1673–1691. https://doi.org/10.1177/17456916211072458

Notestein, F. W. (1945). Population—The long view. T. W. Schultz (Ed.), *Food for the world* içinde (ss. 36–57). University of Chicago Press.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). *Society at a glance 2024: OECD social indicators*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/918d8db3-en

Organisation for Economic Co-operation and Development. (t.y.). *OECD Family Database*. Retrieved August 30, 2026, from https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-family-database.html

Öztop, H. (2026). Yetişkin ebeveynler ve yetişkin çocukların kuşaklar arası ilişkileri. H. Ceylan (Ed.), *Kuşaklar arası ilişkiler* içinde (2. basım, ss. 51–80). Nobel Akademik Yayıncılık.

Parsons, T., & Bales, R. F. (Eds.). (1955). *Family, socialization and interaction process*. Free Press.

Rodríguez-Martínez, A., Amezcua Aguilar, M. T., Cortés Moreno, J., & Jiménez-Delgado, J. J. (2024). Ethical issues related to the use of technology in social work practice: A systematic review. *SAGE Open, 14*(3). https://doi.org/10.1177/21582440241274842

Saleebey, D. (Ed.). (2013). *The strengths perspective in social work practice* (6th ed.). Pearson.

Tammisalo, K., & Rotkirch, A. (2022). Effects of information and communication technology on the quality of family relationships: A systematic review. *Journal of Social and Personal Relationships, 39*(9), 2724–2765. https://doi.org/10.1177/02654075221087942

Taylor-Gooby, P. (2004). New social risks in postindustrial society: Some evidence on responses to active labour market policies from Eurobarometer. International Social Security Review, 57(3), 45–64. https://doi.org/10.1111/j.1468-246X.2004.00194.x

Tetlow, S., Wallace, C., Thomas, M., Filipponi, T., Pontin, D., & Livingstone, A. (2024). A systematic review of the use of the concept family resilience in interventions with families with children and young people. *Public Health Nursing, 41*(2), 346–355. https://doi.org/10.1111/phn.13287

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025a). *Doğum İstatistikleri, 2024*.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025b). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2024*.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025c). *İstatistiklerle Aile, 2024*.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025d). *Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2025*.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2026). *Doğum İstatistikleri, 2025*.

United Nations. (2025). *Follow-up to the 30th anniversary of the International Year of the Family and beyond: Report of the Secretary-General* (A/81/61–E/2026/47). https://digitallibrary.un.org/record/4099566/files/A_81_61--E_2026_47-EN.pdf

United Nations Population Fund. (2025). *State of world population 2025: The real fertility crisis: The pursuit of reproductive agency in a changing world*. https://www.unfpa.org/swp2025

van de Kaa, D. J. (1987). Europe's second demographic transition. *Population Bulletin, 42*(1), 1–59.

Walsh, F. (2016). *Strengthening family resilience* (3rd ed.). The Guilford Press.

Walsh, F. (2021). Family resilience: A dynamic systemic framework. M. Ungar (Ed.), *Multisystemic resilience: Adaptation and transformation in contexts of change* içinde (ss. 255–270). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780190095888.003.0015

World Health Organization. (2024). *Abuse of older people*. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people

World Health Organization. (2026a). *Child maltreatment*. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment

World Health Organization. (2026b). *Violence against women*. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women

Zhang, J., Zhang, Q., Xiao, B., Cao, Y., Chen, Y., & Li, Y. (2025). Parental technoference and child problematic media use: Meta-analysis. *Journal of Medical Internet Research, 27*, e57636. https://doi.org/10.2196/57636

Zhao, P., Bazarova, N. N., & Valle, N. (2023). Digital parenting divides: The role of parental capital and digital parenting readiness in parental digital mediation. *Journal of Computer-Mediated Communication, 28*(5), zmad032. https://doi.org/10.1093/jcmc/zmad032

Zietz, S., Lansford, J. E., Liu, Q., Long, Q., Oburu, P., Pastorelli, C., Sorbring, E., Skinner, A. T., Steinberg, L., Tapanya, S., Uribe Tirado, L. M., Yotanyamaneewong, S., Alampay, L. P., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., Bornstein, M. H., Chang, L., Deater-Deckard, K., Di Giunta, L., … Gurdal, S. (2022). A longitudinal examination of the Family Stress Model of economic hardship in seven countries. *Children and Youth Services Review, 143*, 106661. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106661

BÖLÜM 5

ÇOCUK VE GENÇLİK SORUNLARI

Hilmi Buğra AVAN[1]
Zühal BOĞAR[2]
Rauf YANARDAĞ[3]

1. GİRİŞ

Çocukluk ve gençlik dönemi, insan yaşamının dinamik, kırılgan ve hızlı gelişim gösteren, örselenmeye açık evrelerini oluştururken aynı zamanda toplumsal yapının inşası için de en belirleyici evrelerinden birini teşkil etmektedir. Çocuk ve gençlik sorunlarına sosyal hizmet disiplini ve çocuk refahı perspektifinden bakıldığında, 2018-2024 yıllarını kapsayan dönem hem küresel hem de ulusal ölçekte derin demografik, ekonomik ve teknolojik dönüşümlerin eşzamanlı ve sarsıcı bir biçimde yaşandığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, küresel ölçekte genel olarak "genç nüfuslu ülke" kimliğini korumakla birlikte, son altı yıllık veriler doğum oranlarındaki kayda değer düşüşü ve nüfusun önemli oranda yaşlanma eğilimine girdiğini göstermektedir. Bu durum, mevcut çocuk ve genç nüfusun her bir ferdinin toplumsal bir sermaye olarak görülmesini ve onlara yönelik koruyucu-önleyici hizmetlerin niteliğinin artırılmasını stratejik bir zorunluluk haline getirmiştir. Sosyal devletin en temel görevlerinden biri olan çocuk refahını sağlama ideali, günümüzde sadece temel ihtiyaçların karşılanması değil, aynı zamanda dijital riskler, ekonomik belirsizlikler ve sosyal dışlanma gibi çok boyutlu sorunlarla baş etmeyi gerektirmektedir. Özellikle

[1] Kahramanmaraş Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü, ab269385@adalet.gov.tr, ORCID iD: 0009-0008-2295-2148
[2] Kahramanmaraş Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü, ab181798@adalet.gov.tr
[3] Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, raufyanardag@ksu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-5783-2137

DOI: 10.37609/akya.4445.c21978

KAYNAKLAR

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024). *Çocuk hizmetleri istatistik bülteni (2023 Aralık sonu).* https://www.aile.gov.tr/sgbd/istatistik-sayfalari/aylik-istatistik-bulteni/

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2025). *2025 Yılı Faaliyet Raporu.* https://www.aile.tr/media/289547/faaliyet-raporu-2025-pdf.pdf

Aktürk, S., & Yanardağ, R. (2025). Kaygıdan göçe: Üniversite lisans öğrencilerinde gelecek kaygısının beyin göçüne yönelik tutumlarına etkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15*(1), 81-99. https://doi.org/10.47147/ksuiibf.1702726

Alkire, S., & Foster, J. (2011). Counting and multidimensional poverty measurement. *Journal of Public Economics, 95*(7–8), 476–487. https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2010.11.006

Alptekin, H. (2024). Engelli bireylerin gündelik yaşamda karşılaştığı sosyal dışlanma pratikleri. *Olgu Sosyoloji Dergisi*, *3*(2), 107-117. https://doi.org/10.58632/olgusos.1570374

Altuntaş, O., & Altınova, H. H. (2015). Türkiye'de risk altındaki çocukların ana akım basında temsili. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi, 3*(2), 59-69. https://izlik.org/JA65WT99DW

Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, *55*(5), 469–480. https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469

Aslan, H., & Çalış, N. (2022). Göç ve kentleşme ilişkisi: Kentsel bütünleşme ve çok kültürlü kentler. *Kentsel Sosyal Hizmet* içinde. Edit. Sema Buz, Tahir Emre Gencer & Cemre Bolgün. 2. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Aslanargun, E. (2022). Eğitimde fırsat eşitsizliğinin nedeni olarak okul/öğretmen etkisizliği ve aile katılımı. *Alanyazın*, 63-71. https://izlik.org/JA44FS54AG

Aydın, İ. (2019). *Türkiye'de çocuk istismarı, çocuk istismarını önleyici sosyal politikalar ve Diyarbakır Örneği*, (538087). [Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Balcı, Ş., & Sarıtaş, H. (2023). Sosyal kaygı düzeyi ile dijital bağımlılık arasındaki ilişkide kullanım süresinin aracılık rolü: Üniversite gençliği üzerine bir inceleme. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, *23*(2), 1181-1199. https://doi.org/10.11616/asbi.1269668

Barış, İ. (2009). Sokakta yaşayan çocuklar ve aileleri (İstanbul örneği). *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (39), 87-114. https://izlik.org/JA28WN39WX

Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of political economy*, *76*(2), 169-217. https://doi.org/10.1086/259394

Bilgin, R., & Erbuğ, E. (2021). Eğitimde fırsat eşitsizliği üzerine eleştirel bir değerlendirme. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, *4*(2), 231-239. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2163675

Bozdağ Tulum, A. (2026). *Risk toplumunda gençlik ve bağımlılık*. İksad Yayınevi. https://www.doi.org/10.5281/zenodo.18957268

Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1989). Crime specialisation, crime displacement and rational choice theory. In *Criminal behavior and the justice system: Psychological perspectives* (pp. 103-117). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.

Çetin, F. Ü. (2026). Şiddet ile sosyalleşme döngüsünü kırmak: Adli süreçteki çocuklar olgusunun sosyal politika bağlamında analizi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 26*(72), 777-805. https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1964701

Demirel, A., & Demirel, Ö. Y. (2026). Göçün çocuklar üzerindeki etkilerine yönelik lisansüstü tezlerin incelenmesi: Eğitim, psikolojik iyi hali, sosyal uyum, aile ve çevresel faktörler ile müdahale temelli yaklaşımlar. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 28*(51), 43-62. https://doi.org/10.18493/kmusekad.1585217

Er, A. (2024). Türkiye'de sokak çocukları sorununun sosyolojik analizi. *Sosyal Aktörler ve Deneyimler Dergisi*, (3), 51-69. https://izlik.org/JA92JU44BU

Ersoy, Ö. (2015). *Kahramanmaraş il merkezindeki lise son sınıf öğrencilerinde madde bağımlılığı ve etkileyen faktörler,* (426687). [Uzmanlık Tezi, Adana, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Ferreira, F. H., & Gignoux, J. (2010). Eğitimde fırsat eşitsizliği: Türkiye örneği. *T. C. Cumhuriyeti DPT ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı. Çalışma Raporu*, *4*.

Green, A. H. (1993). Child sexual abuse: Immediate and long-term effects and intervention. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *32*(5), 890-902. https://doi.org/10.1097/00004583-199309000-00002

Kahraman, M. S., & Çokamay, G. (2016). Aile içi şiddet ve çocuklar üzerindeki etkileri: Temel kavramlar, güvenlik planı hazırlama ve alternatif tedavi model örnekleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *8*(4), 321-336. https://doi.org/10.18863/pgy.253438

Kaldık, B. (2024). Engelli bireylerin sosyal dışlanma deneyimleri üzerine fenomenolojik bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *35*(3), 393-420. https://doi.org/10.33417/tsh.1366165

Kaplan, S. J., Pelcovitz, D., & Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *38*(10), 1214–1222. https://doi.org/10.1097/00004583-199910000-00010

Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, *47*(2), 140-151. https://cshd.org.tr/article/view/568/568

Kaya Erdoğan, E. (2020). *Diplomalı işsiz ve işsizlik: Geçmişin birikimi, gündelik hayat ve etkileşim,* (655947). [Doktora Tezi, İstanbul, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Kernis, M. H., Cornell, D. P., Sun, C. R., Berry, A., & Harlow, T. (1993). There's more to self-esteem than whether it is high or low: the importance of stability of self-esteem. *Journal of personality and social psychology*, *65*(6), 1190. https://doi.org/10.1037/0022-3514.65.6.1190

Kuruhalıl, İ., & Artan, T. (2024). Gençlerde işsizlik sorunsalı ve sosyal hizmet. *Gençlik ve Sosyal Hizmet* içinde. Edit. Beyza Erkoç. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2023). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2022/2023*. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/29151106_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2022_2023.pdf

OECD. (2024). OECD youth policy toolkit. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-youth-policy-toolkit_74b6f8f3-en.html

Örnek, Ö. K. (2017). Çalışan çocukların psikolojik sağlık sorunları: Sistematik derleme. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 26*(4), 151-161. https://izlik.org/JA92WA93TM

Özdemir, M. Ç., Özkan, Y., Erdoğan, E., Kişioğlu, H., & Akın, F. (2021). Üniversite öğrencileri için çok boyutlu yoksulluk tespit ölçeği önerisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 19*(4), 292–311. https://doi.org/10.11611/yead.990825

Öztürk, Ş. (2017). Tepe çocuk yoksulluğu risklerini engellemeye yönelik politika olarak Türkiye'de okul öncesi eğitimde fırsat eşitliği. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, (632),* 55-76. https://izlik.org/JA92WA93TM

Peleikis, D. N., Mykletun, A., & Dahl, A. A. (2005). Long-term social status and intimate relationship in women with childhood sexual abuse who got outpatient psychotherapy for anxiety disorder and depression. *Nordic Journal of Psychiatry*, *59*(1), 31–38. https://doi.org/10.1080/08039480510018805

Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2016). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*(1), 49-62. https://izlik.org/JA73KW46MP

Sarıer, Y. (2020). Türkiye'de mülteci öğrencilerin eğitimi üzerine bir meta-sentez çalışması: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, *3*(1), 80-111. https://izlik.org/JA89LP68LT

Steinberg, L. (2017). A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. In *Biosocial theories of crime* (pp. 435-463). Routledge.

Steinberg, L., & Morris, A. S. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 83–110. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.83

Sülü Akgül, C. (2026). Hatıran yeter filmi üzerinden engellilik, damga ve toplumsal dışlanma: Sosyal hizmet perspektifinden betimsel bir analiz. *Asya Araştırmaları, (35),* 179-192. https://doi.org/10.31455/asya.1853004

Şahiner, Ü. M., Yurdakök, K., Kavak, U. S., & Çetin, İ. (2001). Tıbbi açıdan çocuk istismarı. *Katkı Pediatri Dergisi, 22*.

T. C. Adalet Bakanlığı**.** (2024). *Adli Görüşme Odaları (AGO) Kurumsal İstatistikleri ve Uygulama Raporu*. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Ankara.

T. C. Millî Eğitim Bakanlığı (2023). Milli Eğitim İstatistikleri. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_10/11230736_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2023_2024.pdf (Erişim tarihi: 06.10.2026).

T. C. Resmi Gazete. 03.07.2005 tarih ve 5395 Sayılı ***Çocuk Koruma Kanunu***. https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm (Erişim tarihi: 06.08.2026).

T. C. Resmi Gazete. 18.08.2026 tarih ve 7593 *Sayılı* Çocuk Koruma Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2026/08/20260818-1.htm (Erişim tarihi: 08.10.2026).

Taşcı, B. (2026). Çocuk suçluluğunda rehabilitasyon yaklaşımları: Kuramsal temeller, müdahale modelleri ve Türkiye için politika önerileri. *Adli Bilimler ve Suç Araştırmaları Dergisi, 8*(2026), 16-52. https://izlik.org/JA37NM56UD

Tatar, M., & Öztürk, M. (2024). Türkiye'de NEET gençliği sorunsalına çözüm: NEET izleme merkezlerinin oluşturulması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (53), 133-152. https://doi.org/10.52642/susbed.1405239

Tolgay, C., & Çakır, Ö. (2022). Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin genç işsizliğine yönelik algıları üzerine bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *24*(4), 1680-1707. https://doi.org/10.16953/deusosbil.1121889

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). *Gençlik istatistikleri*. TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024, 19 Nisan). *İstatistiklerle çocuk, 2023*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2023-53679

United Nations Children's Fund. (2023, April). *The state of the world's children 2023: For every child, vaccination*. https://www.unicef.org/reports/state-worlds-children-2023

United Nations Development Programme. (2024). Youth, peace and security: Fostering youth-inclusive political processes. UNDP. https://www.undp.org/publications/youth-peace-and-security-fostering-youth-inclusive-political-processes

Vural, T., & Yıldızlar, K. (2023). Suça sürüklenen çocuk ve risk faktörleri. *Sosyal & Beşeri Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler*, *1*, 345-367.

Wegener, D. T., & Petty, R. E. (1994). Mood management across affective states: The hedonic contingency hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology, 66*(6), 1034–1048. https://doi.org/10.1037/0022-3514.66.6.1034

YEŞİLAY. (2026). Bağımlılık türleri. https://www.yedam.org.tr/bagimlilik-turleri

Yıldırım, Ç. Y., & Ulukol, B. (2024). Çocuk istismarına ve ihmaline ilişkin temel kavramlar. *Çocuk istismarı ve ihmaline ilişkin temel bilgiler* içinde. Edit. Betül Ulukol & Nilüfer Koçtürk. 3. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Yıldırımalp, S. (2014). Sosyal dışlanma ve avrupa birliği yaklaşımı. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 91-108. https://izlik.org/JA52NU52JW

Yıldırımer, K. Ş., Gönüllü, D., & Deldal, Y. B. (2023). *Suç ve suçluluk.* İstanbul: İmeva Kitapları.

BÖLÜM 6

DEĞİŞEN DÜNYADA KADIN REFAHI: DÖNÜŞEN SORUN ALANLARI VE SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ

Selda MEYDAN[1]
Sinem ARSLANKOÇ[2]
Şeyma KARAKAYA ALTIOK[3]

1.GİRİŞ

Kadınların karşılaştığı temel sorunların önemli bir bölümü yeni değildir; ancak bu sorunların ortaya çıkış biçimleri, derinliği ve yönetilme mekanizmaları değişmektedir. Kadınların karşılaştığı sosyal sorunlar yalnızca cinsiyet eşitsizliğinin sonucu olarak ortaya çıkmamakta; aynı zamanda teknolojik, ekonomik, çevresel ve siyasal dönüşümlerin kadınlar üzerindeki farklılaşmış etkilerinin de ürünü olmaktadır. Dijitalleşme bilgiye, istihdama ve kamusal yaşama erişimi genişletirken dijital şiddet ve çalışma yaşamındaki eşitsizlikler gibi yeni riskler oluşturabilmekte; ekonomik krizler, afetler, göç ve yerinden edilme ise mevcut güvencesizlikleri derinleştirebilmektedir (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2024; Staab vd., 2024; United Nations Office for Disaster Risk Reduction [UNDRR], United Nations Population Fund [UNFPA], & UN Women, 2024). Bu süreçler, kadınların ekonomik kaynaklarını, güvenliklerini, bakım sorumluluklarını, hizmetlere erişimlerini ve toplumsal yaşama katılımlarını birlikte etkileyebilmektedir (ILO, 2024; UN Women ve UN DESA, 2025).

[1] Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü, smeydan@medipol.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-1713-6265
[2] Arş. Gör. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, sinem.arslankoc@medipol.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8003-9356
[3] Öğr. Gör. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, skarakaya@medipol.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-0057-6897

DOI: 10.37609/akya.4445.c21979

gibi değişkenler temelinde anonim olarak izleyen dijital eşitlik panoları oluşturması önerilebilir. Amaç, kadınların değişen sorunlara uyum sağlamasını istemekle sınırlı kalmadan daha güvenli, adil ve erişilebilir sosyal destek sistemleri oluşturmaktır.

KAYNAKLAR

Acuner, Ş. N. (2025). Eşikte yasallık (liminal legality): Kavram analizi (Kavram Analizi No. 2025/17). Ankara, Türkiye: Göç Araştırmaları Vakfı. Erişim adresi: https://gocvakfi.org/wp-content/uploads/2025/11/Esikte-Yasallik-Kavram-Analizi_Sevval-Nur-Acuner_13112025-1.pdf

Ahn, E., Choi, M., Fowler, P., ve Song, I. H. (2025). Artificial intelligence (AI) literacy for social work: Implications for core competencies. *Journal of the Society for Social Work and Research, 16*(1), 9-26. doi:10.1086/735187

Aslan, H. (2016). Ev-eksenli çalışan kadınların sosyal ve ekonomik hayatlarına ilişkin bir saha araştırması: Denizli ili örneği. *Fe Dergi*, *8*(1), 68-90. doi:10.1501/Fe0001_0000000152

Balleys, C. (2022). Familial digital mediation as a gendered issue between parents. *Media, Culture & Society*, *44*(8), 1559-1575. doi:10.1177/01634437221119020

Bayazıt, E., Kısakürek, Ş., ve Açıksöz, S. (2026). Kadınların mekânsal deneyimleri: Kahramanmaraş depremi üzerine bir araştırma. *İDEALKENT*, (51), 1-20. doi:10.31198/idealkent.1642968

Bilir, Z. E. (2026). Türkiye'de çalışan evli kadınların yoksulluğu görünmüyor. Kadın İşçi. Erişim adresi: https://www.kadinisci.org/turkiyede-calisan-evli-kadinlarin-yoksullugu-gorunmuyor/

Buolamwini, J., ve Gebru, T. (2018). Gender shades: Intersectional accuracy disparities in commercial gender classification. In S. A. Friedler and C. Wilson (Eds.), *Proceedings of the 1st Conference on Fairness, Accountability and Transparency* (Proceedings of Machine Learning Research, Vol. 81, pp. 77–91). Erişim adresi: https://proceedings.mlr.press/v81/buolamwini18a.html

Chant, S. (2006). Re-thinking the "feminization of poverty" in relation to aggregate gender indices. *Journal of Human Development*, *7*(2), 201-220. doi:10.1080/14649880600768538

Damkjaer, M. S., ve Waade, A. M. R. (2026). Momfluencing beyond individual influencers: Brave motherhood, amateur nano-influencers, and digital parenting in the Nordic context. *Frontiers in Communication*, 11, 1771335. doi:10.3389/fcomm.2026.1771335

Dragiewicz, M., Burgess, J., Matamoros-Fernández, A., Salter, M., Suzor, N. P., Woodlock, D., ve Harris, B. (2018). Technology facilitated coercive control: Domestic violence and the competing roles of digital media platforms. *Feminist Media Studies*, *18*(4), 609-625. doi:10.1080/14680777.2018.1447341

Düger, Y., ve Yaman, M. (2022). Doğal afetler bağlamında kadına yönelik cinsiyet temelli insan hakları ihlalleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, *24*(43), 931-952. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/article/1174910

Ekmek ve Gül. (2023). Emek Partisi 6. ay deprem bölgesi raporunu açıkladı: Kadın sağlığı açısından tehlike çanları çalıyor. Erişim adresi: https://ekmekvegul.net/gundem/emek-partisi-6-ay-deprem-bolgesi-raporunu-acikladi-kadin-sagligi-acisindan-tehlike-canlari-caliyor

Enarson, E. (2010). A gendered human rights approach to rebuilding after disaster. In A. Awotona (Ed.), *Rebuilding sustainable communities for children and their families after disasters: A global survey* (pp. 13-28). Newcastle upon Tyne, England: Cambridge Scholars Publishing.

Enarson, E., ve Morrow, B. H. (Eds.). (1998). *The gendered terrain of disaster: Through women's eyes*. Westport, CT: Praeger.

European Institute for Gender Equality. (2021). Artificial intelligence, platform work and gender equality. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2839/372863

European Institute for Gender Equality. (2022). Combating cyber violence against women and girls. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2839/182765

European Institute for Gender Equality. (2024). Tackling cyber violence against women and girls: The role of digital platforms. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2839/1955989

Flynn, A., Powell, A., Eaton, A. A., ve Scott, A. J. (2025). Sexualized deepfake abuse: Perpetrator and victim perspectives on the motivations and forms of non-consensually created and shared sexualized deepfake imagery. *Journal of Interpersonal Violence*. Advance online publication. doi:10.1177/08862605251368834

Folbre, N. (2001). *The invisible heart: Economics and family values*. New York, NY: The New Press.

Girls Not Brides. (2020, 19 Ağustos). Child marriage in humanitarian contexts [Bilgi notu]. Erişim adresi: https://www.girlsnotbrides.org/en/learning-resources/resource-centre/child-marriage-in-humanitarian-contexts/

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence. (2021). *GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women*. Strasbourg, France: Council of Europe. Erişim adresi: https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147

Hamper, J. (2025). 'Babies are a massive money spinner': Data, reproductive labour and the commodification of pre-motherhood in fertility and pregnancy apps. *New Media & Society*, *27*(10), 5869-5885. doi:10.1177/14614448241262805

Hawkins, M. M., Schmitt, M. E., Adebayo, C. T., Weitzel, J., Olukotun, O., Christensen, A. M., ve Mkandawire-Valhmu, L. (2021). Promoting the health of refugee women: A scoping literature review incorporating the social ecological model. *International Journal for Equity in Health*, *20*(1), 45. doi:10.1186/s12939-021-01387-5

Heaselgrave, F. (2025). Unpaid digital care work: Unmasking the parental mediation practices of contemporary mothers. *New Media & Society*, *27*(1), 281-296. doi:10.1177/14614448231174420

Henry, N., Flynn, A., ve Powell, A. (2020). Technology-facilitated domestic and sexual violence: A review. *Violence Against Women*, *26*(15-16), 1828-1854. doi:10.1177/1077801219875821

Im, H., ve Swan, L. E. T. (2021). Working towards culturally responsive trauma-informed care in the refugee resettlement process: Qualitative inquiry with refugee-serving professionals in the United States. *Behavioral Sciences, 11*(11), 155. doi:10.3390/bs11110155

International Labour Organization. (2024, 29 Ekim). Unpaid care work prevents 708 million women from participating in the labour market [Haber bülteni]. Erişim adresi: https://www.ilo.org/resource/news/unpaid-care-work-prevents-708-million-women-participating-labour-market

International Labour Organization. (2025). Closing the gender gap in paid parental leaves: Better parental leaves for a more caring world of work (ILO Care Economy Brief No. 1). Geneva, Switzerland: Author. doi:10.54394/PKXX1390

International Organization for Migration. (2019). *IOM handbook on protection and assistance for migrants vulnerable to violence, exploitation and abuse*. Geneva, Switzerland: Author. Erişim adresi: https://publications.iom.int/books/iom-handbook-migrants-vulnerable-violence-exploitation-and-abuse

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu. (2015). Çalışma yaşamında eğretilik, eğreti istihdam ve atipik istihdam ilişkisi (KEİG Yayınları Dizisi: Araştırma Raporu). İstanbul, Türkiye: Yazar.

Kara, E., Dönmez Yapucuoğlu, M., ve Eryılmaz Ballı, F. (2023). Göçmen kadınların sosyal uyum süreçlerinin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (34), 420-442. doi:10.15182/diclesosbed.1296540

Karakurt, Z., ve Gülerce, H. (2022). Suriyeli sığınmacı kadınların yaşadığı toplumsal cinsiyete dayalı sorunlar ve belirsizlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (53), 143-155. doi:10.30794/pausbed.1058828

Koch, L., Russo Riva, M. P., ve Steinert, J. I. (2025). Technology-facilitated gender-based violence against politically active women: A systematic review of psychological and political consequences and women's coping behaviors. *Trauma, Violence, & Abuse*. Advance online publication. doi:10.1177/15248380251343185

Koldaş Mir, S. (2025). Afetlerde kadın sağlığı ve sosyal destek. In D. Şimşek Küçükkelepçe ve G. Nacar (Eds.), *Afetlerde perinatal dönem: Güçlükler ve yönetim yaklaşımları* (pp. 171-190). Gaziantep, Türkiye: Özgür Yayınları. doi:10.58830/ozgur.pub784.c3289

Köchling, A., ve Wehner, M. C. (2020). Discriminated by an algorithm: A systematic review of discrimination and fairness by algorithmic decision-making in the context of HR recruitment and HR development. *Business Research, 13*, 795-848. doi:10.1007/s40685-020-00134-w

Leslie-Miller, C. J., Simon, S. L., Dean, K., Mokhallati, N., ve Cushing, C. C. (2024). The critical need for expert oversight of ChatGPT: Prompt engineering for safeguarding child healthcare information. *Journal of Pediatric Psychology*, *49*(11), 812-817. doi:10.1093/jpepsy/jsae075

National Network to End Domestic Violence. (2018). Technology safety plan: A guide for survivors and advocates. Safety Net Project. Erişim adresi: https://www.techsafety.org/resources-survivors/technology-safety-plan

National Network to End Domestic Violence. (2021). Survivors' guide to phones: Increasing privacy and responding to abuse. Safety Net Project. Erişim adresi: https://www.techsafety.org/resources-survivors/cell-phone-safety-plan

Neumayer, E., ve Plümper, T. (2007). The gendered nature of natural disasters: The impact of catastrophic events on the gender gap in life expectancy, 1981-2002. *Annals of the Association of American Geographers*, *97*(3), 551-566. doi:10.1111/j.1467-8306.2007.00563.x

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). OECD digital economy outlook 2024 (Volume 2): Strengthening connectivity, innovation and trust. Paris, France: OECD Publishing. doi:10.1787/3adf705b-en

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025). Gender equality in a changing world: Taking stock and moving forward. Paris, France: OECD Publishing. doi:10.1787/e808086f-en

Pearce, D. (1978). The feminization of poverty: Women, work, and welfare. *Urban and Social Change Review*, *11*(1-2), 28-36.

Reamer, F. G. (2023). Artificial intelligence in social work: Emerging ethical issues. *International Journal of Social Work Values and Ethics, 20*(2), 52-71. doi:10.55521/10-020-205

Rodríguez-Modroño, P., Pesole, A., ve López-Igual, P. (2022). Assessing gender inequality in digital labour platforms in Europe. *Internet Policy Review*, *11*(1). doi:10.14763/2022.1.1622

Roy, D., ve Mukherjee, M. (2024). Challenges and opportunities for women in disaster risk management. *IDRiM Journal*, *14*(2), 228-240. doi:10.5595/001c.123771

Rushton, A., Phibbs, S., Kenney, C., ve Anderson, C. (2020). The gendered body politic in disaster policy and practice. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 47, 101648. doi:10.1016/j.ijdrr.2020.101648

Schwartz, R., Vassilev, A., Greene, K. K., Perine, L., Burt, A., ve Hall, P. (2022). *Towards a standard for identifying and managing bias in artificial intelligence* (NIST Special Publication 1270). Gaithersburg, MD: National Institute of Standards and Technology. doi:10.6028/NIST.SP.1270

Staab, S., Williams, L., Tabbush, C., ve Turquet, L. (2024). *Harnessing social protection for gender equality, resilience and transformation: World survey on the role of women in development 2024*. New York, NY: UN Women. Erişim adresi: https://knowledge.unwomen.org/en/digital-library/publications/2024/10/world-survey-on-the-role-of-women-in-development-2024

Takeuchi, Y., ve Shaw, R. (2008). Gender and disaster risk reduction: Perspective from Japan. Kyoto, Japan: Kyoto University, International Environment and Disaster Management. Erişim adresi: https://rajibshaw.org/wpRS/wp-content/uploads/2018/09/Gender-and-Disaster-Risk-Reduction-Japan.pdf

Tan, C. Y., Pan, Q., Tao, S., Liang, Q., Lan, M., Feng, S., … Liu, D. (2024). Conceptualization, measurement, predictors, outcomes, and interventions in digital parenting research: A comprehensive umbrella review. *Educational Research Review*, 45, 100647. doi:10.1016/j.edurev.2024.100647

Tate, M. K. (2023). The impact of social comparison via social media on maternal mental health, within the context of the intensive mothering ideology: A scoping review of the literature. *Issues in Mental Health Nursing*, *44*(9), 854-870. doi:10.1080/01612840.2023.2238813

Tire, O. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de kadın yoksulluğu. *Mavi Atlas*, *5*(1), 97-112. doi:10.18795/gumusmaviatlas.306047

Tokdemir, K. (2020). Ev kadınlarının ev-eksenli çalışma deneyimleri: Gaziosmanpaşa ilçesi örneği. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *7*(13), 160-175. Erişim adresi: https://www.uysad.com/FileUpload/as907385/File/75-kinem_tokdemir-ev_kadinlarinin_ev-eksenli_calisma_deneyimler.pdf

Tosun, M. (2024). Afetler ve toplumsal cinsiyet sorunu: Kadınların afetlerdeki rolü ve eşitsizlikler. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, *10*(2), 581-614. doi:10.21798/kadem.2024.164

Trentin, M., Rubini, E., Bahattab, A., Loddo, M., Della Corte, F., Ragazzoni, L., ve Valente, M. (2023). Vulnerability of migrant women during disasters: A scoping review of the literature. *International Journal for Equity in Health*, 22, 135. doi:10.1186/s12939-023-01951-1

Türkiye İstatistik Kurumu. (2026). Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2025 [Haber bülteni]. Erişim adresi: https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/58165

Türkiye İstatistik Kurumu ve UN Women Türkiye. (2026). Türkiye'de istatistiklerle kadın: 2025. Ankara, Türkiye: Yazarlar. Erişim adresi: https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/ist_kadin2025.pdf

Ulnicane, I. (2024). Intersectionality in artificial intelligence: Framing concerns and recommendations for action. *Social Inclusion*, 12, 7543. doi:10.17645/si.7543

United Nations Children's Fund. (2023). Is an end to child marriage within reach? Latest trends and future prospects: 2023 update. New York, NY: Author. Erişim adresi: https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2023/05/Is_an_End_to_Child_Marriage_Within_Reach-3.pdf

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, & International Research Centre on Artificial Intelligence. (2024). *Challenging systematic prejudices: An investigation into bias against women and girls in large language models* (Document No. CI/DIT/2024/GP/01). Paris, France: UNESCO. Erişim adresi: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000388971

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. (2022). Gender-responsive disaster risk reduction (Policy Brief No. 3). Geneva, Switzerland: Author. Erişim adresi: https://www.undrr.org/sites/default/files/2022-03/Policy%20brief_Gender-responsive%20disaster%20risk%20reduction.pdf

United Nations Office for Disaster Risk Reduction, United Nations Population Fund, & UN Women. (2024). *Gender action plan to support implementation of the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030*. Geneva, Switzerland: United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Erişim adresi: https://www.preventionweb.net/media/94610

United Nations Office on Drugs and Crime. (2024). Global report on trafficking in persons 2024. Vienna, Austria: United Nations. Erişim adresi: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf

United Nations Population Fund. (2024). 2025 humanitarian action overview. New York, NY: Author. Erişim adresi: https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA%20HAO%20Report%202025%20F1%20%28Dec%204%202024%29.pdf

UN Women. (2023). Technology-facilitated violence against women: Towards a common definition. Erişim adresi: https://knowledge.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/03/expert-group-meeting-report-technology-facilitated-violence-against-women

UN Women. (2025). FAQs: What is unpaid care work and how does it power the economy? Erişim adresi: https://www.unwomen.org/en/articles/faqs/faqs-what-is-unpaid-care-work-and-how-does-it-power-the-economy

UN Women, ve United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2025). *Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2025*. New York, NY: Authors. Erişim adresi: https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2025/09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2025

Varışlı, N. (2021). Türkiye'de kadın işgücünün kayıt dışı istihdamdaki durumu. *The Journal of World Women Studies*, *6*(1), 1-17. doi:10.46291/wwsj.v6i1.42

Whelan, A., Brosnan, L., ve McGuinness, S. (2026). Squandered skills? Bridging the digital gender skills gap for inclusive growth in Ireland-A comparative European perspective. Dublin, Ireland: Economic and Social Research Institute. doi:10.26504/JR15

Woodlock, D. (2017). The abuse of technology in domestic violence and stalking. *Violence Against Women*, *23*(5), 584-602. doi:10.1177/1077801216646277

Xiu, J., ve Sun, Y. (2025). Reinforcing intensive motherhood: A study of gender bias in parental responsibilities allocation by large language models. *PLOS ONE*, *20*(11), e0335706. doi:10.1371/journal.pone.0335706

Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2026). Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler ve toplumsal cinsiyet eşitliği haritalama ve izleme çalışması: 2021–2024 güncellemesi. Ankara, Türkiye: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği. Erişim adresi: https://ceidizler.ceid.org.tr/cocuk-Yasta-Erken-ve-Zorla-Evlilikler-ve-Toplumsal-Cinsiyet-Esitligi-Haritalama-ve-izleme-calismasi-2021-2024-Guncellemesi-d654

BÖLÜM 7

YAŞLILIKTA SOSYAL SORUNLAR

Harun CEYLAN[1]

1. GİRİŞ

Nüfusun yaşlanması, 21. yüzyılın başlıca demografik dönüşümlerinden biridir. Doğurganlığın azalması ve yaşam süresinin uzamasıyla yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının artması; sosyal güvenlik, çalışma yaşamı, bakım, aile ilişkileri ve toplumsal katılım gibi birçok alanı etkilemektedir. Bu dönüşüm, yaşlılığı demografik değişimin ötesinde sosyal politika ve toplumsal eşitsizlikler açısından da önem taşıyan bir konu hâline getirmiştir (United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2023; World Health Organization [WHO], 2015).

Yaşlılık, yaşam seyrinin doğal bir dönemidir ve tek başına sosyal bir sorun olarak değerlendirilmemelidir. Bununla birlikte ileri yaşlarda karşılaşılan güçlükler, bireylerin ekonomik durumu, sosyal ilişkileri, bakım ve destek hizmetlerine erişimi ve yaşadıkları çevre gibi koşullara bağlı olarak farklılaşabilmektedir. Bu nedenle yaşlılık dönemindeki sosyal sorunlar, yalnızca yaşın ilerlemesinin bir sonucu olarak değil, bireysel gereksinimler ile sosyal, ekonomik ve çevresel koşulların etkileşimi içinde ele alınmalıdır. Yoksulluk ve ekonomik güvencesizlik, yalnızlık ve sosyal izolasyon, toplumsal dışlanma, yaş ayrımcılığı, bakım gereksiniminin karşılanmasında yaşanan güçlükler ve hizmetlere erişimdeki eşitsizlikler, yaşlı bireylerin gündelik yaşamını olumsuz etkileyebilmektedir. Dijitalleşme ve iklim değişikliği gibi güncel toplumsal ve çevresel dönüşümler ise mevcut eşitsizliklerle kesişerek yaşlılık döneminde yeni riskler ve dezavantajlar ortaya çıkarabilmektedir (OECD, 2024; Prina vd., 2024).

[1] Prof. Dr., Yalova Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, harun.ceylan@yalova.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9047-2316

DOI: 10.37609/akya.4445.c21980

li kılmaktadır. Bireysel destek, aile ve bakım verenlerle çalışma, vaka yönetimi, hizmet koordinasyonu, toplum temelli hizmetler ve hak savunuculuğu bu çerçevede birbirini tamamlayan uygulama alanlarıdır. Sosyal politikaların da gelir güvencesi, uzun süreli bakım, sağlık ve sosyal hizmetler, barınma, ulaşım ve toplumsal katılım arasındaki ilişkileri gözetmesi, yaşlı bireylerin bağımsızlıklarının ve özerkliklerinin korunması açısından önem taşımaktadır.

Nüfusun yaşlanması, yaşlılık alanındaki sosyal hizmet ve sosyal politika uygulamalarının değişen gereksinimlere yanıt verebilecek biçimde geliştirilmesini daha önemli hâle getirmektedir. Bu süreçte yaşlı bireyleri homojen bir grup olarak değerlendirmek yerine farklı yaşam deneyimlerini, kaynaklarını ve gereksinimlerini dikkate alan kişi merkezli, hak temelli ve bütüncül yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir. Yaşlı bireylerin kendi yaşamlarına ilişkin kararlara ve kendilerini ilgilendiren hizmetlerin planlanmasına katılımı da bu yaklaşımın ayrılmaz bir parçasıdır. Böyle bir anlayış, yaşlılık dönemindeki sosyal sorunların azaltılmasının ötesinde, yaşlı bireylerin bağımsızlıklarını, toplumsal yaşama katılımlarını ve kendi yaşamları üzerindeki söz haklarını güçlendiren bir sosyal hizmet ve sosyal politika yaklaşımının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Balki, E., Hayes, N., & Holland, C. (2022). Effectiveness of technology interventions in addressing social isolation, connectedness, and loneliness in older adults: Systematic umbrella review. *JMIR Aging, 5*(4), e40125. https://doi.org/10.2196/40125

Bartol, J., Prevodnik, K., Vehovar, V., & Petrovčič, A. (2024). The roles of perceived privacy control, Internet privacy concerns and Internet skills in the direct and indirect Internet uses of older adults: Conceptual integration and empirical testing of a theoretical model. *New Media & Society, 26*(8), 4426–4450. https://doi.org/10.1177/14614448221122734

Berry, H. L., Waite, T. D., Dear, K. B. G., Capon, A. G., & Murray, V. (2018). The case for systems thinking about climate change and mental health. *Nature Climate Change, 8*, 282–290. https://doi.org/10.1038/s41558-018-0102-4

Bilgin, Ö. F., Tamkoç, B., & Aydoğdu, Ö. (2021). Türkiye'de yaşlılara yönelik hizmetlerin yerinde yaşlanma yaklaşımıyla değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21*(53), 963–977. https://doi.org/10.21560/spcd.vi.702917

Chang, E.-S., Kannoth, S., Levy, S., Wang, S.-Y., Lee, J. E., & Levy, B. R. (2020). Global reach of ageism on older persons' health: A systematic review. *PLOS ONE, 15*(1), e0220857. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0220857

Courtin, E., & Knapp, M. (2017). Social isolation, loneliness and health in old age: A scoping review. *Health & Social Care in the Community, 25*(3), 799–812. https://doi.org/10.1111/hsc.12311

Dominelli, L. (2012). *Green social work: From environmental crises to environmental justice*. Polity Press.

Fırat, S., & Kurutkan, M. N. (2026). Determinants of the Perceived Ageism Index using theory-driven and data-driven approaches: Evidence from the Türkiye Elderly Profile Survey 2023. *Aging & Mental Health*. Advance online publication. https://doi.org/10.1080/13607863.2026.2656224

Friemel, T. N. (2016). The digital divide has grown old: Determinants of a digital divide among seniors. *New Media & Society, 18*(2), 313–331. https://doi.org/10.1177/1461444814538648

Hansson, I., Henkens, K., & van Solinge, H. (2023). Motivational drivers of temporal dynamics in postretirement work. *The Journals of Gerontology: Series B, 78*(1), 179–189. https://doi.org/10.1093/geronb/gbac130

Hawkley, L. C., & Cacioppo, J. T. (2010). Loneliness matters: A theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. *Annals of Behavioral Medicine, 40*(2), 218–227. https://doi.org/10.1007/s12160-010-9210-8

Holt-Lunstad, J., Smith, T. B., Baker, M., Harris, T., & Stephenson, D. (2015). Loneliness and social isolation as risk factors for mortality: A meta-analytic review. *Perspectives on Psychological Science, 10*(2), 227–237. https://doi.org/10.1177/1745691614568352

Lee, S.-J., & Hur, Y. (2026). Factors influencing older people's disaster preparedness capacity: A systematic review. *International Journal of Older People Nursing, 21*(5), e70099. https://doi.org/10.1111/opn.70099

Liu, X., Li, J., & Kim, S. (2026). Roles and functions of social workers in long-term care for older adults in East and North-East Asia: A mixed-methods systematic review since 2000. *Frontiers in Public Health, 14*, 1772661. https://doi.org/10.3389/fpubh.2026.1772661

MacLeod, C. A., Ross, A., Sacker, A., Netuveli, G., & Windle, G. (2019). Re-thinking social exclusion in later life: A case for a new framework for measurement. *Ageing & Society, 39*(1), 74–111.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017). *Preventing ageing unequally*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264279087-en

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *Working better with age*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/c4d4f66a-en

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Health at a glance 2023: OECD indicators*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/7a7afb35-en

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). *Modernising access to social protection: Strategies, technologies and data advances in OECD countries*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/af31746d-en

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025a). *Digital skills for seniors: Key steps for effective training programmes* (OECD Policy Briefs No. 35). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9edfa7ef-en

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025b). *OECD employment outlook 2025: Can we get through the demographic crunch?* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/194a947b-en

Phraknoi, N., Sutanto, J., Hu, Y., Goh, Y. S., & Lee, C. E. C. (2023). Older people's needs in urban disaster response: A systematic literature review. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 96*, 103809. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2023.103809

Prina, M., Khan, N., Khan, S. A., Castro Caicedo, J., Peycheva, A., Seo, V., Xue, S., & Sadana, R. (2024). Climate change and healthy ageing: An assessment of the impact of climate hazards on older people. *Journal of Global Health, 14*, 04101. https://doi.org/10.7189/jogh.14.04101

Saleebey, D. (2013). *The strengths perspective in social work practice* (6th ed.). Pearson.

Seifert, A., Cotten, S. R., & Xie, B. (2021). A double burden of exclusion? Digital and social exclusion of older adults in times of COVID-19. *The Journals of Gerontology: Series B, 76*(3), e99–e103. https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098

Smith, K. J., & Victor, C. (2019). Typologies of loneliness, living alone and social isolation, and their associations with physical and mental health. *Ageing & Society, 39*(8), 1709–1730. https://doi.org/10.1017/S0144686X18000132

Şakar, Ö., & Ceylan, H. (2026). İstihdama ve toplumsal hayata yönelik aktif yaşlanma politikalarının gümüş ekonomi ekseninde yeniden düşünülmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14*(173), 361–371. https://doi.org/10.29228/ASOS.88852

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Yaşlı hakları ulusal eylem planı 2023–2025*. https://aile.gov.tr/media/133624/yasli_haklari_ulusal_eylem_plani.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *Yoksulluk ve yaşam koşulları istatistikleri, 2025*.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2026a). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2026*.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2026b). *İstatistiklerle yaşlılar, 2025*.

United Nations. (2002). *Political declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing*. https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/MIPAA/political-declaration-en.pdf

United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2023). *World social report 2023: Leaving no one behind in an ageing world*. https://desapublications.un.org/publications/world-social-report-2023-leaving-no-one-behind-ageing-world

van Deursen, A. J. A. M., & van Dijk, J. A. G. M. (2014). The digital divide shifts to differences in usage. *New Media & Society, 16*(3), 507–526. https://doi.org/10.1177/1461444813487959

Walsh, K., Scharf, T., & Keating, N. (2017). Social exclusion of older persons: A scoping review and conceptual framework. *European Journal of Ageing, 14*(1), 81–98. https://doi.org/10.1007/s10433-016-0398-8

World Health Organization. (2015). *World report on ageing and health*. https://www.who.int/publications/i/item/9789241565042/

World Health Organization. (2019). *Integrated care for older people (ICOPE) implementation framework: Guidance for systems and services*. https://www.who.int/publications/i/item/9789241515993

World Health Organization. (2021). *Global report on ageism*. https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866

World Health Organization. (2024). *Long-term care financing: Lessons for low- and middle-income settings. Brief 10: Supporting informal long-term caregivers*.

World Health Organization. (2025). *Integrated care for older people (ICOPE): Guidance for person-centred assessment and pathways in primary care* (2nd ed.). https://www.who.int/publications/i/item/9789240103726

World Health Organization Regional Office for Europe. (2026). *Heat–health action plans: Guidance* (2nd ed.). https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289062930

Zarit, S. H., Reever, K. E., & Bach-Peterson, J. (1980). Relatives of the impaired elderly: Correlates of feelings of burden. *The Gerontologist, 20*(6), 649–655. https://doi.org/10.1093/geront/20.6.649

BÖLÜM 8

ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL SORUNLAR

Nihal KOŞ[1]
Taner ARTAN[2]

GİRİŞ

Engellilik, bireysel bir kısıtlılığın ötesinde toplumsal, çevresel ve ekonomik koşulların etkileşimiyle üretilen çok boyutlu bir sosyal sorundur. Yaşlanan nüfus ve bulaşıcı olmayan hastalıklardaki artış nedeniyle bugün dünya genelinde yaklaşık 1,3 milyar insan (%16) engellilikle yaşamaktadır (WHO, 2023). Türkiye'de ise en az bir engeli olan nüfusun oranı %6,9 (yaklaşık 4 milyon 876 bin kişi) seviyesindedir (TÜİK, 2013). Yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik faktörlerle biçimlenen bu deneyimler; engelli bireylerin engelsiz akranlarına kıyasla toplumsal yaşamda çok daha kısıtlı koşullarla ve yapısal engellerle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Engellilik anlayışı, tarihsel süreçte belirgin bir paradigmal dönüşüm yaşamıştır. Bireysel bir "patolojik durum" veya iyileştirilmesi gereken bir "kusur" öngören tıbbi model, yerini toplumsal yapıyı ve hak ihlallerini merkeze alan sosyal ve hak temelli modellere bırakmıştır. Bu dönüşüm engelli bireyleri pasif birer yardım nesnesi olmaktan çıkarıp kendi kaderini tayin etme hakkına sahip bağımsız hukuki özneler konumuna taşımıştır. Bununla birlikte, ulusal ve uluslararası mevzuattaki hak temelli vizyona karşın, gündelik yaşamda fiili eşitliğin sağlanamaması nedeniyle hak ve hizmetlere erişimde yaşanan aksaklıklar varlığını sürdürmektedir.

[1] Doktora Öğrencisi, Uzman Sosyal Çalışmacı, nihalkos@ogr.iuc.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-1725-8409
[2] Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, taner.artan@iuc.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8716-2090

DOI: 10.37609/akya.4445.c21981

Ancak sunulan bu hizmet ve desteklerin pasif korumacı/paternalist anlayıştan tamamen sıyrılarak engelli bireylerin özerkliğini, toplumsal entegrasyonunu ve sürdürülebilir istihdamını merkezine alan aktif politikalarla desteklenmesi zorunludur.

KAYNAKLAR

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024). *"Türkiye geneli verileri"*. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. https://www.aile.gov.tr/media/159360/turkiye-geneli-bilgilendirme-kitapcigi_2024.pdf

Abed, M. G., Abed, L. G., & Shackelford, T. K. (2024). A qualitative, small-sample study of employment challenges for people with disabilities in Saudi Arabia. Healthcare, 12(3), Article 346. https://doi.org/10.3390/healthcare12030346

Aköğretmen, M. (2023). Batı'da engelli emeğinin kısa tarihi: Engellilik modelleri bağlamında bir değerlendirme. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, *12*(32), 129–144.

Armstrong, M., Morris, C., Abraham, C., & Tarrant, M. (2017). Interventions utilising contact with people with disabilities to improve children's attitudes towards disability: A systematic review and meta-analysis. *Disability and health journal*, *10*(1), 11-22.

Atteng, C. J., & Osuagwu, C. E. (2021). Social inclusion as a task in the developmental process of persons with visual impairment: Implication for special needs counselling. *European Journal of Public Health Studies*, *4*(1), 12–25. https://doi.org/10.46827/ejphs.v4i1.86

Bevens, W., Stoeckl, S. E., Schueller, S. M., Kim, J., Biblia, S., Chwa, C., ... & Sorkin, D. H. (2024). Loneliness, online learning and student outcomes in college students living with disabilities: Results from the National College Health Assessment Spring 2022. *Frontiers in Psychology*, *15*, Article 1408837. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1408837

Bogart, K. R., & Dunn, D. S. (2019). Ableism special issue introduction. *Journal of Social Issues, 75*(3), 650–664. https://doi.org/10.1111/josi.12345

Bucuka, Y. (2019). Engelliler, din ve sosyal dışlanma. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(18), 899–930. https://doi.org/10.29029/busbed.581022

Burcu, E. (2023). Engellilik Sosyolojisi Ne Söyler? Neyi Tartışır?: Engellilik Sosyolojisinin Gelişimsel Süreci Üzerine Bir Değerlendirme. In E. Burcu (Ed.), *Engellilik sosyolojisi araştırma yazıları* (22. 113–155). Siyasal Kitabevi.

Birleşmiş Milletler. (2006). *Engelli hakları sözleşmesi* [Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. Engelliler Konfederasyonu. https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/Birle%C5%9Fmi%C5%9F-Milletler-Engelli-Haklar%C4%B1-S%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf

Campbell, F. K. (2009). *Contours of ableism: The production of disability and abledness*. Palgrave Macmillan.

Chan, J., To, H.-P., & Chan, E. (2006). Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research. *Social Indicators Research*, *75*(2), 273–302. https://doi.org/10.1007/s11205-005-2118-1

Çaha, H. (2016). Engellilerin toplumsal hayata katılmasına yönelik politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya örnekleri. *İnsan ve Toplum*, *5*(10), 123–145.

Dinç, A. (2024, 1 Mayıs). Sağlamcılık nedir, ne değildir? *Bianet*. https://bianet

Duman, N. A., & Doğanay, G. (2017). Toplumsal dışlanma pratikleri üzerinden Trabzon'da engelli kadınlar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, *20*(2), 1–48. https://doi.org/10.18490/sosars.345505

Duru, S. (2026). Engellilerin sosyal sorunları: Sosyal hizmet müdahale düzeyleri bağlamında bir değerlendirme. Sosyal Sağlık Dergisi, 2026, 63–84. https://doi.org/10.69514/sosyalsaglik.1894374

Dünya Sağlık Örgütü. (2011). *Dünya engellilik raporu* (Çev. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı). Anıl Group Matbaa.

Eraslan, E., & Coşgun, M. (2021). Engellilerin toplumsal entegrasyonunda siyasal temsil üzerine bir deneme: Türkiye özürlüsü ile mutludur partisi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, *17*(38), 5764–5790. https://doi.org/10.26466/opus.891666

Erdurak, Y., & Yıldız, R. (2025). Engelli bireylerin toplumsal bütünleşmelerini etkileyen bariyerlere yönelik geliştirdikleri çözümler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *25*(3), 1–20.

Gersdorff, A., & Sturm, K. (2024). *Stoppt ableismus! Diskriminierung erkennen und abbauen*. Rohwolt Verlag.

Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Penguin Books.

Graumann, S., Grüber, K., Nicklas-Faust, J., & Schmidt, S. (Eds.). (2005). *Ethik und Behinderung: Ein Paradigmenwechsel*. Frankfurt: Campus Verlag.

Hashemi, G., Santos, A. L., Wickenden, M., Kuper, H., Shea, C., & Hameed, S. (2023). Healthcare stakeholders' perspectives on challenges in the provision of quality primary healthcare for people with disabilities in three regions of Guatemala: A qualitative study. International Journal of Environmental Research and Public Health, 20(19), Article 6896. https://doi.org/10.3390/ijerph20196896

Kahraman Güloğlu, F. (2022). Engellilik hakkında kavramsal karmaşanın nedenleri ve Türkiye'deki durum. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *33*(1), 291–315. https://doi.org/10.33417/tsh.989123

Kanter, A. S. (2003). The globalization of disability rights law. *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, *30*.

Kara, M. (2025, Mayıs 25). İLKE Vakfı'nca hazırlanan "Toplumun görünümü 2024" ve "Dezavantajlı çalışanlar" raporları yayımlandı. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilik-hatti/

Kırlar-Can, B. (2022). Evaluation of accommodation establishments' approaches towards disability regarding responsible tourism: Case of Denizli. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, *6*(1), 301–317. https://doi.org/10.32572/guntad.1062397

Koç, C., & Azhari, A. (2022). The accessibility of barrier-free parks: Cases of Eskişehir and Diyarbakır. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. https://doi.org/10.21076/vizyoner.902987

Maende, S. O., Godia, P., Mactaggart, I., Davey, C., & Olenja, J. (2024). Factors influencing healthcare access for persons with disabilities in Kakamega County, Kenya during COVID-19: A qualitative study. African Journal of Health Sciences, 36(6), 703–712. https://dx.doi.org/10.4314/ajhs.v36i6.9

Morkoç, N., & Erkoç, B. (2023). Engelliler, yaşlılar ve bilişim erişilebilirliği. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, *4*(2), 248–260. https://doi.org/10.61861/spshcd.1368586

Negash, M. I., & Yadavalli, P. K. (2020). A review of educational, psycho-social, and attitudinal challenges in addressing the needs of students with disabilities in inclusive education. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*. https://doi.org/10.61841/V24I8/400269

Oliver, M., & Barnes, C. (1998). *Disabled people and social policy: From exclusion to inclusion* (J. Campling, Dizi Ed.). Longman.

Patel, S., Bouldin, E., Tey, C. S., Govil, N., & Alfonso, K. (2020). Social isolation and loneliness in the hearing-impaired pediatric population: A scoping review. *The Laryngoscope*, *131*(8), 1869–1875. https://doi.org/10.1002/lary.29312

Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. Annual Review of Psychology, 49(1), 65-85.

Seyyar, A. (2026). Engelli Araştırmaları Çerçevesinde Yeni Bir Kavram Olarak "Ableizm" ve Türkiye Boyutu. HAK-İŞ Emek ve Toplum Dergisi, Cilt:15, Sayı: 41, ss. 1-30.

Shakespeare, T. (2011). Sakatlık sosyal modeli (F. B. Aydar, Çev.). In D. Bezmez, S. Yardımcı, & Y. Şentürk (Eds.), *Sakatlık çalışmaları: Sosyal bilimlerden bakmak* (pp. 51–62). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Sisti, D. A. (2015). Naturalism and the social model of disability: allied or antithetical?. *Journal of medical ethics*, *41*(7), 553-556.

Smythe, T., Mabhena, T., Murahwi, S., Kujinga, T., Kuper, H., & Rusakaniko, S. (2022). A path toward disability-inclusive health in Zimbabwe Part 1: A qualitative study on access to healthcare. African Journal of Disability, 11, Article 990. https://doi.org/10.4102/ajod.v11i0.990

Şişman, Y. (2012). Özürlülük alanında kullanılan kavramlar üzerine genel bir değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları*, *7*(28), 69–85.

Pinto, A. R., Köptcke, L. S., David, R. B., & Kuper, H. (2021). A national accessibility audit of primary health care facilities in Brazil—Are people with disabilities being denied their right to health? International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(6), Article 2953. https://doi.org/10.3390/ijerph18062953

Taşçı, F. (2018). *Sosyal politikada dezavantajlı gruplar: Tarih, yaklaşım ve uygulama*. Kaknüs Yayınevi.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On ikinci kalkınma planı (2024–2028): Engelli hizmetlerinin geliştirilmesi çalışma grubu raporu*. Ankara. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/08/Engelli-Hizmetlerinin-Gelistirilmesi-CG-Raporu_01082025.pdf

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2013). Nüfus ve Konut Araştırması (2011). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-ve-Konut-Arastirmasi-2011-15843

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2005). *Engelliler hakkında kanun (Kanun No: 5378)*. Resmî Gazete, 7 Temmuz 2005 (Sayı: 25868). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5378&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

UNICEF Innocenti Research Center. (2007). *Promoting the right of children with disabilities*. http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/children_disability_rights.pdf

Wolbring, G. (2009). Die konvergenz der governance von wissenschaft und technik mit der governance des „ableism". *TATuP Zeitschrift für Technikfolgenabschätzung in Theorie und Praxis*, *18*(2), 29–36.

World Health Organization, & World Bank. (2011). *World report on disability 2011*. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182

WHO, (2023). Disability. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-andhealth.

BÖLÜM 9

ŞİDDETİN DEĞİŞEN BİÇİMLERİ VE SOSYAL BOYUTLARI

Fatma İNCE[1]

1. GİRİŞ

Şiddet, yalnızca fiziksel saldırı üzerinden tanımlanamayacak kadar geniş ve çok boyutlu bir olgudur. Dünya Sağlık Örgütünün yaklaşımı (WHO), şiddetin fiziksel sonuçların ötesine uzanan ve güç ilişkilerini de içeren geniş bir zarar çerçevesinde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla psikolojik ve gelişimsel sonuçlar ile çeşitli yoksunluk biçimleri de cinsel ve ekonomik zarar aynı ilişki ya da sosyal ortam içinde bir arada ortaya çıkabilmektedir. Dahası fiziksel saldırıya tehdit ya da aşağılama eşlik edebilmekte, ekonomik kaynaklar üzerindeki kontrol ise daha geniş bir baskı ve bağımlılık örüntüsünün parçası olabilmektedir. Bu nedenle şiddetin değerlendirilmesinde yalnızca gözlemlenebilir davranışa değil, davranışın gerçekleştiği ilişkiye, güç dağılımına ve ortaya çıkardığı sonuçlara da odaklanılması gerekmektedir. Çünkü şiddeti yalnızca bireysel özelliklerin ya da kişisel eğilimlerin sonucu olarak açıklamak, olgunun sosyal niteliğini önemli ölçüde sınırlandırmaktadır. Ekolojik yaklaşım, bireyin içinde bulunduğu ilişkileri ve sosyal koşulları da değerlendirmeye dahil ederek daha geniş bir açıklama zemini sunmaktadır. Heise (1998), şiddetin ortaya çıkışını kişisel özelliklerden içinde bulunulan koşullara ve daha geniş sosyokültürel etkenlere uzanan bir etkileşim içinde değerlendirmektedir.

Dünya Sağlık Örgütünün ekolojik yaklaşımı da benzer biçimde şiddetin tek bir düzey üzerinden açıklanamayacağına dikkat çekmekte ve bireysel özelliklerle ilişkisel, çevresel ve toplumsal koşullar arasındaki bağlantıları öne çıkarmakta-

[1] Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, fatma_ince@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0002-0628-5858

DOI: 10.37609/akya.4445.c21982

uygulamalarının da bu değişimleri dikkate alması gerekmektedir. Çünkü bireyin güvenliğini sosyal çevresinden, ekonomik olanaklarından, dijital yaşamından ve içinde bulunduğu kurumsal koşullardan ayırmayan bir yaklaşım, değişen şiddet görünümlerine daha kapsamlı yanıt verilmesini sağlayabilir. Böylece sosyal hizmet, şiddetin sonuçlarıyla ilgilenen bir müdahale alanı olmanın yanı sıra şiddet risklerinin azaltılmasına, koruyucu mekanizmaların güçlendirilmesine ve daha güvenli sosyal çevrelerin oluşturulmasına katkı sağlayan önleyici bir aktör olarak da konumlanabilir.

KAYNAKLAR

Benítez-Hidalgo, V., Pastor-Moreno, G., Ruiz-Pérez, I. ve Amaya-Santos, S. (2026). Technology-facilitated sexual violence against women and its health impact: A mixed-methods systematic review. *BMC Public Health*, 26, 543. https://doi.org/10.1186/s12889-026-26260-4

Böhret, I. A., Pillai, V. S. ve Steinert, J. I. (2025). What works in reducing economic violence against women: Global evidence from a systematic review and meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*. Advance online publication. https://doi.org/10.1177/15248380251383915

Farmer, P. (2004). An anthropology of structural violence. *Current Anthropology*, 45(3), 305-325. https://doi.org/10.1086/382250

Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167-191. https://doi.org/10.1177/002234336900600301

Heise, L. L. (1998). Violence against women: An integrated, ecological framework. *Violence Against Women*, 4(3), 262-290. https://doi.org/10.1177/1077801298004003002

Heise, L., Pallitto, C., García-Moreno, C. ve Clark, C. J. (2019). Measuring psychological abuse by intimate partners: Constructing a cross-cultural indicator for the Sustainable Development Goals. *SSM - Population Health*, 9, 100377. https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2019.100377

International Federation of Social Workers. (2014). *Global definition of social work*. https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/

International Labour Organization. (2019). *Violence and Harassment Convention*, No.190. https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C190

Johnson, L., Chen, Y., Stylianou, A. ve Arnold, A. (2022). Examining the impact of economic abuse on survivors of intimate partner violence: A scoping review. *BMC Public Health,* 22, 1014. https://doi.org/10.1186/s12889-022-13297-4

Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. ve Lozano, R. (Eds.). (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization.

Piippo, S., Kaittila, A. ve Nyqvist, L. (2026). Technology-facilitated client violence in Finnish social services: A street-level bureaucracy perspective. *The British Journal of Social Work*, bcag130. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcag130

Quilty, E. ve Flynn, A. (2026). Technology-facilitated violence in the Indo-Pacific: A scoping review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 27(3), 704-716. https://doi.org/10.1177/15248380251323217

Rogers, M. M., Fisher, C., Ali, P., Allmark, P. ve Fontes, L. (2023). Technology-facilitated abuse in intimate relationships: A scoping review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(4), 2210-2226. https://doi.org/10.1177/15248380221090218

Vidal-Marti, C. ve Ruiz Bueno, A. (2024). Consequences of client violence towards the social worker: A systematic review. *International Social Work*, 67(5), 1179-1194. https://doi.org/10.1177/00208728241237934

Weekes, C. J., Storey, J. E. ve Pina, A. (2026). Cyberstalking perpetrators and their methods: A systematic literature review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 27(3), 1009-1025. https://doi.org/10.1177/15248380251333411

Wijamuni, N., Elneil, S., Phiri, P., Sundarapperuma, T., Warushahennadi, J., Pathiraja, V., ... Delanerolle, G. (2026). Intersecting inequities: A systematic review of socio-cultural, economic, and legal determinants of violence against women and girls in Asia (ANULA project-WP1 Evidence Synthesis). *BMC Public Health*, 26, 873. https://doi.org/10.1186/s12889-026-26360-1

Wilson, C., Sheridan, L. ve Garratt-Reed, D. (2022). What is cyberstalking? A review of measurements. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(11-12), NP9763-NP9783. https://doi.org/10.1177/0886260520985489

Wolf, A., Gray, R. ve Fazel, S. (2014). Violence as a public health problem: An ecological study of 169 countries. *Social Science & Medicine*, 104, 220-227. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.12.006

World Health Organization. (2016). *INSPIRE: Seven strategies for ending violence against children*. World Health Organization.

World Health Organization. (2022). *WHO Violence Prevention Unit: Approach, objectives and activities, 2022-2026*. World Health Organization.

World Health Organization. (2025). *RESPECT women: Preventing violence against women* (2nd ed). World Health Organization.

BÖLÜM 10

SUÇ VE TOPLUMSAL KONTROL MEKANİZMALARI

Merve KAYA BUZKIRAN[1]

1.GİRİŞ

Suç, birey ile toplum arasındaki ilişkinin, toplumsal düzenin sınırlarının ve bu düzeni korumaya yönelik mekanizmaların anlaşılmasında temel bir olgudur. Bununla birlikte suç, yalnızca bireysel davranışa veya hukuk kuralının ihlaline indirgenebilecek değişmez bir kategori değildir. Hukuki açıdan suç, kanunla tanımlanan ve yaptırıma bağlanan fiillere dayanırken sosyolojik açıdan içinde oluştuğu toplumsal yapı, kültürel değerler, siyasal ilişkiler ve ekonomik koşullarla birlikte ele alınmaktadır. Suç ile sapma arasındaki ayrım da bu noktada önem kazanmaktadır. Her suç norm ihlali niteliği taşımakla birlikte toplumsal normlardan ayrılan her davranış hukuken suç sayılmamaktadır. Ayrıca hangi davranışların suç olarak sınıflandırıldığı zamana, topluma ve hukuk oluşturma süreçlerine göre değişebilmektedir (Bingöl, 2022, s. 642; Morrison, 2013, ss. 12–16).

Suçun çok boyutlu niteliği, farklı açıklama düzeylerine odaklanan sosyolojik ve kriminolojik yaklaşımların birlikte değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. İşlevselci yaklaşım suçun toplumsal düzen içindeki yerini tartışırken anomi ve gerilim kuramları toplumsal hedefler, fırsat yapıları ve bireylerin karşılaştığı baskılar üzerinde durmaktadır. Sosyal düzensizlik ve çevresel yaklaşımlar suçun topluluk ve mekânla ilişkisini; sosyal öğrenme, alt kültür ve toplumsal bağ yaklaşımları ise öğrenme süreçlerini, grup ilişkilerini ve topluma bağlılığı açıklamaya yönelmektedir. Etiketleme, eleştirel ve feminist yaklaşımlar ise suçun nedenleri kadar suç kategorilerinin nasıl üretildiği, adalet sisteminin kimlere yöneldiği ve

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Onikişubat Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, mervekaya92@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-7084-1372

DOI: 10.37609/akya.4445.c21983

dirmeleri ve yüksek sorumluluk gerektiren karar süreçleri nedeniyle çalışanların düzenli mesleki gelişim ve yansıtıcı süpervizyon olanaklarına erişimi desteklenmelidir. Sosyal hizmet uzmanları ile psikologlar, hukukçular, sağlık çalışanları, öğretmenler, kolluk ve infaz personeli arasındaki iş birliği geliştirilirken her mesleğin görev ve yetki sınırları korunmalı; onarıcı adalet gibi özel bilgi ve yetkinlik gerektiren uygulamalarda ayrıca eğitim ve uygulama standartları aranmalıdır.

7.4. Araştırmaya Yönelik Öneriler

Türkiye'de adli sosyal hizmetin kurumsal görünümünü, sosyal hizmet uzmanlarının görevlerini, iş yüklerini, mesleki rollerini ve çalışma koşullarını ortaya koyan ulusal ve bölgesel araştırmalar artırılmalıdır. Mağdurların, suça sürüklenen çocukların, denetimli serbestlik kapsamındaki kişilerin ve ceza infaz kurumlarından tahliye olan bireylerin kurumlar arası yönlendirme, hizmete erişim ve hizmet sürekliliğine ilişkin deneyimlerinin incelenmesi uygulamadaki güçlü ve geliştirilmesi gereken alanların belirlenmesine katkı sağlayabilir. Program değerlendirmelerinde yeniden suç işleme oranlarının yanında mağdur güvenliği, yaşam kalitesi, barınma, sağlık, eğitim, istihdam, sosyal destek, toplumsal katılım ve hizmet sürekliliği gibi müdahalenin amaçlarıyla ilişkili sonuçlara da yer verilmelidir. Ayrıca yardım–denetim ikilemi, sosyal hizmet kayıtlarının kullanımı, kurumlar arası veri paylaşımı, algoritmik risk değerlendirmesi ile onarıcı ve toplum temelli uygulamaların Türkiye bağlamındaki işleyişi nitel, nicel ve karma yöntemli araştırmalarla daha kapsamlı biçimde ele alınmalıdır.

KAYNAKLAR

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği. (2021). *T.C. Resmî Gazete* (30 Nisan 2021, Sayı: 31470).

Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology, 30*(1), 47–88. doi:http://dx.doi.org/10.1111/j.1745-9125.1992.tb01093.x

Akers, R. L. (1998). *Social learning and social structure: A general theory of crime and deviance*. Boston: Northeastern University Press.

Ayano, G., Rooney, R., Pollard, C. M., Dantas, J. A. R., Lobo, R., Jeemi, Z., . . . Alati, R. (2024). Risk and protective factors of youth crime: An umbrella review of systematic reviews and meta-analyses. *Clinical Psychology Review, 113*, 102479. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.cpr.2024.102479

Back, S., Soor, S. ve LaPrade, J. (2018). Juvenile hackers: An empirical test of self-control theory and social bonding theory. *International Journal of Cybersecurity Intelligence & Cybercrime, 1*(1), 40–55. doi:http://dx.doi.org/10.52306/01010518VMDC9371

Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York, NY: Free Press.

Bernburg, J. G., Krohn, M. D. ve Rivera, C. J. (2006). Official labeling, criminal embeddedness, and subsequent delinquency: A longitudinal test of labeling theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 43*(1), 67–88. doi:http://dx.doi.org/10.1177/0022427805280068

Bingöl, İ. (2022). Sosyolojik suç teorilerine kuramsal bir yaklaşım: Sosyal süreç teorileri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 640–652. doi:http://dx.doi.org/10.29029/busbed.1119294

Boukli, A. ve Kotsakis, A. (2023). Transversal harm and zemiology: Reconsidering green criminology and mineral extractivism in Cerro de Pasco, Peru. *Critical Criminology, 31*(4), 1113–1136. doi:http://dx.doi.org/10.1007/s10612-023-09715-7

Brayne, S. (2017). Big data surveillance: The case of policing. *American Sociological Review, 82*(5), 977–1008. doi:http://dx.doi.org/10.1177/0003122417725865

Brantingham, P. J. ve Faust, F. L. (1976). A conceptual model of crime prevention. *Crime & Delinquency, 22*(3), 284-296. doi:http://dx.doi.org/10.1177/001112877602200302

Bronstein, L. R. (2003). A model for interdisciplinary collaboration. *Social Work, 48*(3), 297-306. doi:http://dx.doi.org/10.1093/sw/48.3.297

Button, M., Lewis, C. ve Tapley, J. (2014). Not a victimless crime: The impact of fraud on individual victims and their families. *Security Journal, 27*(1), 36–54. doi:http://dx.doi.org/10.1057/sj.2012.11

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik. (2020). *T.C. Resmî Gazete* (29 Mart 2020, Sayı: 31083).

Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği. (2017). *T.C. Resmî Gazete* (5 Ağustos 2017, Sayı: 30145).

Cloward, R. A. ve Ohlin, L. E. (1960). *Delinquency and opportunity: A theory of delinquent gangs*. Glencoe, IL: Free Press.

Cohen, A. K. (1955). *Delinquent boys: The culture of the gang*. Glencoe, IL: Free Press.

Cohen, L. E. ve Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review, 44*(4), 588-608. doi:http://dx.doi.org/10.2307/2094589

Cummins, I. (2016). Wacquant, urban marginality, territorial stigmatization and social work. *Aotearoa New Zealand Social Work, 28*(2), 75–83. doi:http://dx.doi.org/10.11157/anzswj-vol28iss2id226

Çam, T. ve Irmak, F. (2014). An overview of Durkheim and Merton's social anomie. *Journal of Human Sciences, 11*(2), 1297–1305. doi:http://dx.doi.org/10.14687/ijhs.v11i2.3083

Çocuk Koruma Kanunu. (2005). Kanun No. 5395. *T.C. Resmî Gazete* (15 Temmuz 2005, Sayı: 25876).

Daly, K. ve Chesney-Lind, M. (1988). Feminism and criminology. *Justice Quarterly, 5*(4), 497–538. doi:http://dx.doi.org/10.1080/07418828800089871

Deflem, M. (2015). Deviance and social control. E. Goode (Ed.), *The handbook of deviance* içinde (ss. 30–44). Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu. (2005). Kanun No. 5402. *T.C. Resmî Gazete* (20 Temmuz 2005, Sayı: 25881).

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği. (2021). *T.C. Resmî Gazete* (10 Kasım 2021, Sayı: 31655).

Dikmen, A. ve Cankurtaran, Ö. (2026). Güçlenme yaklaşımı bağlamında adli sosyal hizmet uzmanlarının çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması uygulamasına ilişkin deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 37*(2), 397-426. doi:http://dx.doi.org/10.33417/tsh.1809002

Dominey, J. ve Canton, R. (2022). Probation and the ethics of care. *Probation Journal, 69*(4), 417–433. doi:http://dx.doi.org/10.1177/02645505221105401

Durkheim, E. (1982). *The rules of sociological method and selected texts on sociology and its method* (S. Lukes, Ed.; W. D. Halls, Çev.). New York, NY: Free Press. (Orijinal eserin yayın tarihi 1895).

Eck, J. E. ve Weisburd, D. (1995). Crime places in crime theory. J. E. Eck ve D. Weisburd (Ed.), *Crime and place* içinde (ss. 1–33). Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Erbay, A., Soydan, S., Sayhan, E., Odabaş, E. D. ve Topçu, E. (2026). 15–18 yaş arasındaki ergenlerde antisosyal davranış özelliklerini yordayan gelişimsel risk faktörlerinin incelenmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi, 12*(1), 67–85. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/aitdergi/article/1837374

Eryalçın, M. ve Duyan, V. (2023). Evaluations of probation specialists on evidence-based probation practices: A qualitative study from Turkey. *Journal of Evidence-Based Social Work, 20*(4), 481-495. doi:http://dx.doi.org/10.1080/26408066.2023.2171329

Eryalçın, T. ve Karataş, M. (2023). Denetimli serbestlik uzmanlarının kendine yansıtma ve içgörü düzeyleri ile sosyal sorun çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 34*(1), 1-18. doi:http://dx.doi.org/10.33417/tsh.1056704

Europol. (2025). *The changing DNA of serious and organised crime: European Union serious and organised crime threat assessment 2025*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:http://dx.doi.org/10.2813/0758057

Fader, J. J. ve León, K. S. (2024). Code of the street 25 years later: Lasting legacies, empirical status, and future directions. *Annual Review of Criminology, 7*, 19–38. doi:http://dx.doi.org/10.1146/annurev-criminol-022422-123641

Garrett, P. M. (2026). 'Magic moments': AI and the 'disappearance' of social work ethics? *The British Journal of Social Work, 56*(1), 377-395. doi:http://dx.doi.org/10.1093/bjsw/bcaf230

Gubbels, J., Assink, M. ve van der Put, C. E. (2024). Protective factors for antisocial behavior in youth: What is the meta-analytic evidence? *Journal of Youth and Adolescence, 53*(2), 233–257. doi:http://dx.doi.org/10.1007/s10964-023-01878-4

Gumz, E. J. ve Grant, C. L. (2009). Restorative justice: A systematic review of the social work literature. *Families in Society, 90*(1), 119–126. doi:http://dx.doi.org/10.1606/1044-3894.3853

Hagan, F. E. (2008). *Introduction to criminology: Theories, methods, and criminal behavior* (6. bs.). Los Angeles, CA: Sage.

Hanson, R. F., Sawyer, G. K., Begle, A. M. ve Hubel, G. S. (2010). The impact of crime victimization on quality of life. *Journal of Traumatic Stress, 23*(2), 189–197. doi:http://dx.doi.org/10.1002/jts.20508

Hillyard, P. ve Tombs, S. (2004). Beyond criminology? P. Hillyard, C. Pantazis, S. Tombs ve D. Gordon (Ed.), *Beyond criminology: Taking harm seriously* içinde (ss. 10-29). London: Pluto Press. doi:http://dx.doi.org/10.2307/j.ctt18fscmm.6

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press.

Hunter, B. A., Lanza, A. S., Lawlor, M., Dyson, W. ve Gordon, D. M. (2016). A strengths-based approach to prisoner reentry: The Fresh Start prisoner reentry program. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 60*(11), 1298–1314. doi:http://dx.doi.org/10.1177/0306624X15576501

Hydén, H. (2022). *Sociology of law as the science of norms*. London: Routledge. doi:http://dx.doi.org/10.4324/9781003241928

International Criminal Police Organization. (2022). *2022 INTERPOL global crime trend summary report*. Lyon: INTERPOL. Erişim adresi: https://www.interpol.int/content/download/18350/file/Global%20Crime%20Trend%20Summary%20Report%20EN.pdf

International Federation of Social Workers. (2018). *Global social work statement of ethical principles*. Erişim adresi: https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/

Janowitz, M. (1975). Sociological theory and social control. *American Journal of Sociology, 81*(1), 82–108. doi:http://dx.doi.org/10.1086/226035

Kadushin, A. ve Harkness, D. (2014). *Supervision in social work* (5. bs.). New York, NY: Columbia University Press.

Karaman, M., Artan, T. ve Arifoglu, A. T. (2026). Is burnout included in this job?: Factors associated with burnout among forensic social workers - an interfactorial analysis model. *Social Work in Health Care, 65*(2-3), 55-65. doi:http://dx.doi.org/10.1080/00981389.2025.2594209

Keddell, E. (2019). Algorithmic justice in child protection: Statistical fairness, social justice and the implications for practice. *Social Sciences, 8*(10), 281. doi:http://dx.doi.org/10.3390/socsci8100281

Kendall, S., Redshaw, S., Ward, S., Wayland, S. ve Sullivan, E. (2018). Systematic review of qualitative evaluations of reentry programs addressing problematic drug use and mental health disorders amongst people transitioning from prison to communities. *Health & Justice, 6*, 4. doi:http://dx.doi.org/10.1186/s40352-018-0063-8

Kırtıl, M. (2025). Yaşlı bireylerde suç korkusu, suç mağduriyeti ve cinsiyetin toplumsal bağlamdaki yansımaları: Sosyal destek, güven ve katılım üzerine bir inceleme. *Senectus, 3*(1), 1–36. doi:http://dx.doi.org/10.26650/senectus.2025.3.1.0751

Kızmaz, Z. (2018). Göç ve suç arasında bir ilişki var mı? Bütüncül bir bakış. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(2), 562–599. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/article/459031

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu. (2016). *T.C. Resmî Gazete* (7 Nisan 2016, Sayı: 29677).

Lattas, D. ve Rock, J. (2025). Bridging the gap: A collaborative model for forensic social work dissemination and translation. *The British Journal of Social Work, 55*(4), 1907-1927. doi:http://dx.doi.org/10.1093/bjsw/bcaf012

Linning, S. J., Eck, J. E., Olaghere, A. ve Steinman, H. (2024). What is informal social control? A concept consensus review of recent criminological literature. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice, 66*(1), 63–86. doi:http://dx.doi.org/10.3138/cjccj-2023-0024

Lomax, J. ve Meyrick, J. (2022). Systematic review: Effectiveness of psychosocial interventions on wellbeing outcomes for adolescent or adult victim/survivors of recent rape or sexual assault. *Journal of Health Psychology, 27*(2), 305–331. doi:http://dx.doi.org/10.1177/1359105320950799

Maruna, S. (2001). *Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington, DC: American Psychological Association.

McNeill, F. (2006). A desistance paradigm for offender management. *Criminology & Criminal Justice, 6*(1), 39-62. doi:http://dx.doi.org/10.1177/1748895806060666

Mead, G. H. (1925). The genesis of the self and social control. *The International Journal of Ethics, 35*(3), 251-277. doi:http://dx.doi.org/10.1086/intejethi.35.3.2377274

Merton, R. K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review, 3*(5), 672-682. doi:http://dx.doi.org/10.2307/2084686

Molloy, J. K., Keyes, T. S., Wahlert, H. ve Riquino, M. R. (2023). An exploratory integrative review of restorative justice and social work: Untapped potential for pursuing social justice. *Journal of Social Work Education, 59*(1), 133-148. doi:http://dx.doi.org/10.1080/10437797.2021.1997690

Morrison, W. (2013). What is crime? Contrasting definitions and perspectives. C. Hale, K. Hayward, A. Wahidin ve E. Wincup (Ed.), *Criminology* içinde (3. bs., ss. 3–22). Oxford: Oxford University Press. doi:http://dx.doi.org/10.1093/he/9780199691296.003.0001

Nascimento, A. M., Andrade, J. ve de Castro Rodrigues, A. (2023). The psychological impact of restorative justice practices on victims of crimes—A systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse, 24*(3), 1929–1947. doi:http://dx.doi.org/10.1177/15248380221082085

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2022). *The right to privacy in the digital age: Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* (A/HRC/51/17). Geneva: United Nations. Erişim adresi: https://digitallibrary.un.org/record/3985679

Reamer, F. G. (2013). Social work in a digital age: Ethical and risk management challenges. *Social Work, 58*(2), 163–172. doi:http://dx.doi.org/10.1093/sw/swt003

Richardson, R., Schultz, J. M. ve Crawford, K. (2019). Dirty data, bad predictions: How civil rights violations impact police data, predictive policing systems, and justice. *New York University Law Review Online, 94*, 192–233. Erişim adresi: https://www.nyulawreview.org/wp-content/uploads/2019/04/NYULawReview-94-Richardson-Schultz-Crawford.pdf

Ross, E. A. (1901). Social control: A survey of the foundations of order. New York, NY: Macmillan.

Sampson, R. J. ve Groves, W. B. (1989). Community structure and crime: Testing social-disorganization theory. *American Journal of Sociology, 94*(4), 774–802. doi:http://dx.doi.org/10.1086/229068

Saruç, S. ve Kayma Güneş, D. (2014). Suça sürüklenen çocuklar hakkında hazırlanan sosyal inceleme raporlarının mahkeme kararlarına etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 25*(1), 109-132.

Stafford, M., Chandola, T. ve Marmot, M. (2007). Association between fear of crime and mental health and physical functioning. *American Journal of Public Health, 97*(11), 2076–2081. doi:http://dx.doi.org/10.2105/AJPH.2006.097154

Sutherland, E. H. (1947). *Principles of criminology* (4. bs.). Chicago: J. B. Lippincott Company.

Svensson, K. (2003). Social work in the criminal justice system: An ambiguous exercise of caring power. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 4*(1), 84–100. doi:http://dx.doi.org/10.1080/14043850310011126

T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2026). *Adalet istatistikleri 2025*. Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı. Erişim adresi: https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2026040609013567720 25AdaletİstatistikleriKitabı.pdf

Türk Ceza Kanunu. (2004). Kanun No. 5237. *T.C. Resmî Gazete* (12 Ekim 2004, Sayı: 25611).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Kanun No. 2709. *T.C. Resmî Gazete* (9 Kasım 1982, Sayı: 17863 [Mükerrer]).

United Nations Committee on the Rights of the Child. (2019). *General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system* (CRC/C/GC/24). Geneva: United Nations.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2010). *Handbook on the crime prevention guidelines: Making them work*. New York, NY: United Nations. Erişim adresi: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Crime_Prevention_Guidelines_-_Making_them_work.pdf

Ullman, S. E. (2023). Correlates of social reactions to victims' disclosures of sexual assault and intimate partner violence: A systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse, 24*(1), 29-43. doi:http://dx.doi.org/10.1177/15248380211016013

United Nations Office on Drugs and Crime. (2018). *Introductory handbook on the prevention of recidivism and the social reintegration of offenders* (2. bs.). Vienna: United Nations.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2020). *Handbook on restorative justice programmes* (2. bs.). Vienna: United Nations.

Vegh Weis, V. (2021). Introduction: Critical criminology for the 21st century. *The Howard Journal of Crime and Justice, 60*(3), 283–289. doi:http://dx.doi.org/10.1111/hojo.12446

Victim Support Europe. (2019). *How to identify victims' support needs? Guidelines to develop an individual needs assessment*. Brussels: Victim Support Europe. Erişim adresi: https://victim-support.eu/wp-content/uploads/2021/02/Guidlines-final-for-print-F.pdf

Wang, F. ve Dickinson, T. (2026). Affordances, dread, and online fraud: Exploring and advancing social learning theory in online contexts. *Criminology, 64*(3), 698–733. doi:http://dx.doi.org/10.1111/1745-9125.70042

Weisburd, D., Favarin, S., Perry, G. ve Andresen, M. A. (2026). Crime as a "normal" phenomenon: Revisiting Durkheim in the context of crime concentrations. *Sociology Compass, 20*(5), e70205. doi:http://dx.doi.org/10.1111/soc4.70205

Yılmaz, E. (2026). Suç olmaktan çıkarma veya ceza vermekten kaçınma eğilimi bağlamında hakaret suçları. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 16*(1), 725–768. doi:http://dx.doi.org/10.32957/hacettepehdf.1775971

BÖLÜM 11

BAĞIMLILIĞIN BİREYSEL VE TOPLUMSAL BOYUTLARI

Fatma İNCE[1]

1.GİRİŞ

Bağımlılık, bireyin fiziksel ve psikolojik sağlığının yanı sıra aile ilişkilerini, sosyal yaşamını, eğitim ve çalışma hayatını etkileyen, sonuçları bireysel alanın ötesine geçebilen çok boyutlu bir olgudur. Bağımlılığın ortaya çıkması ve sürdürülmesi biyolojik ve psikolojik süreçlerle ilişkili olmakla birlikte, bireyin içinde bulunduğu aile, sosyal çevre ve diğer yaşam koşullarıyla da ilişkilidir. Bu nedenle bağımlılığı yalnızca bireysel davranışlar ya da irade üzerinden açıklamaya çalışmak, kavramın karmaşık yapısını anlamada yetersiz kalmaktadır. Sosyal çevrenin madde kullanımının başlaması ve artmasının yanı sıra iyileşme sürecinde de farklı biçimlerde rol oynayabildiğine ilişkin bulgular, birey ve çevre arasındaki etkileşimin göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir (Strickland ve Acuff, 2023). Bu nedenle, bağımlılığın farklı disiplinlerin çalışma alanına girmesi kavramın yalnızca sağlık açısından değil, davranışsal, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bağımlılık kavramının zaman içerisinde genişleyen kapsamı, madde kullanımına bağlı bağımlılıkların yanı sıra bazı davranış örüntülerinin de bağımlılık çerçevesinde değerlendirilmesini gündeme getirmiştir. Dünya Sağlık Örgütünün (World Health Organization: WHO) Uluslararası Hastalık Sınıflandırmasının son versiyonunda (International Classification of Diseases 11th Revision: ICD-11), madde kullanımına bağlı bozuklukların yanında bağımlılık yapıcı dav-

[1] Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, fatma_ince@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0002-0628-5858

DOI: 10.37609/akya.4445.c21984

sunulduğu kadar, bireye nasıl yaklaşıldığı da önem taşımaktadır. Damgalayıcı tutumlar, bağımlılık yaşayan kişiyi yaşadığı soruna indirgeyebilmekte ve yardım arama sürecini güçleştirebilmektedir. Bu nedenle bireyin yalnızca riskleri ve sorunları üzerinden tanımlanmadığı, karar süreçlerine katılımının desteklendiği ve kendi hedeflerinin dikkate alındığı bir hizmet anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Kişinin sahip olduğu güçlü yönlerin ve kaynakların da değerlendirmeye dahil edilmesi, bağımlılıkla mücadeleyi yalnızca sorunların giderilmesine yönelik bir süreç olmaktan çıkararak bireyin iyileşme sürecindeki etkin konumunu güçlendirmektedir. Bu açıdan insan onurunu gözeten, damgalamayan ve kişi merkezli bir yaklaşım, sunulan hizmetlerin temel ilkelerinden biri olmalıdır.

Sonuç olarak bağımlılıkla mücadelede başarı, yalnızca madde kullanımının ya da sorun oluşturan davranışın sona ermesi üzerinden değerlendirilmemelidir. İyileşmenin sürdürülebilmesi, kişinin yaşamını yeniden düzenleyebilmesi, destekleyici ilişkiler kurabilmesi ve gereksinim duyduğu kaynaklara ulaşabilmesiyle birlikte anlam kazanmaktadır. Bu nedenle bağımlılıkla mücadelede kişinin çabasının yanında içinde bulunduğu sosyal koşulların ve sunulan hizmetlerin niteliğinin de dikkate alınması gerekmektedir. Etkili bir mücadele anlayışı, kişiyi değiştirilmesi gereken sorunun tek taşıyıcısı olarak görmek yerine iyileşmeyi mümkün kılan bireysel ve sosyal kaynakları birlikte güçlendirmeye yönelmelidir. Sosyal hizmetin bu süreçteki temel katkısı ise bağımlılığı kişinin yaşamından ayrı bir sorun olarak ele almaması aksine müdahaleyi yalnızca bağımlılığa değil, kişinin yeniden kurmaya çalıştığı yaşama da yöneltebilmesinde ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Bratu, M. L., Sandesc, D., Anghel, T., Tudor, R., Shaaban, L., Ali, A., Toma, A.-O., Bratosin, F., Turcu, I., Gantsa, A., Fericean, R. M., Bondrescu, M., & Barata, P. I. (2023). Evaluating the aspects of quality of life in individuals with substance use disorder: A systematic review based on the WHOQOL questionnaire. *Journal of Multidisciplinary Healthcare, 16*, 4265-4278. https://doi.org/10.2147/JMDH.S440764

Buchanan, M., Walker, G., Boden, J. M., Mansoor, Z., & Newton-Howes, G. (2023). Protective factors for psychosocial outcomes following cumulative childhood adversity: Systematic review. *BJPsych Open, 9*(6), e197. https://doi.org/10.1192/bjo.2023.561

Bunaciu, A., Bliuc, A.-M., Best, D., Hennessy, E. A., Belanger, M. J., & Benwell, C. S. Y. (2024). Measuring recovery capital for people recovering from alcohol and drug addiction: A systematic review. *Addiction Research & Theory, 32*(3), 225-236. https://doi.org/10.1080/16066359.2023.2245323

Busch, P. A., & McCarthy, S. (2021). Antecedents and consequences of problematic smartphone use: A systematic literature review of an emerging research area. *Computers in Human Behavior, 114*, 106414. https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106414

Caplan, S. E. (2010). Theory and measurement of generalized problematic Internet use: A two-step approach. *Computers in Human Behavior, 26*(5), 1089-1097. https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.03.012

Cole, V. T., Richmond-Rakerd, L. S., Bierce, L. F., Norotsky, R. L., Peiris, S. T., & Hussong, A. M. (2024). Peer connectedness and substance use in adolescence: A systematic review and meta-analysis. *Psychology of Addictive Behaviors, 38*(1), 19-35. https://doi.org/10.1037/adb0000914

De Carlos Oliveira, M., Mendes-Sousa, M., Soares-Santos, L. E., Valente, J. Y., Caetano, S. C., & Sanchez, Z. M. (2025). Community-based environmental interventions to prevent alcohol use in adolescents: A systematic review. *Drug and Alcohol Review, 44*(7), 2041-2056. https://doi.org/10.1111/dar.70038

Deeds, B., Goldstein, A. B., & Blanco, C. (2024). Vulnerable populations and substance use prevention service delivery for the mental health professional. *Focus, 22*(4), 441-448. https://doi.org/10.1176/appi.focus.20240019

Dores, A. R., Peixoto, M., Fernandes, C., Marques, A., & Barbosa, F. (2025). The effects of social feedback through the "like" feature on brain activity: A systematic review. *Healthcare, 13*(1), 89. https://doi.org/10.3390/healthcare13010089

Dyer, A., Böhnke, J. R., Curran, D., McGrath, K., & Toner, P. (2023). A systematic review of quality of life and health-related quality of life as outcomes in substance and behavioural addictions. *Drug and Alcohol Review, 42*(7), 1680-1700. https://doi.org/10.1111/dar.13717

Earnshaw, V. A. (2020). Stigma and substance use disorders: A clinical, research, and advocacy agenda. *American Psychologist, 75*(9), 1300-1311. https://doi.org/10.1037/amp0000744

Gerring, Z. F., Thorp, J. G., Treur, J. L., Verweij, K. J. H., & Derks, E. M. (2024). The genetic landscape of substance use disorders. *Molecular Psychiatry, 29*(11), 3694-3705. https://doi.org/10.1038/s41380-024-02547-z

Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Doubleday

Harris, B., Regan, T., Schueler, J., & Fields, S. A. (2020). Problematic mobile phone and smartphone use scales: A systematic review. *Frontiers in Psychology, 11*, 672. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00672

Heilig, M., MacKillop, J., Martinez, D., Rehm, J., Leggio, L., & Vanderschuren, L. J. M. J. (2021). Addiction as a brain disease revised: Why it still matters, and the need for consilience. *Neuropsychopharmacology, 46*(10), 1715-1723. https://doi.org/10.1038/s41386-020-00950-y

Irish, A. J., Bowen, E. A., & Richards, M. C. (2025). Preliminary estimates of recovery capital growth in early and middle stages: Social work practice implications. *Journal of Social Work Practice in the Addictions, 25*(3), 348-360. https://doi.org/10.1080/1533256X.2025.2508789

Knapp, K. S., Knapp, J. B., & Bowen, E. A. (2024). Recovery capital profiles among a heterogeneous sample of individuals in recovery from alcohol problems. *Psychology of Addictive Behaviors, 38*(8), 901-910. https://doi.org/10.1037/adb0001031

Lander, L., Howsare, J., & Byrne, M. (2013). The impact of substance use disorders on families and children: From theory to practice. *Social Work in Public Health, 28*(3/4), 194-205. https://doi.org/10.1080/19371918.2013.759005

Lin, C., Cousins, S. J., Zhu, Y., Clingan, S. E., Mooney, L. J., Kan, E., Wu, F., & Hser, Y.-I. (2024). *A scoping review of social determinants of health's impact on substance use disorders over the life course.* Journal of Substance Use and Addiction Treatment, 166, 209484. https://doi.org/10.1016/j.josat.2024.209484

Magnan, E., Weyrich, M., Miller, M., Melnikow, J., Moulin, A., Servis, M., Chadha, P., Spivack, S., & Henry, S. G. (2024). Stigma against patients with substance use disorders among health care professionals and trainees and stigma-reducing interventions: A systematic review. *Academic Medicine, 99*(2), 221-231. https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000005467

Magura, S., & Marshall, T. (2020). The effectiveness of interventions intended to improve employment outcomes for persons with substance use disorder: An updated systematic review. *Substance Use & Misuse, 55*(13), 2230-2236. https://doi.org/10.1080/10826084.2020.1797810

Meisel, S. N., Hennessy, E. A., Jurinsky, J., & Kelly, J. F. (2024). Improving social recovery capital research to enhance clinical utility: A proposed agenda. *Addiction Research & Theory, 32*(3), 153–159. https://doi.org/10.1080/16066359.2023.2224964

Montag, C., Wegmann, E., Sariyska, R., Demetrovics, Z., & Brand, M. (2021). How to overcome taxonomical problems in the study of Internet use disorders and what to do with "smartphone addiction"? *Journal of Behavioral Addictions, 9*(4), 908-914. https://doi.org/10.1556/2006.8.2019.59

Nawi, A. M., Ismail, R., Ibrahim, F., Hassan, M. R., Abdul Manaf, M. R., Amit, N., Ibrahim, N., & Shafurdin, N. S. (2021). Risk and protective factors of drug abuse among adolescents: A systematic review. *BMC Public Health, 21*, 2088. https://doi.org/10.1186/s12889-021-11906-2

Phares, B. A., Driskill, C. N., Basani, H., Rodil, A. R. M., & Barr, E. A. (2025). Multilevel risk and protective factors influencing cannabis use among adolescents and young adults in the United States: A systematic review. *Comprehensive Child and Adolescent Nursing, 48*(4), 278-306. https://doi.org/10.1080/24694193.2025.2524680

Ponsford, R., Melendez-Torres, G. J., Miners, A., Falconer, J., & Bonell, C. (2024). *Whole-school interventions promoting student commitment to school to prevent substance use and violence, and improve educational attainment: A systematic review*. *Public Health Research, 12*(2), 1-290. https://doi.org/10.3310/DWTR3299

Richert, T., Stallwitz, A., & Nordgren, J. (2023). Harm reduction social work with people who use drugs: A qualitative interview study with social workers in harm reduction services in Sweden. *Harm Reduction Journal, 20*, 146. https://doi.org/10.1186/s12954-023-00884-w

Rodríguez-Ruiz, J., & Espejo-Siles, R. (2025). What moderates the link between peers' and individual's substance use in adolescence? A systematic scoping review. *Adolescent Research Review, 10*, 285-307. https://doi.org/10.1007/s40894-024-00247-x

Rodriguez-Ruiz, J., Kaakinen, M., Oksanen, A., & Espejo-Siles, R. (2025). The influence of parental substance use on adolescent substance use: A systematic review of moderators. *Journal of Family Theory & Review, 17*(3), 721-741. https://doi.org/10.1111/jftr.12620

Royall, M. (2024). *Social workers can help with the substance use crisis*. National Association of Social Workers. https://www.socialworkers.org/Practice/Tips-and-Tools-for-Social-Workers/Social-Workers-Can-Help-with-The-Substance-Use-Crisis

Sinclair, J. M. A., Kalk, N. J., Kaar, S. J., Agabio, R., Arunogiri, S., Bisaga, A., Chesney, E., et al. (2026). Evidence-based consensus guidelines for the pharmacological management of substance dependence: Recommendations from the British Association for Psychopharmacology. *Journal of Psychopharmacology*, *40(2)*, https://doi.org/10.1177/02698811251399593

Solmaz, O. (2021). The presentation of self in social networking sites: An introduction, theory and the current state of the scholarship. *Yeni Medya Elektronik Dergisi, 5*(1), 49-59. https://doi.org/10.17932/IAU.EJNM.25480200.2021/EJNM_V5I1005

Strickland, J. C., & Acuff, S. F. (2023). Role of social context in addiction etiology and recovery. *Pharmacology Biochemistry and Behavior, 229*, 173603. https://doi.org/10.1016/j.pbb.2023.173603

Tateno, M., Imamura, A., Inoue, T., Matsuzaki, T., & Jitoku, D. (2026). Internet gaming disorder symptoms and functional impairment in a non-clinical sample of adolescents and young adults in Japan. *Psychiatry and Clinical Neurosciences Reports, 5*(1), e70315. https://doi.org/10.1002/pcn5.70315

Villanueva-Blasco, V. J., Eslava, D., Olave-Porrúa, L., Quintana, J. B., & Rodríguez de Fonseca, F. (2025). Selective prevention programs for substance and behavioral addictions in adolescents: A systematic review. *Frontiers in Psychology, 16*, 1671822. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1671822

Volkow, N. D., & Blanco, C. (2023). Substance use disorders: A comprehensive update of classification, epidemiology, neurobiology, clinical aspects, treatment and prevention. *World Psychiatry, 22*(2), 203-229. https://doi.org/10.1002/wps.21073

Volkow, N. D., Koob, G. F., & McLellan, A. T. (2016). Neurobiologic advances from the brain disease model of addiction. *The New England Journal of Medicine, 374*(4), 363-371. https://doi.org/10.1056/NEJMra1511480

World Health Organization. (2020). *Addictive behaviours: Gaming disorder.* https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/addictive-behaviours-gaming-disorder

World Health Organization. (2024a). *Clinical descriptions and diagnostic requirements for ICD-11 mental, behavioural and neurodevelopmental disorders*. https://www.who.int/publications/i/item/9789240077263

World Health Organization. (2024b). *Global status report on alcohol and health and treatment of substance use disorders*. World Health Organization. https://iris.who.int/handle/10665/377960

Zerden, L. de S. (2025). Social work, harm reduction, and substance use: Progress, policy, and perseverance. *Social Work, 70*(1), 5-8. https://doi.org/10.1093/sw/swae053

BÖLÜM 12

BÜYÜK TOPLUMSAL DEĞİŞİMLER VE ÇEVRESEL SORUNLAR: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ, SAVAŞLAR, AFETLER VE PANDEMİLER

A. Ferhat ÖZTÜRK[1]
Merve KARAMAN[2]
Kıvanç UZUN[3]

1.GİRİŞ

Günümüz krizleri artık ortaya çıktıkları alanla sınırlı kalmamakta; bir salgın çalışma hayatını felce uğratırken, eşzamanlı bir savaş gıda tedarik zincirlerini kırabilmekte ya da kuraklık kitleleri göçe zorlayabilmektedir. Ekonomik yapı, doğal çevre, kamu hizmetleri ve toplumsal yaşam arasındaki bağlantılar, bir alandaki sorunun diğer alanlara yayılmasına yol açmaktadır. Birbiriyle kesişen bu süreçlerin toplamından daha büyük bir yıkım yarattığını vurgulayan polikriz yaklaşımı, karmaşık ağları anlamak için temel bir zemin oluşturur (Lawrence vd., 2024; McNamara ve Bambra, 2025). Ancak burada asıl mesele, krizlerin teknik nedenlerinden ziyade farklı toplumsal kesimlerin gündelik yaşamında yarattığı derin tahribatı görünür kılmaktır.

Ekonomik bir daralma, iş ve gelir kaybının yanı sıra temel ihtiyaçların karşılanmasını, aile ilişkilerini ve ruhsal iyilik halini etkileyebilir (Ötker-Robe ve Podpiera, 2013; Ayla vd., 2019). İklim değişikliği de tarımsal üretim, su kaynakları ve insan sağlığı üzerindeki etkileriyle yaşam koşullarını olumsuz yönde değiştirebilir (McMichael, 2020; Stoler vd., 2021). Ancak aynı tehlikeyle karşılaşan

[1] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ferhatozturk@outlook.com, ORCID iD: 0000-0002-7144-8043
[2] Adalet Bakanlığı, merve.389206@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3210-3325
[3] Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Vize Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, kivancuzun@klu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-9971-8711

DOI: 10.37609/akya.4445.c21985

değişikliğine uyum politikalarının da bu koşulları dikkate alınarak oluşturulması gerekir

Krizlere verilen yanıtın başarısı, acil yardımın ardından yaşamın nasıl sürdürüleceğiyle de ilgilidir. Sosyal korumanın kapsamı, sosyal hizmetler, kamu hizmetlerinin sürekliliği ve yerel kurumların hazırlığı, bireylerin ve toplulukların toparlanma olanaklarını etkiler. Savaş nedeniyle yerinden edilenlerin güvenli barınma ve çalışma imkanlarına erişmesi, afetlerden etkilenenlerin yeniden yerleşim süreçlerine katılması ve pandemi dönemlerinde bakım ihtiyacı olan kişilere ulaşılması, bu sürekliliğin somut örnekleridir. Müdahaleler planlanırken çevresel kaynakların korunması ile insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması birlikte düşünülmelidir.

Sosyal hizmet açısından temel öneri, kriz sonrasında ortaya çıkan ihtiyaçlara yanıt vermenin yanında riskleri önceden görünür kılmak ve eşitsizlikleri azaltmaya yönelik çalışmalara dahil olmktır. Bunun için bireylerin deneyimlerini dikkate alan, toplulukların söz hakkını güçlendiren ve kurumlar arasında iş birliği kuran bir yaklaşım gereklidir. Böyle bir yaklaşım, krizlerin bütün etkilerini ortadan kaldırmasa da en ağır yükün dezavantajlı kesimlerin üzerinde birikmesini önlemeye katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

Abbass, K., Qasim, M. Z., Song, H., Murshed, M., Mahmood, H. ve Younis, I. (2022). A review of the global climate change impacts, adaptation, and sustainable mitigation measures. *Environmental Science and Pollution Research, 29*(28), 42539–42559. doi:http://dx.doi.org/10.1007/s11356-022-19718-6

Abel, G. J., Brottrager, M., Crespo Cuaresma, J. ve Muttarak, R. (2019). Climate, conflict and forced migration. *Global Environmental Change*, *54*, 239–249. doi:http://dx.doi.org/10.1016/J.GLOENVCHA.2018.12.003

Afşar, M. (2011). Küresel kriz ve Türk bankacılık sektörüne yansımaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6*(2), 143–171.

Ahmadi, R. (2020). Koronavirüs pandemisinin (Kovid-19) toplumsal etkileri. *Bilim Armonisi, 3*(2), 65–72. doi:http://dx.doi.org/10.37215/bilar.800484

Ahmed, A., Rotich, B. ve Czimber, K. (2024). Assessment of the environmental impacts of conflict-driven internally displaced persons: A Sentinel-2 satellite-based analysis of land use/cover changes in the Kas locality, Darfur, Sudan. *PLOS ONE, 19*(5), e0304034. doi:http://dx.doi.org/10.1371/JOURNAL.PONE.0304034

Ayla, D., Karış, Ç. ve Kızıltan, A. (2019). Ekonomik krizlerin sosyal etkileri: Türkiye üzerine bir uygulama (1980–2016). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 33*(2), 415–434.

Baydemir, R. (2025). Kırılganlık zincirlerini kırmak: Afetlere karşı dirençli bir toplumu nasıl inşa edebiliriz? *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (56), 128–146. doi:http://dx.doi.org/10.52642/susbed.1476417

Biggs, D., Biggs, R., Dakos, V., Scholes, R. J. ve Schoon, M. (2011). Are we entering an era of concatenated global crises? *Ecology and Society, 16*(2), 27. doi:http://dx.doi.org/10.5751/ES-04079-160227

Blundell, R., Costa Dias, M., Joyce, R. ve Xu, X. (2020), COVID-19 and Inequalities. *Fiscal Studies*, 41: 291-319. doi:http://dx.doi.org/10.1111/1475-5890.12232

Bocutoğlu, E. ve Ekinci, A. (2009). Genel teori, küresel krizler ve yeniden maliye politikası. *Maliye Dergisi*, (156), 66–82.

Boetto, H. (2017). A transformative eco-social model: Challenging modernist assumptions in social work. *The British Journal of Social Work, 47*(1), 48–67. doi:http://dx.doi.org/10.1093/bjsw/bcw149

Burton, I., Huq, S., Lim, B., Pilifosova, O. ve Schipper, E. L. (2002). From impacts assessment to adaptation priorities: The shaping of adaptation policy. *Climate Policy, 2*(2–3), 145–159. doi:http://dx.doi.org/10.1016/S1469-3062(02)00038-4

Chesler, A. (2025). Environmental displacement and political instability: Evidence from Africa. *Journal of Peace Research*, *62*(4), 1076–1094. doi:http://dx.doi.org/10.1177/00223433241274979

Chowdhury, A., Islam, I. ve Lee, D. (2013). The Great Recession, jobs and social crises: Policies matter. *International Journal of Social Economics, 40*(3), 220–245. doi:http://dx.doi.org/10.1108/03068291311291518

Collste, D., Apetrei, C. I., Booth Sweeney, L., Boucher, J. L., Goh, J. C.-L., Hamant, O., . . . de Vries, B. J. M. (2025). Polycrisis patterns: Applying system archetypes to crisis interactions. *Global Sustainability, 8*, e17. doi:http://dx.doi.org/10.1017/sus.2025.21

Cramer, W., Guiot, J., Fader, M., Garrabou, J., Gattuso, J.-P., Iglesias, A., . . . Xoplaki, E. (2018). Climate change and interconnected risks to sustainable development in the Mediterranean. *Nature Climate Change, 8*(11), 972–980. doi:http://dx.doi.org/10.1038/s41558-018-0299-2

Çakmak, H., Ocaktan, M. E. ve Akdur, R. (2018). Doğal afetler, eşitsizlikler ve sağlık sonuçları. A. Akın (Ed.), *Eşitsizlikler ve sağlık sonuçları* içinde (1. baskı, ss. 88–94). Ankara: Türkiye Klinikleri.

Dominelli, L. (2013). Environmental justice at the heart of social work practice: Greening the profession. *International Journal of Social Welfare, 22*(4), 431–439. doi:http://dx.doi.org/10.1111/ijsw.12024

Dominelli, L. (2014). Promoting environmental justice through green social work practice: A key challenge for practitioners and educators. *International Social Work, 57*(4), 338–345. doi:http://dx.doi.org/10.1177/0020872814524968

Drolet, J., Wu, H., Taylor, M. ve Dennehy, A. (2015). Social work and sustainable social development: Teaching and learning strategies for 'green social work' curriculum. *Social Work Education, 34*(5), 528–543. doi:http://dx.doi.org/10.1080/02615479.2015.1065808

Erarslan, C. ve Bayraktar, Y. (2013). Küresel kriz, sosyal piyasa ekonomisine geçiş için bir fırsat olabilir mi? *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14*(2), 161–185.

Erçorumlu, M. (2025). Küresel krizler karşısında sosyal güvenlik sistemlerinin dayanıklılığı. *Sosyal Güvenlik Dergisi, 14*(2), 142–160. doi:http://dx.doi.org/10.32331/sgd.1699812

Farkas, K. J. ve Romaniuk, J. R. (2020). Social work, ethics and vulnerable groups in the time of coronavirus and COVID-19. *Society Register, 4*(2), 67–82. doi:http://dx.doi.org/10.14746/sr.2020.4.2.05

Fernando, S., Chandraratne, N. ve Jayasinghe, S. (2026). War as a determinant of population health: A systems approach to understand pathways. *International Journal of Social Determinants of Health and Health Services, 56*(3), 298–305. doi:http://dx.doi.org/10.1177/27551938261417282

George, J. ve Adelaja, A. (2021). Forced displacement and agriculture: Implications for host communities. *Sustainability, 13*, 5728. doi:http://dx.doi.org/10.3390/SU13105728

Haleem, A., Javaid, M. ve Vaishya, R. (2020). Effects of COVID-19 pandemic in daily life. *Current Medicine Research and Practice, 10*(2), 78–79. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.cmrp.2020.03.011

Haydaroğlu, C. ve Çırak, B. (2024). Türkiye'de yaşanan ekonomik krizler ve sosyo ekonomik etkileri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 7*(8), 640–661. doi:http://dx.doi.org/10.26677/TR1010.2024.1433

Hayward, R. A. ve Joseph, D. D. (2018). Social work perspectives on climate change and vulnerable populations in the Caribbean: Environmental justice and health. *Environmental Justice, 11*(5), 192–197. doi:http://dx.doi.org/10.1089/env.2018.0008

Homer-Dixon, T., Walker, B., Biggs, R., Crépin, A.-S., Folke, C., Lambin, E. F., . . . Troell, M. (2015). Synchronous failure: The emerging causal architecture of global crisis. *Ecology and Society, 20*(3), 6. doi:http://dx.doi.org/10.5751/ES-07681-200306

Hossain, N., Fillaili, R., Lubaale, G., Mulumbi, M., Rashid, M. ve Tadros, M. (2010). *The social impacts of crisis: Findings from community-level research in five developing countries*. Brighton, England: Institute of Development Studies. doi:http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1879128

İnmez, İ. (2011). Afetlerin doğallığı üzerine: Sosyal bir olgu olarak afetler ve kırılganlık sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66*(4), 185–194. doi:http://dx.doi.org/10.1501/SBFder_0000002236

Kanberoğlu, Z. ve Kara, O. (2013). Küresel krizlerin sosyal yaşam üzerindeki etkisi: Van ili örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 35–48.

Kutlu, H. A. ve Demirci, N. S. (2011). Küresel finansal krizi (2007-?) ortaya çıkaran nedenler, krizin etkileri, krizden kısmi çıkış ve mevcut durum. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (52), 121–136.

Lasater, M. E., Prager, G., Choi, Y. A., Groteclaes, T., Rao, D., Kamps, S. P., . . . Spiegel, P. B. (2025). Understanding relationships among climate change, conflict, migration/displacement and health in humanitarian settings: A scoping review. *Conflict and Health, 19*(1), 73. doi:http://dx.doi.org/10.1186/S13031-025-00707-8

Lawrence, M., Homer-Dixon, T., Janzwood, S., Rockström, J., Renn, O. ve Donges, J. F. (2024). Global polycrisis: The causal mechanisms of crisis entanglement. *Global Sustainability, 7*, e6. doi:http://dx.doi.org/10.1017/sus.2024.1

Leung, C. K., Ko, J. ve Chen, X. (2025). Economic crises and the erosion of sustainability: A global analysis of ESG performance in 100 countries (1990–2019). *Innovation and Green Development, 4*(2), 100226. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.igd.2025.100226

Luiselli, L., Behangana, M., Walde, A. D., Petrozzi, F. ve Byaruhanga, A. (2026). Ecological paradoxes of conflict: The dual impact of armed conflicts and humanitarian crises on Africa's ecosystems. *African Journal of Ecology, 64*(2), e70155. doi:http://dx.doi.org/10.1111/AJE.70155

Manyena, S. B. (2006). The concept of resilience revisited. *Disasters, 30*(4), 434–450. doi:http://dx.doi.org/10.1111/j.0361-3666.2006.00331.x

McMichael, C. (2020). Human mobility, climate change, and health: Unpacking the connections. *The Lancet Planetary Health, 4*(6), e217–e218. doi:http://dx.doi.org/10.1016/S2542-5196(20)30125-X

McNamara, C. ve Bambra, C. (2025). The global polycrisis and health inequalities. *International Journal of Social Determinants of Health and Health Services, 55*(3), 238–248. doi:http://dx.doi.org/10.1177/27551938251317472

Meaza, H., Ghebreyohannes, T., Nyssen, J., Tesfamariam, Z., Demissie, B., Poesen, J., . . . Vanmaercke, M. (2024). Managing the environmental impacts of war: What can be learned from conflict-vulnerable communities? *Science of the Total Environment, 927*, 171974. doi:http://dx.doi.org/10.1016/J.SCITOTENV.2024.171974

Moore, W. H. ve Shellman, S. M. (2004). Fear of persecution: Forced migration, 1952-1995. *Journal of Conflict Resolution*, *48*(5), 723–745. doi:http://dx.doi.org/10.1177/0022002704267767

Morales-Muñoz, H., Jha, S., Bonatti, M., Alff, H., Kurtenbach, S. ve Sieber, S. (2020). Exploring connections—environmental change, food security and violence as drivers of migration—A critical review of research. *Sustainability, 12*(14), 5702. doi:http://dx.doi.org/10.3390/SU12145702

Neef, K., Jones, E. ve Marlowe, J. (2023). The conflict, climate change, and displacement nexus revisited: The protracted Rohingya refugee crisis in Bangladesh. *Journal of Peacebuilding & Development, 18*(3), 231–247. doi:http://dx.doi.org/10.1177/15423166231190040

Nizkorodov, E. ve Wagle, P. (2021). Population displacement and the environment during war. R. A. Matthew, E. Nizkorodov ve C. Murphy (Ed.) içinde, *Routledge handbook of environmental security* (ss. 129–145). Abingdon, England: Routledge. doi:http://dx.doi.org/10.4324/9781315107592-13

Ospanov, M., Kalyuzhnova, Y., Khlystova, O. ve Crowley-Vigneau, A. (2026). The impact of armed conflicts and forced migration on labour markets: systematic literature review and future research agenda. *Defence and Peace Economics*, *37*(2), 218–241. doi:http://dx.doi.org/10.1080/10242694.2025.2513072

Otto, I. M., Reckien, D., Reyer, C. P. O., Marcus, R., Le Masson, V., Jones, L., . . . Serdeczny, O. (2017). Social vulnerability to climate change: A review of concepts and evidence. *Regional Environmental Change, 17*(6), 1651–1662. doi:http://dx.doi.org/10.1007/s10113-017-1105-9

Öcal, A. (2019). Natural disasters in Turkey: Social and economic perspective. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(1), 51–61. doi:http://dx.doi.org/10.18485/ijdrm.2019.1.1.3

Önder, İ. (2009). Küresel kriz ve Türkiye ekonomisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (42), 12–25.

Ötker-Robe, İ. ve Podpiera, A. M. (2013). *The social impact of financial crises: Evidence from the global financial crisis* (Policy Research Working Paper No. 6703). Washington, DC: World Bank. doi:http://dx.doi.org/10.1596/1813-9450-6703

Öztürk, S. ve Gövdere, B. (2010). Küresel finansal kriz ve Türkiye ekonomisine etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15*(1), 377–397.

Palinkas, L. A. (2022). Sustainability: Creating social responses to a changing environment as a grand challenge. J. Corcoran (Ed.) içinde, *Oxford bibliographies in social work*. New York, NY: Oxford University Press. doi:http://dx.doi.org/10.1093/obo/9780195389678-0318

Power, K. (2020). The COVID-19 pandemic has increased the care burden of women and families. *Sustainability: Science, Practice and Policy, 16*(1), 67–73. doi:http://dx.doi.org/10.1080/15487733.2020.1776561

Rambaree, K., Powers, M. C. F. ve Smith, R. J. (2019). Ecosocial work and social change in community practice. *Journal of Community Practice, 27*(3–4), 205–212. doi:http://dx.doi.org/10.1080/10705422.2019.1660516

Ramsay, S. ve Boddy, J. (2017). Environmental social work: A concept analysis. *The British Journal of Social Work, 47*(1), 68–86. doi:http://dx.doi.org/10.1093/bjsw/bcw078

Reid, M. (2013). Disasters and social inequalities. *Sociology Compass, 7*(11), 984–997. doi:http://dx.doi.org/10.1111/soc4.12080

Schlosberg, D. (2013). Theorising environmental justice: The expanding sphere of a discourse. *Environmental Politics, 22*(1), 37–55. doi:http://dx.doi.org/10.1080/09644016.2013.755387

Schwerdtle, P. N., McMichael, C., Mank, I., Sauerborn, R., Danquah, I. ve Bowen, K. J. (2020). Health and migration in the context of a changing climate: A systematic literature assessment. *Environmental Research Letters, 15*(10), 103006. doi:http://dx.doi.org/10.1088/1748-9326/ab9ece

See, S., Opdyke, A. ve Banki, S. (2026). A review of the climate change-disaster-conflict nexus and humanitarian framing of complex displacement contexts. *Climate and Development*, *18*(3), 240–253. doi:http://dx.doi.org/10.1080/17565529.2025.2514027

Seguino, S. (2010). The global economic crisis, its gender and ethnic implications, and policy responses. *Gender & Development, 18*(2), 179–199. doi:http://dx.doi.org/10.1080/13552074.2010.491318

Simeon, J. C. (2023). The use and abuse of forced migration and displacement as a weapon of war. *Frontiers in Human Dynamics*, *5*, 1172954. doi:http://dx.doi.org/10.3389/fhumd.2023.1172954

Smith, K. (2022). Climate change and macro social work. C. Franklin (Ed.) içinde, *Encyclopedia of Social Work*. New York, NY: Oxford University Press. doi:http://dx.doi.org/10.1093/acrefore/9780199975839.013.1417

Stiglitz, J. E. (2009). The global crisis, social protection and jobs. *International Labour Review, 148*(1–2), 1–13. doi:http://dx.doi.org/10.1111/j.1564-913X.2009.00046.x

Stoler, J., Brewis, A., Kangmennang, J., Keough, S. B., Pearson, A. L., Rosinger, A. Y., . . . Stevenson, E. G. J. (2021). Connecting the dots between climate change, household water insecurity, and migration. *Current Opinion in Environmental Sustainability, 51*, 36–41. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.cosust.2021.02.008

Şekercioğlu, Ç. H., Anderson, S., Akçay, E., Bilgin, R., Can, Ö. E., Semiz, G., . . . Dalfes, H. N. (2011). Turkey's globally important biodiversity in crisis. *Biological Conservation, 144*(12), 2752–2769. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.biocon.2011.06.025

Takım, A. (2011). Küresel krizin Türkiye'de finansal kesim üzerindeki etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(35), 337–352.

Thomas, K., Hardy, R. D., Lazrus, H., Mendez, M., Orlove, B., Rivera-Collazo, I., . . . Winthrop, R. (2019). Explaining differential vulnerability to climate change: A social science review. *WIREs Climate Change, 10*(2), e565. doi:http://dx.doi.org/10.1002/wcc.565

Tibber, M. S., Milne, G., Fonagy, P., Saunders, R. ve Dekker, T. M. (2023). The association between sociodemographic inequalities, COVID-related impacts and mental health. *Journal of Affective Disorders, 325*, 596–603. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.jad.2023.01.037

Tumen, S. (2016). The economic impact of Syrian refugees on host countries: Quasi-experimental evidence from Turkey. *American Economic Review, 106*(5), 456–460. doi:http://dx.doi.org/10.1257/AER.P20161065

Turhan, E., Cerit Mazlum, S., Şahin, Ü., Şorman, A. H. ve Gündoğan, A. C. (2016). Beyond special circumstances: Climate change policy in Turkey 1992–2015. *WIREs Climate Change, 7*(3), 448–460. doi:http://dx.doi.org/10.1002/wcc.390

United Nations High Commissioner for Refugees. (2026a). *Figures at a glance*. Retrieved September 23, 2026, from https://www.unhcr.org/about-unhcr/overview/figures-glance

United Nations High Commissioner for Refugees. (2026b). *Global trends: Forced displacement in 2025*. Geneva, Switzerland: Author. Retrieved from https://www.unhcr.org/media/global-trends-2025-report

Varol, N. ve Buluş Kırıkkaya, E. (2017). Afetler karşısında toplum dirençliliği. *Resilience, 1*(1), 1–9. doi:http://dx.doi.org/10.32569/resilience.344784

Verme, P. ve Schuettler, K. (2021). The impact of forced displacement on host communities: A review of the empirical literature in economics. *Journal of Development Economics*, *150*, 102606. doi:http://dx.doi.org/10.1016/J.JDEVECO.2020.102606

Wernli, D., Böttcher, L., Vanackere, F., Kaspiarovich, Y., Masood, M. ve Levrat, N. (2023). Understanding and governing global systemic crises in the 21st century: A complexity perspective. *Global Policy, 14*(2), 207–228. doi:http://dx.doi.org/10.1111/1758-5899.13192

Yavuz, A. (2010). Küresel kriz ve istihdama etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (58), 1–32.

Ylinen, T., Ylinen, V., Kalliomaa-Puha, L. ve Ylinen, S. (2022). Ethical challenges in gerontological social work in Finland during the Covid-19 pandemic. *Journal of Comparative Social Work, 17*(1), 94–122. doi:http://dx.doi.org/10.31265/jcsw.v17i1.397

BÖLÜM 13

SOSYAL HİZMET ODAĞINDA GERİ DÖNÜŞ GÖÇÜ[1]

Hıdır APAK[2]
Halime CETE[3]

1.GİRİŞ

Küreselleşme etkileriyle değişen göç olgusu günümüzde, menşe ve hedef ülkeleri çok yönlü dinamiklerle etkileyen sınır ötesi bir boyuta evirilmiştir. Nitekim göç farklı sebeplere bağlı biçimde ivme kazanarak artmaya ve çeşitlenmeye devam etmiştir (Kavili Arap, 2023, s. 124). Uluslararası göç, bireylerin bir sebepten ana vatanlarını veya yaşadıkları yeri bırakarak başka bir ülkeye en az bir yıl olmak suretiyle yerleşmeleridir (Arslan, 2023, s. 381). 2024 itibariyle yaklaşık 304 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır. Bu bağlamda içinde bulunulan bu 'Göçler Çağı' (Bkz. de Haas, Castles ve Miller, 2022) iklim değişikliği, siyasi çatışmalar, ekonomik krizler gibi sebeplerle değişen dünya sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2025 itibariyle Afganistan, Suriye, Sudan gibi birçok ülkede yerinden edilmeler ciddi seviyelerdedir. Nitekim 2025 sonundaki istatistiklere göre her 70 kişiden 1'i zorla yerinden edilmiştir. Buna paralel olarak geri dönüşlerde de ciddi bir artış söz konusudur. 2025 yılında zorla yerinden edilmişlerin geri dönüşleri-

[1] Bu kitap bölümü, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) 3501-Kariyer Geliştirme Programı kapsamında desteklenen **324K853** numaralı ve **"Suriyelilerin Gönüllü Dönüşü Bağlamında Sosyal Hizmet Temelli Ulusötesi Geri Dönüş Modeli Önerisi"** başlıklı proje kapsamında yürütülen çalışmalar doğrultusunda hazırlanmıştır. Katkılarından dolayı TÜBİTAK'a teşekkür ederiz.

[2] Prof. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, hidirapak@artuklu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-2330-3093

[3] Yalova Üniversitesi, halime.cete@ogrenci.yalova.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-4285-0877

DOI: 10.37609/akya.4445.c21986

sorunudur, dönüş bazı durumlarda tetikleyici ve travmatik olabilir, bu sebeple psikososyal müdahaleler bu süreçte sağlanmalıdır. Refakatsiz çocuklar sosyal hizmet için bilhassa öneme sahip bir alandır. Savaş veya çatışma sonrası geri dönüş gerçekleştiren topluluklar için ebeveyn kaybı yaşamış refakatsiz çocuklar ciddi sosyal hizmet müdahalesi gerektiren konuların başında gelmektedir. Geri dönüşlerde sınır geçişlerinde çocuk dostu alanların varlığı gerekli olup ve güvenilir çocuk koruma sistemleri çocuğun yüksek yararı için elzemdir.

Küreselleşmeyle birlikte yaşanan değişimler göçü tetikleyici etkiye sahiptir. Geri dönüş göçü de aynı oranda etkilenmektedir. Her ne kadar yıl yıllarda geri dönüş göçü kapsamından yapılan araştırmalarda belirgin artışlar görülse de sosyal hizmet bağlamındaki çalışmalar halen oldukça sınırlıdır. Geri dönüş süreçlerin insan hakları temelinde ilerlemesi ve hassas grupların geri dönüş sürecinden olumsuz yönde etkilenmemeleri için bu yöndeki çalışmalar arttırılması gereklidir.

KAYNAKLAR

Ballet, S., Vandevoordt, R. ve Lietaert, I. (2025). A Genealogy of 'Future Orientation': Re-Inventing Social Work in an Era of Welfare State Bordering. Social Policy and Administration, 60(4), 730–739. https://doi.org/10.1111/spol.70038

Balta Özgen, A. (2023). Gönüllü Geri Dönüş. Y. Özkaya, V. Erat, K. Demirci ve A. Duran (Ed.). Göç Ansiklopedisi içinde (s. 167-169). Ankara: Nobel Akademik Yayınları.

Bartram, D., Poros, M. V., ve Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar*. Hiperlink.

Bisong, A. (2022). Return, Precarity and Vulnerability in West Africa: Evidence from Nigeria. 211–236. https://doi.org/10.1007/978-3-030-97322-3_11

Carr, H. (2014). Returning "home": Experiences of reintegration for asylum seekers and refugees. *The British Journal of Social Work, 44*(Suppl. 1), i140–i156.

Castles, S. ve Ozkul, D. (2014). Circular Migration: Triple Win, or a New Label for Temporary Migration?. In: Battistella, G. (eds) Global and Asian Perspectives on International Migration. Global Migration Issues, vol 4. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-08317-9_2

Catherine Schmidt, Rupaleem Bhuyan, Rebecca Lash, Transnational Family Separation among Migrant Women in Canada: An Intersectional Analysis, *Social Work Research*, Volume 46, Issue 4, December 2022, Pages 304–316, https://doi.org/10.1093/swr/svac020

Cela, E., Bettin, G. ve King, R. (2025). 'To return or not to return, that is the question': The role of health in return intentions among three groups of older migrants in Italy. *International Migration, 63*, e70042. https://doi.org/10.1111/imig.70042

Cete, H. ve Güngör, F. (2024). Uluslararası ve Bölgesel Belgelerde Göçmenlerin Siyasi Katılım Hakkı: Oy Hakkı Bağlamında Ulus Devletlere Genel Bakış. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, *12*(1), 85-113. https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1325497

Crowe, S. (2002). Planning for the return of separated children seeking asylum: An inter-country social service perspective. *Refuge: Canada's Journal on Refugees, 20*(2), 68–72. https://doi.org/10.25071/1920-7336.21256.

de Haas, H., Castles, S. ve Miller, M. J. (2022). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası nüfus hareketleri* (B. A. Evranos, Çev.). GAV Perspektif Yayınları.

de Haas, H. ve Fokkema, T. (2011). The effects of transnational ties on the return intentions of Moroccan migrants in Europe. *International Migration Review*, 45(4), 755–793. https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2011.00867.x

de Matteis, A., Türkmen-Ceylan, F. B., Ridsdel, J. ve De Matteis, G. (2025). Separation during emergencies: Is there a stable relationship between separated children and the rest of a fleeing population? Evidence from three situations in Africa. *International Migration Review, 59*(2). https://doi.org/10.1177/01979183231202441.

Durieux, J. F., ve McAdam, J. (2004). Non-refoulement through time: The case for a derogation clause to the refugee convention in mass influx emergencies. *International Journal of Refugee Law*, *16*(1), 4-24. https://doi.org/10.1093/ijrl/16.1.4

Eltanamly, H., May, A., McEwen, F., Karame, E. ve Pluess, M. (2025). Father-separation and well-being in forcibly displaced Syrian children. *Attachment & Human Development, 27*(5), 715–735. https://doi.org/10.1080/14616734.2024.2406610.

Fuchs, L. M. (2025). Assisted return programmes across Europe–Mapping an increasingly obscure landscape. *International Migration*, *63*(3), e70032.

Gauci, J.-P. (2023). IOM and 'Assisted Voluntary Return': Responsibility for Disguised Deportations? In M. Bradley, C. Costello, ve A. Sherwood (Eds.), *IOM Unbound?: Obligations and Accountability of the International Organization for Migration in an Era of Expansion* (pp. 397–419). chapter, Cambridge: Cambridge University Press.

Gökçe, B. D. (2024). *Role of Intergovernmental Organizations in Global Governance of Migration: The Case of AVRR* (Master's thesis, Middle East Technical University (Turkey)).

Higgins, M. (2020). Social Work with Refugees and Migrants. 353–374. https://doi.org/10.1007/978-981-13-6975-9_13

International Organization for Migration. (2026). *Report overview: Migration during a time of increasing disruption and distortion*. In M. McAuliffe ve P. Ceriani Cernadas (Eds.), *World Migration Report 2026* (Chapter 1). IOM. 16 Ağustos 2026 tarihinde https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2026/foreword/foreword adresinden erişildi.

International Organization for Migration. (t.y.). *Assisted Voluntary Return and Reintegration (AVRR): Supporting dignified return and sustainable reintegration* [Infosheet]. https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/country/EEA/infosheet_avrr.pdf

Izquierdo-Condoy, J. S., Salazar-Aguilar, J. P., Vásconez-González, J. ve Ortiz-Prado, E. (2025). The public health consequences of mandatory return migration: a call for action. Frontiers in Public Health, 13. https://doi.org/10.3389/fpubh.2025.1577018

Jastram, K. ve Newland, K. (2009). Family unity and refugee protection. In E. Feller, V. Türk, ve F. Nicholson (Eds.), *Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection* (pp. 555–603). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511493973.029

Jurt, L. ve Odermatt, E. (2024). How European integration rationales shape reintegration assistance in Guinea and Senegal. International Migration, 63(3). https://doi.org/10.1111/imig.13362

Koch, A. (2014). The Politics and Discourse of Migrant Return: The Role of UNHCR and IOM in the Governance of Return. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *40*(6), 905–923. https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.855073

Kraly, E. P., Abbasi-Shavazi, M. J., Colón, L. L. T., & Reed, H. E. (2023). Social Consequences of Forced and Refugee Migration. Annual Review of Sociology, 49(1), 129–153. https://doi.org/10.1146/annurev-soc-090221-040023

Kuan, A. S., Chen, T., & Lee, W. (2020). Barriers to health care services in migrants and potential strategies to improve accessibility: A qualitative analysis. Journal of the Chinese Medical Association, 83(1), 95–101. https://doi.org/10.1097/jcma.0000000000000224

Kuo, B. C. H. ve Rappaport, L. M. (2024). A prospective longitudinal study of depression, perceived stress, and perceived control in resettled Syrian refugees' mental health and psychosocial adaptation. *Transcultural Psychiatry, 61*(4), 582–595. https://doi.org/10.1177/13634615241227696.

Kusari, K. ve Walsh, C. A. (2021). A social pedagogy lens for social work practice with return migrants. International Journal of Social Pedagogy, 10(1). https://doi.org/10.14324/111.444.ijsp.2021.v10.x.014

Kuschminder, K., Tan, S. E., Jechel, L., Schmitt, J., & Bruder, M. (2026). The Effects of Assisted Return Programmes on Sustainable Reintegration: A Review. International Migration, 64(1). https://doi.org/10.1111/imig.70122

Lafleur, J., ve Yener-Roderburg, I. Ö. (2022). Emigration and the Transnationalization of Sending States' Welfare Regimes. Social Inclusion, 10(1). https://doi.org/10.17645/si.v10i1.4701

Lietaert, I. (2019). The usefulness of reintegration support: The dual perspectives of returnees and caseworkers. *The British Journal of Social Work, 49*(5), 1216–1233. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy093 (Biblio)

Lietaert, I. (2021). Contextualizing and conceptualizing reintegration processes in the context of return. *International Migration, 59*(2), 239–254.

Lochan, A. (2017). The Effects of Assisted Voluntary Return Programs on Marginalized Women: A Critique of the IOM and UNHCR. *LUJA*, *4*(1), 5.

Majidi, N., Oeppen, C., Kasavan, C. ve Barratt, S. (2022). Re-balancing the reintegration process and the potential of mentoring for returnees: Evidence from Senegal, Guinea and Morocco. *Journal of International Migration and Integration, 24*(Suppl. 2), 563–583. https://doi.org/10.1007/s12134-022-00963-0 (PubMed Central (PMC))

Margheritis, A. (2020). Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Argentine Citizens Abroad. 57–75. https://doi.org/10.1007/978-3-030-51237-8_3

Naseh, M., et al. (2024). Mental health implications of family separation associated with migration policies in the United States: A systematic review. *Social Science & Medicine, 352*, 116995. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2024.116995

Nicholson, F. (2018). *The "Essential Right" to Family Unity of Refugees and Others in Need of International Protection in the Context of Family Reunification*. UNHCR Research Paper No. 36.

Ogbuze, C. (2022). Rehabilitation and Reintegration of Libya Returnee-Migrants in Benin-City, Edo State, Nigeria. Jurnal Administrasi Publik Public Administration Journal, 12(2), 216–229. 16 Ağustos 2026 tarihinde https://doi.org/10.31289/jap.v12i2.8215 adresinden erişildi.

Organisation for Economic Cooperation and Development. (2025). *International Migration Outlook 2025*. OECD Publishing: Paris. https://doi.org/10.1787/ae26c893-en

Perruchoud, R. ve Redpath, J. (2013). Göç terimleri sözlüğü. *Uluslararası Göç Örgütü*, (18).

Robinson, K. ve Williams, L. (2015). Leaving Care: Unaccompanied Asylum- Seeking Young Afghans Facing Return. Refuge Canada S Journal on Refuge, *31*(2), 85–94. https://doi.org/10.25071/1920-7336.40312

Schweitzer, R. (2022). "Voluntary Return" without Civil Society? Migration and Society, 5(1), 29–42. https://doi.org/10.3167/arms.2022.050104

Semagn, T., Waldron, I., Williams, A. ve Wahoush, O. (2026). Impact of transnational family separation on parenting and psychosocial well-being for Black African migrant parents in Hamilton. *Child & Family Social Work*, 1–14. https://doi.org/10.1111/cfs.70156

Tippens, J. A., Erwin, S., Eller, K., Dutra Gross, R. M., Bearss, B., Kemp, B., Mollard, E., Njiru, L., Okwarah, P., Palmer-Wackerly, A. L. ve Lakati, A. (2023). Multisystemic resilience and psychosocial wellbeing among older refugees: A systematic review with implications for mental health and psychosocial support (MHPSS). *Journal of Immigrant and Minority Health, 25*(5), 1152–1170. https://doi.org/10.1007/s10903-023-01516-y

Tizazu, A. T., Derluyn, I. ve Lietaert, I. (2021). Towards a definition for returnees' reintegration processes in the context of rural Ethiopia. *International Migration, 59*(2), 202–220. https://doi.org/10.1111/imig.12806 (Biblio)

United Nations High Commissioner for Refugees. (2007). *Refugee protection and durable solutions in the context of international migration* (UNHCR/DPC/2007/Doc. 02). 16 Ağustos 2026 tarihinde https://www.refworld.org/policy/strategy/unhcr/2007/en/21586 adresinden erişildi.

United Nations High Commissioner for Refugees. (2024). *Older refugees*. UNHCR Integration Handbook for Resettled Refugees.. Bauloz, C., Burns, N., & Khamkhom, N. (2026). *Disability and migration: Trends, issues and responses*. In M. McAuliffe & P. Ceriani Cernadas (Eds.), *World Migration Report 2026*. International Organization for Migration (IOM), Geneva.

United Nations High Commissioner for Refugees. (2025, May 28). *Republic of Türkiye annual results report 2024*. UNHCR. UNHCR – Republic of Türkiye Annual Results Report 2024

United Nations High Commissioner for Refugees. (2026). *Global trends: Forced displacement in 2025*. United Nations High Commissioner for Refugees. 16 Ağustos 2026 tarihinde https://www.unhcr.org/media/global-trends-2025-report adresinden erişildi.

United Nations High Commissioner for Refugees. (t.y.). *Internally displaced persons*. Refworld. 14 Ağustos 2026 tarihinde https://www.refworld.org/thematic-area/internally-displaced-persons adresinden erişildi.

United Nations. (1951). *Convention relating to the status of refugees*. 16 Ağustos 2026 tarihinde https://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html adresinden erişildi.

Vacca, R., Bilecen, B. ve Lubbers, MJ (2025). Göç ve göçmen entegrasyonunda sosyal ağlar: Yeni gelişmeler ve zorluklar. Int Migr, 63: e13373. https://doi.org/10.1111/imig.13373

Yılmaz, E., Tamam, L. ve Cengisiz, C. (2024). Post-traumatic stress disorder among long-term resettled Syrian refugees in Turkey: A comprehensive analysis of pre- and post-migratory factors. *Frontiers in Psychiatry, 15*, 1352288. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2024.1352288.

BÖLÜM 14

YENİ NESİL RİSKLER: YAPAY ZEKÂ, TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM, BİLGİ TOPLUMU VE DİJİTAL EŞİTSİZLİKLER

Yazbahar ÇETİN DOĞAN[1]

1.GİRİŞ

21. yüzyılın en dikkat çekici dönüşümlerinden biri, dijital teknolojilerin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerinin giderek artmasıdır. Dijitalleşme, yapay zekâ ve bilgi toplumu kavramları yalnızca teknolojik gelişmeleri değil, aynı zamanda bireylerin yaşam biçimlerini, kurumların işleyişini ve toplumsal ilişkileri de yeniden şekillendirmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin etkisiyle dijitalleşme, günümüz toplumlarında sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapıları dönüştüren önemli bir unsur haline gelmiştir (Castells, 2010). Bu dönüşüm, bir yandan bilgiye erişimi kolaylaştırmakta, hizmet sunumunu hızlandırmakta ve yeni fırsatlar yaratmakta; diğer yandan daha önce karşılaşılmamış risk ve sorun alanlarını da ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde bireyler, bilgiye erişim, dijital beceriler ve teknolojik kaynaklardan yararlanma açısından eşit koşullara sahip değildir. Dijital dönüşümün eğitimde fırsat eşitliğini destekleyici etkileri bulunmakla birlikte, yeni eşitsizliklerin oluşmasına yol açabilecek riskler de barındırdığı söylenebilir (Selwyn, 2021). Bu durum, dijitalleşmenin yalnızca teknik bir süreç değil, aynı zamanda sosyal sonuçlar doğuran bir toplumsal dönüşüm süreci olduğunu göstermektedir.

Dijital dönüşümle birlikte bireylerin iletişim kurma biçimleri, bilgi edinme yöntemleri, çalışma yaşamı, eğitim süreçleri ve sosyal ilişkileri önemli ölçüde

[1] Öğr. Gör. Dr., Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Ofis Teknolojileri ve Veri Yönetimi Programı, yazbaharcetin@mersin.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-4894-345X

DOI: 10.37609/akya.4445.c21987

KAYNAKLAR

Akıncılar Köseoğlu, N., Çetin, B. (2024), Avrupa'da dijital etik, insan hakları bağlamında yapay zekâ ve algoritmik ayrımcılık, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 26/1, s. 69-83.

Aktaş, M. (2020). Toplumsal dönüşüm ve bilgi toplumu. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal,* 6(35), 1605-1621.

Alkali, Y. E. ve Amichai-Hamburger, Y. (2004). Experiments in digital literacy. *CyberPsychology & Behavior*, 7(4), 421-429. https://doi.org/10.1089/cpb.2004.7.421

Altıok, B. (2026). Sosyal hizmet eğitiminde yapay zeka ve dijital yeterlilikler. İçinde N. Yelboğa (Ed.), *Yapay zekâ çağında sosyal hizmet: Uygulama ve Gelecek* (ss. 53–66). Özgür Yayınları.

Altun, A. (2022). Siber Suçların Kriminolojik Analizi. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences,* 8(48):91-99.

Arun, Ö. ve Elmas, Ç. (2016). Yaşlılıkta Ayrım: Çağdaş Türkiye'de yerel yönetimleri bekleyen zorluklar. *Sosyoloji Dergisi,* 36 (2), 351-372.

Assadi, M. (2024). Yeni bir eşitsizlik biçimi olarak dijital yoksulluk. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 407-421.

Attewell, P. (2001). Comment: The first and second digital divides. *Sociology of Education*, 74(3), 252-259. DOI: 10.2307/2673277

Ay, S., Kılıç, T. (2023). Coğrafi dijital uçurum: Türkiye'de dijital dönüşümün kentsel-kırsal, bölgesel ve cinsiyet eşitsizlikleri. *Cografya Dergisi*, 46, 111-122. https://doi.org/10.26650/JGEOG2023-1169477

Bahadır, M. (2025). Ailenin dönüşen anatomisi: Azalan evlilikler, çoğalan boşanmalar. İçinde M. Ak ve A. O. Közleme (Ed.), *Değişen Toplum, Dönüşen Aile* (ss. 226–244). Çizgi Kitabevi.

Başcıllar, M., Karataş, M., Pak Güre, M.(2022). Dijital çağda sosyal algoritmalar: Yapay zekâ ve sosyal hizmet. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22 (56), 539-565. DOI:10.21560/spcd.vi.1081060

Baştürk Akça, E. ve Kaya, B. (2016). Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden dijital bölünme ve farklı yaklaşımlar, *Intermedia International e-Journal,* 3(5), 301-319.

Bayzan, Ş., ve Uludaşdemir, D. (2024). Dijital ebeveynlik ve ebeveyn arabuluculuğu. İçinde Ş. Bayzan, A. Gün, ve H. İ. Bülbül (Ed.), *Dijitalleşmenin İnsani Boyutu* (ss. 33–70). Nobel Akademik Yayıncılık.

Bektaş, A. (2025). Dijital dünyada birincil gruplar: Aile, çocuk ve sosyal etkileşim. İçinde M. Ak ve A. O. Közleme (Ed.), *Değişen Toplum, Dönüşen Aile* (ss. 121–141). Çizgi Kitabevi.

Brandtweiner, R., Donat, E. ve Kerschbaum, J. (2010). How to become a sophisticated user: a two-dimensional approach to e-literacy. *New media & society,* 12(5), 813-833. https://doi.org/10.1177/1461444809349577

Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.

Cengiz, G. (2021). Siber suçlar, sosyal medya ve siber etik. *İletişim Çalışmaları Dergisi,* 7 (3), 407-424.

Çalış Duman, M. (2022). *Toplum 5.0: İnsan odaklı dijital dönüşüm.* Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 82, 309-336. https://doi.org/10.26650/jspc.2022.82.1008072

Çetintaş, F. (2024). Sosyal hizmet uygulamalarında yapay zekâ: Potansiyel, riskler ve etik sorunlar. *The Journal of Academic Social Science Studies,* 16(Year: 16-Number: 97 (100. Yıl Özel Sayısı)), 315-322.

Çevik, E., ve Toplu, M. (2023). Dijital eşitsizliğin hibrit eğitimdeki yansımaları. *Türk Kütüphaneciliği,* 37(4), 267-292.

Dasgupta, S. et al (2001). *Policy reform, economic growth, and the digital divide: An econometric analysis,* World Bank, Development Research Group Working Papers, http://econ.worldbank.org/files/ 1615_wps2567.pdf , Erişim Tarihi: 11.07.2026.

Dikici, E., ve Özdemir, N. E. (2025). Değişen toplum dönüşen aile: Yeni aile türleri üzerine bir değerlendirme. İçinde M. Ak ve A. O. Közleme (Ed.), *Değişen Toplum, Dönüşen Aile* (ss. 204–225). Çizgi Kitabevi.

DiMaggio, P., Hargittai, E., Celeste, C. ve Shafer, S. (2004). Digital inequality: From unequal access to differentiated use. *Social inequality* içinde (ss. 355-400). Russell Sage Foundation.

Doğan, E.Ş. & Gündüz, U. (2025). Teknoloji çağında internet ve sosyal medya kaynaklı yeni nesil korkulara ilişkin bir inceleme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi-IBAD Journal of Social Sciences,* (18), 88-116. https://doi.org//10.21733/ibad.1627789

Duran Okur, H. (2025). Dijital çağda ailenin yeniden inşası. İçinde M. Ak ve A. O. Közleme (Ed.), *Değişen Toplum, Dönüşen Aile* (ss. 164–186). Çizgi Kitabevi.

Fındıklı, R. (2011). *Suçların Önlenmesinde Kültürel Değerlerin Rolü. Suç Önleme Sempozyumu*. Bursa, 1-6.

Güney, A. (2022). *Teknoloji ve Dijitalleşmede Etik Değerler*. International Congresses on Education 2022 (pp.61-68). Sakarya, Turkey.

Hargittai, E. (2001). *Second-level digital divide: Mapping differences in people's online skills*. arXiv preprint cs/0109068.

Helsper, E. J., Van Deursen, A. J. ve Eynon, R. (2015). *Tangible outcomes of Internet use: from digital skills to tangible outcomes project report*.

IDC (2002): *World Times Information Society Index: Measuring the Global Impact of Information Technology and Internet Adoption*. International Data Corporation, http://www.idc.com, Erişim Tarihi: 11.07.2026.

Kantar, E. (2023). *Kadına yönelik dijital şiddet: Siber zorbalık* (Master's thesis, Hitit University (Turkey)).

Karoğlu, A. K., Bal, K., ve Çimşir, E. (2020). Toplum 5.0 sürecinde Türkiye'de eğitimde dijital dönüşüm. *Journal of University Research,* 3(3), 147-158.

Kaya, İ., ve Mutlu Bayraktar, D. (2021). Türkiye'de yapılan dijital ebeveynlik araştırmalarına yönelik bir içerik analizi çalışması. *İnönü University Journal of the Faculty of Education*, 22(2), 1046–1082. https://doi.org/10.17679/inuefd.928805

Kurban, S. (2024). Sosyal hizmetin örgütlenmesinde ve politikaların geliştirilmesinde yapay zekâ katkısı ve Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22(Özel Sayı: Endüstri 4.0 ve Dijitalleşmenin Sosyal Bilimlerde Yansımaları), 1667-1690. https://doi.org/10.35408/comuybd.1514386

Kurtdaş, E. M. (2025). Dijitalleşme ve ailenin dönüşümü. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Aile Yılı Özel Sayısı, 253-286.

Kültür, A. (2025). Dijital çağda ailenin dönüşümü: Ailede ve ebeveynlikte yeni dinamikler. içinde M. Ak ve A. O. Közleme (Ed.), *Değişen Toplum, Dönüşen Aile* (ss. 142–163). Çizgi Kitabevi.

Maviş, V. (2021). Ceza Hukuku Boyutuyla Siber Zorbalık. *SÜHFD,* 29(3), 2455-2500.

Mehmetbeyoğlu, N. (2026). Dijital eşitsizlik ve toplumsal etkileri. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi,* 9(2).

OECD (2001), *Understanding Digital Divide, OECD (Organisation for Economic Co-Operation and Development),* Paris.

Özcan, M., ve Keskin, B. (2020). Dijitalizasyon bağlamında sosyal dönüşüm. *OPUS International Journal of Society Researches,* 16(29), 2214-2229.

Özçelik Baloğlu, Ö. (2023). Teknolojik bir dönüşüm olarak dijitalleşme kavramı ve etkileri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi,* 13(2), 1189-1210. https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1276723

Öztürk, İ., ve Zeybek, B. (2021). Dijitalleşme ve etik sorunlar: Nesnelerin interneti teknolojisini gözetim, gizlilik, güvenlik kapsamında değerlendirme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi,* 2021(55), 1-15.

Özsoy, D. (2020). Dijital bölünme düzeylerine dair literatür analizi. M. Fiğan & Y. Dede Özdemir (Ed.), *Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma* (ss. 11–23). Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği.

Quibria, M.G. et al (2003), "Digital divide: determinants and policies with special reference to asia, *Journal of Asian Economics,* 13, pp. 811-825.

Ragnedda, M. (2017). The third digital divide: A Weberian approach to digital inequalities. Routledge.

Saki, Ş., & Köroğlu, M. A. (2024). Yapay zeka ve dijital teknolojilerin sosyal hizmet uygulamalarında kullanımı üzerine bir araştırma. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences (JOSHAS)*, 10(2), 149-171.

Selwyn, N. (2021). *Education and Technology: Key İssues and Debates*. Bloomsbury Publishing.

Şahin, İ. M., ve Mermutlu, M. B. (2022). Dijitalleşme ve topluma etkisi. *SSD Journal,* 7(32), 123-131.

Tunç, A. (2025). Türk hukukunda çevrimiçi platformların düzenlenmesi ihtiyacı. *Adalet Dergisi,* (74), 1027-1055.

Van Dijk, J. ve Hacker, K. (2003). The digital divide as a complex and dynamic phenomenon. *The Information Society,* 19(4), 315-326. https://doi.org/10.1080/01972240309487

Van Dijk, J. A. (2013). *A theory of the digital divide. In The digital divide* (ss. 49-72). Routledge.

Yanar, G., & Özler Ervüz, F. (2026). Çocukların dijital dünyada kırılganlığı: Dijital bağımlılık ve çevrim içi istismar riskleri üzerine bir kapsam derlemesi. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 2026, 123–142. https://doi.org/10.69514/sosyalsaglik.1907876

Yurttabir, H. H. (2025). *Sosyal Hizmet ve Yapay Zekâ.* eKitap Projesi, E-Kitap Yayıncılık

Zillien, N., ve Marr, M. (2013). The digital divide in Europe. *The Digital Divide* içinde (ss. 75-86). Routledge.

BÖLÜM 15

GELECEĞİN SOSYAL SORUNLARI: DÖNÜŞEN RİSKLER VE YENİ KIRILGANLIKLAR

Görkem KAYA[1]
Aylin ARICI[2]

1.GİRİŞ

Günümüz dünyası, sosyal sorunların niteliğini ve sosyal hizmet müdahalelerinin kapsamını dönüştüren çok katmanlı bir değişim sürecinden geçmektedir. Dönüşüm yalnızca teknolojik ilerlemelerle açıklanabilecek bir olgu olmayıp; ekonomik yeniden yapılanma, demografik yaşlanma, çevresel krizler, toplumsal bağların zayıflaması ve algoritmik sistemlerin yaygınlaşması gibi birbirini besleyen yapısal süreçlerle iç içe geçmiştir. Dolayısıyla çağdaş sosyal sorunların tekil sorun alanları olarak değil, karşılıklı etkileşim içinde büyüyen karmaşık ve kesişen risk ağları olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Mintz vd., 2018; Kemp, 2023). Risklerin birey ve topluluklar üzerinde eş zamanlı ve birbirini güçlendirecek biçimde ortaya çıkabilmesi, geleceğin sosyal sorunlarının kesişen kırılganlıklar perspektifiyle ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Sosyal hizmet disiplini bu dönüşüm karşısında yalnızca uygulayıcı bir meslek alanı olmanın ötesine geçmek durumundadır. Literatürde giderek daha fazla vurgulandığı üzere sosyal hizmet; birey ve aile düzeyindeki müdahalelerin yanı sıra toplumsal risk üretim mekanizmalarını analiz eden, geleceğe dönük senaryolar geliştiren ve yapısal kırılganlıkları önceden görünür kılabilen bir disiplin olarak yeniden konumlanmaktadır (Cooper, 2025; Mintz vd., 2018). Gelecek odaklı sosyal hizmet, olası toplumsal değişimleri izleyen, riskleri önceden

[1] Tarsus Üniversitesi, gorkemkaya@mersin.edu.tr, ORCID iD: 0009-0003-0253-6749
[2] Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi/Sosyal Hizmet Bölümü, aylin.arici@iuc.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-3872-2984

DOI: 10.37609/akya.4445.c21988

KAYNAKLAR

Bender, E. M., Gebru, T., McMillan-Major, A. ve Shmitchell, S. (2021). On the dangers of stochastic parrots: Can language models be too big? *Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*, 610-623.

Capraro, V., Lentsch, A., Acemoglu, D., Akgun, S., Akhmedova, A., Bilancini, E., … Viale, R. (2024). The impact of generative artificial intelligence on socioeconomic inequalities and policy making. *PNAS Nexus, 3*(6), pgae191.

Casas-Martí, J., De Gea-Grela, P. ve García-Aguña, S. (2026). Social workers' encounters with loneliness and social isolation. *Journal of Social Work*, 14680173261441699.

Casas-Martí, J., García-Aguña, S. ve De Gea-Grela, P. (2025). Social work responses to loneliness and social isolation among older adults: Knowledge, competences and challenges. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 1-20.

Çelik Özkan, G. (2025). "Süper akıllı" toplumda sosyal hizmet: Toplum 5.0 paradigmasının getirdikleri. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi, 6*(1), 81-104. https://doi.org/10.61861/spshcd.1638926

Cooper, A. (2025). Social work futures: Some challenges we face. *Journal of Social Work Practice, 39*(3), 329-333.

Crampton, A. (2011). Population aging and social work practice with older adults: Demographic and policy challenges. *International Social Work, 54*(3), 313-329.

Damin Kim, M., Paek, E. S., Lin, Y., Mroz, E., Chung, J. ve Choi, J. D. (2026). Why are we lonely? Leveraging LLMs to measure and understand loneliness in caregivers and non-caregivers. *arXiv e-prints*, arXiv-2604.

Eubanks, V. (2018). *Automating inequality: How high-tech tools profile, police, and punish the poor*. New York: Macmillan.

Garkisch, M. ve Goldkind, L. (2025). Considering a unified model of artificial intelligence enhanced social work: A systematic review. *Journal of Human Rights and Social Work, 10*(1), 23-42.

Goldkind, L., Wolf, L. ve Jones, J. (2016). Late adapters? How social workers acquire knowledge and skills about technology tools. *Journal of Technology in Human Services, 34*(4), 338-358.

Holmes, W. ve Miao, F. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. Paris: UNESCO Publishing.

Kanios, A., Weissbrot-Koziarska, A. ve Łada, A. (2024). Problemy osób starszych jednym z największych wyzwań dla pracy socjalnej. Wprowadzenie do tematyki. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J: Paedagogia-Psychologia, 37*(1), 9-18.

Kemp, S. P. (2023). Building jetties to the future: Thinking and doing social work in a 'moment of danger.' *Social Work & Society, 21*(1).

Kılıçarslan, E. (2025). Yeşil sosyal hizmet entegrasyonu: İklim mülteciliği ve sürdürülebilir bir gelecek. *REFLEKTİF Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(1), 81-98.

Leopold, T., Di Battista, A., Jativa, X., Sharma, S., Li, R. ve Grayling, S. (2025). *Future of jobs report 2025*. World Economic Forum.

Mintz, J., Copeland, S., Crewe, S. E., Klemm, T., McClain, A., Monahan, M. J., … Teasley, M. (2018). *Envisioning the future of social work: Report of the CSWE Futures Task Force*. Council on Social Work Education.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *How's life in the digital age?: Opportunities and risks of the digital transformation for people's well-being*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.

Reamer, F. G. (2018). Ethical standards for social workers' use of technology: Emerging consensus. *Journal of Social Work Values and Ethics, 15*(2), 71-80.

Rost, S. (2025). Collapsed social work: A theoretical framework for adapting to societal collapse. *Critical and Radical Social Work*, 1-13.

Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. London: Bloomsbury Academic.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2026). *İstatistiklerle yaşlılar, 2025* (Sayı 58231). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Van Dijk, J. (2020). *The digital divide*. Cambridge: John Wiley & Sons.

Wardle, C. ve Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking*. Strasbourg: Council of Europe.

Wood, A. J., Graham, M., Lehdonvirta, V. ve Hjorth, I. (2019). Good gig, bad gig: Autonomy and algorithmic control in the global gig economy. *Work, Employment and Society, 33*(1), 56-75.

Zamfirescu-Mareş, D. ve Corman, S. (2026). Active ageing in contemporary social work: Global dimensions, challenges, and policy perspectives. *European Journal of Applied Sciences, 14*(1), 459-477.

Zeng, F., Blank, G. ve Schroeder, R. (2025). Using AI to model future societal instability. *Futures, 166*, 103543.

BÖLÜM 16

SOSYAL HİZMETTE MİKRO, MEZZO VE MAKRO MÜDAHALELER

Ayşegül DAŞGIN[1]
Taner ARTAN[2]

1.GİRİŞ

Toplumsal değişimlerin hızlanması, sosyal sorunların giderek daha karmaşık ve çok katmanlı bir yapıya dönüşmesi, sosyal hizmet uygulamalarının kapsamını, önceliklerini ve müdahale biçimlerini yeniden şekillendirmektedir. Günümüzde yoksulluk, göç, çocuk ihmali ve istismarı, aile içi şiddet, ruh sağlığı sorunları, nüfusun yaşlanması, afetler ve sosyal dışlanma gibi geleneksel sosyal sorunlara; dijital dönüşüm, iklim krizi, zorunlu göç hareketleri ve küresel sağlık krizleri gibi yeni toplumsal dinamikler de eklenmiştir. Bu gelişmeler, sosyal sorunların giderek daha karmaşık, çok katmanlı ve birbirini etkileyen bir yapıya dönüşmesine neden olmuş; bireylerin yaşadığı güçlüklerin yalnızca bireysel özelliklerle açıklanamayacağını, aile, sosyal çevre, kurumlar ve sosyal politikalar arasındaki karşılıklı etkileşim bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Kemp, 2023; Huang vd, 2023). Ayrıca dijital teknolojilerin sosyal hizmet uygulamalarına entegrasyonu ve küresel krizlerin hizmet sunum süreçlerine etkisi, sosyal hizmet uzmanlarının müdahalelerinde disiplinler arası iş birliği, etik karar verme ve çok düzeyli değerlendirme yaklaşımlarını daha da önemli hâle getirmiştir (Andersen vd, 2023; Fantus vd, 2023).

Sosyal hizmet; bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumların iyilik hâllerini geliştirmeyi, sosyal işlevselliklerini güçlendirmeyi ve sosyal adaletin gerçekleş-

[1] Doktora Öğrencisi, Uzman Sosyal Çalışmacı, ayseguldasgin.tr@gmail.com, ORCID iD: 0009-0006-4140-3756
[2] Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, taner.artan@iuc.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8716-2090

DOI: 10.37609/akya.4445.c21989

gözeten, kültürel açıdan duyarlı ve teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilen bir yapıda yürütülmesini gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda neoliberal sosyal politikaların, artan sosyal eşitsizliklerin ve iklim krizinin ortaya çıkardığı yeni sosyal riskler, sosyal hizmet uzmanlarının politika geliştirme, savunuculuk, afet yönetimi, çevresel adalet ve dijital haklar gibi alanlarda daha görünür roller üstlenmesini zorunlu hâle getirmektedir.

Bu doğrultuda sosyal hizmet eğitiminin mikro, mezzo ve makro müdahale düzeyleri arasındaki bütünlüğü güçlendirecek biçimde yeniden yapılandırılması; öğrencilerin kanıta dayalı uygulama, program değerlendirme, araştırma okuryazarlığı, dijital yeterlilik, yapay zekâ okuryazarlığı ve disiplinlerarası ekip çalışması konularında yetkinliklerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bunun yanında uygulama kurumlarında araştırma kültürünü destekleyen örgütsel yapıların güçlendirilmesi, uygulayıcı–akademisyen iş birliklerinin artırılması ve müdahalelerin etkililiğini değerlendiren uygulama araştırmalarının yaygınlaştırılması, sosyal hizmet uygulamalarının niteliğinin geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Sonuç olarak sosyal hizmet, değişen toplumsal gereksinimlere uyum sağlayabilen, bilimsel bilgi ile uygulamayı bütünleştiren ve bireysel iyilik hâlinden toplumsal dönüşüme uzanan çok düzeyli bir müdahale sistemidir. Mesleğin geleceği; insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan, kanıta dayalı uygulamaları benimseyen, dijital dönüşümü etik ilkeler doğrultusunda yöneten ve sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu politika ve uygulamalar geliştirebilen sosyal hizmet uzmanlarının yetiştirilmesine ve desteklenmesine bağlıdır.

KAYNAKLAR

Abri, S. and Zahedi Yazdi, M. (2018) 'Medical Social Workers in Iran: Professionals or Employees?', Middle East Journal of Family Medicine, 7: 242. https://doi.org/10. 5742/MEWFM.2018.93334

Adams R. (2008) Empowerment, Participation and Social Work. (4.Baskı). Palgrave Macmillan.

Akkuş, P. (2010). Sosyal Hizmet Çalışanlarının Hak Kayıpları. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 42, 53-61.

Alper, Y., Tokol, A., & Özaydın, M. M. (2012). Sosyal politika

Altuntaş, M. (2026). *Sosyal hizmet: Kuram, uygulama ve vaka incelemeleri* (1. bs.). BİDGE Yayınları.

Andersen, L. B., Christensen, M., Lauritsen, P., & Danholt, P. (2023). *The role of digital data on citizens in social work research: A literature review*. *The British Journal of Social Work, 53*(2), 848–865. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcac158

Apthorpe, R. (1970). Development studies and social planning. In R. Apthorpe (Ed.), *People, planning and development studies* (pp. 1–28). Frank Cass.

Asakura, K., Occhiuto, K., Todd, S., Leithead, C., and Clapperton, R. (2020). A call to action on artificial intelligence and social work education: Lessons learned from a simulation project using natural language processing. *Journal of Teaching in Social Work,* 40(5), 501-518. DOI: 10.1080/08841233.2020.1813234

Asenjo Palma, C., & Verity, F. (2026). How the rights-based approach can help social work deliver social justice outcomes: Lessons from housing rights activism in Scotland. *The British Journal of Social Work, 56*(1), 417–437. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaf238

Association for Specialists in Group Work. (2021). *Best practice guidelines 2021 revision*. Association for Specialists in Group Work.

Başçıllar, M. (2020). Sosyal hizmetin önemli bir öncüsü: Mary Ellen Richmond. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 39, 151-160.

Bilgin, V. (2005). Sosyal Devlet Nereye Gidiyor veya Sosyal Devletin Alternatifleri Nelerdir. *Siyaset ve Toplum*, 3, 1-24.

Bondi, E., Craddock, J., Funke, R., LeGendre, C., and Tiwari, V. (2018). Maximizing the spread of sexual health information in a multimodal communication network of young Black women. M. Tambe, & E. Rice. (Ed). Artificial Intelligence and Social Work in (93-118). Cambridge: Cambridge University Press

Brody, R., & Nair, M. D. (2020). *Makro sosyal hizmet* (S. Buz & M. Ç. Ayalp, Ed.). Nika Yayınevi.

Brueggemann, W. G. (2014). *The practice of macro social work* (4. bs). Brooks/Cole, Cengage Learning.

Buz, S., ve Ayyıldız, A. A. (2019). Sosyal Hizmette Toplum Merkezleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 30(1), s. 187-212.

Corey, M. S. ve Corey, C. (1997). *Groups: Process and Practice* (5.Baskı). Brooks/Cole Publishing Company.

Courtnage, T. et al. (2020) 'Enhancing Integrated Psychosocial Oncology through Leveraging the Oncology Social Worker's Role in Collaborative Care', *Psycho-oncology,* 29: 2084–90. https://doi.org/10.1002/pon.5582

Craig, G. (2002). Poverty, Social Work and Social Justice. *British Journal of Social Work,* 32, 669-682.

Craig, S. L., and Muskat, B. (2013) 'Bouncers, Brokers, and Glue: The Self-described Roles of Social Workers in Urban Hospitals', *Health & Social Work,* 38: 7–16. https://doi.org/doi.org/10.1093/hsw/hls064

Crawford K., Price M. ve Price B. (2015). *Grup Work Practise for Social Workers*. SAGE publications inc.

Cummings, S. (2021, Mart). Social Work Tech Notes – Social Work and Future Technology: What Can Be Automated, Will Be, Erişim Tarihi: 01.08.2026, https:// www.socialworker.com/feature-articles/technology-articles/social-work-tech-notessocial-work-and-future-technology-what-can-be-automated-will-be/

Davidson, G., and Campbell, J. (2010) 'An Audit of Assessment and Reporting by Approved Social Workers (ASWs)', *British Journal of Social Work*, 40: 1609–27. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcp060

Del Fresno García, M. (2015). Connecting the disconnected: Social work and social network analysis. A methodologicalapproach to identifying network peer leaders. Arbor, 191(771), 209-215. DOI: 10.3989/arbor.2015.771n1011

Demir, İ. (2006). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Fonksiyonları Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli.

Dentato, M., Craig, S.L., Smith. M. (2010). The Vital Role of Social Workers in Community Partnerships: The Alliance for Gay, Keçeci 201 Lesbian, Bisexual, Transgender and Questioning Youth. *Child Adolescent Social Work J*, v. 27, 323–334. Development Backgroun

Deutschland. (2022). Kalifiye elemanlara kapılar açık. 01.08.2026 tarihinde https://www.deutschland.de/tr/topic/ekonomi/uzmaneleman-gocu-yasasialmanyada-calismak adresinden alındı

Drumm, K. (2006) the essential power of group work, *Social Work with Groups,* 29:2-3, 17-31, http://dx.doi.org/10.1300/J009v29n02_02.

Du Plooy, L. et al. (2014) '"Black Saturday" and Its Aftermath: Reflecting on Postdisaster Social Work Interventions in an Australian Trauma Hospital', *Australian Social Work*, 67: 274–84. https://doi.org/10.1080/0312407X.2013.862558

Duyan V. *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri*, 1.Baskı, Ankara, Aydınlar Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti, 2010: 10-11.

Duyan, V. (2012). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri* (2. Baskı). Özbaran offset Matbacılık San. Ve Tic. Litd. Şti.

Esping Andersen, G. (2013). *Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri*. Şu kitapta: Sosyal Politika Yazıları içinde. (A. Buğra, & Ç. Keyder, Dü) İstanbul: İletişim Yayınları.

Ezell, M. (2001). *Advocacy practice of social workers*. NASW Press.

Fantus, S., Cole, R., Hawkins, L., & Chakraborty, P. (2023). *'Have they talked about us at all?' The moral distress of healthcare social workers during the COVID-19 pandemic: A qualitative investigation in the state of Texas. The British Journal of Social Work, 53*(1), 425–447. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcac206

Fichter, J. (2012). *Sosyoloji Nedir?* (N. Çelebi, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.

Forenza, B., Eckert, C. (2018). Social worker identity: A profession in context. *Social Work* (United States) 63(1):17-26. doi: 10.1093/sw/swx052.

Gamble, N.D., Weil,M. (2010). Communtiy Practice Skills: Localto Global Perspectives.Colombia Press. New York.

Genç, Y., Seyyar, A., (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri (*Ansiklopedik Sosyal Pedagojik Çalışma Sözlüğü). Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Germain, C. B., & Gitterman, A. (1980). *The life model of social work practice*. Columbia University Press.

Goldkind, L. (2021). Social Work and Artificial Intelligence: Into the Matrix. Social Work, 66(4), 372-374. DOI: 10.1093/sw/swab028

Grant, D. G. (2018). Ethics and Artificial Intelligence in Public Health Social Work. M. Tambe, and E. Rice. (Ed). Artificial Intelligence and Social Work in (231-237). Cambridge: Cambridge University Press.

Gumpert, J. ve Black, S. N. (2006). Ethical issues in group work: What are they? How are they managed?. *Social Work with Groups*, 29(4), 61-74. https://doi.org/10.1300/J009v29n04_05

Güloğlu, F. K. (2022). Güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde engelli kadınlar için sosyal içermede olumlu stratejiler. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, *11*(1), 143-156.

Harris, M. S., Courtney M.E. (2024). Introduction to special section on child welfare: current realities and future possibilities in clinical social work practice. *Clinical Social Work Journal* 52(2):89-91.

Hartman, A. (1978). Diagrammatic assessment of family relationships. *Social Casework, 59*(8), 465–476.

Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Rooney, G. D., Strom-Gottfried, K., & Larsen, J. A. (2017). *Direct social work practice: Theory and skills* (10th ed.). Cengage Learning.

Huang, X., Zhang, Y., Li, Y., & Gray, M. (2023). Localising social work practice for migrant workers' children in China: An action research learning from other countries. *The British Journal of Social Work, 53*(1), 139–156. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcac034

Karataş, K. (1995). Sosyal Refah: Kavramsal Boyutu, Gelişimi ve Nitelikleri. N. Koşar, ve V. Duyan (Dü) içinde, Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan: Yaşam Boyu Sosyal Hizmet. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayını.

Kaya, F. (2016). Sivil Toplum Örgütleri: Kızılay Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 9(45), s. 819-832.

Kaymakcı, Y. S. (2025). Klinik Sosyal Hizmetin Uygulama ve Yetkinlik Alanlarına Yönelik Genel Bir Değerlendirme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 23(4), 127-144. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1617644

Keçeci, G. (2017). Makro sosyal hizmet uygulamasında kullanılan modeller, teknikler ve sosyal hizmet uzmanlarının rolleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 28(1), 187-201.

Kemp, S. P. (2023). Building jetties to the future: Thinking and doing social work in a "moment of danger". *Social Work & Society, 21*(1). http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:464-sws-2929

Kemp, S. P., Whittaker, J. K., & Tracy, E. M. (1997). *Person-environment practice: The social ecology of interpersonal helping*. Aldine de Gruyter.

Koray, M. (2008). Sosyal Politika (3 b.). Ankara: İmge Yayınevi

LaRocque, S. E. (2017). Group work education in social work: A review of the literature reveals possible solutions. *Journal of Socıal Work Education,* 53 (2), 276–285.

Lee, J. (2001). The Empowerment Approach to Social Work Practice. New York: Columbia University Press.

Libal, K. ve Harding, S. (2015). Human rights-basedcommunitypractice in the United States. New York: Springer.

MacQueen, K. M., McLellan, E., Metzger, D. S., Kegeles, S., Strauss, R. P., Scotti, R., . . . Trotter, R. T. (2001). What Is Community? An Evidence-Based Definition for Participatory Public Health. *American Journal of Public Health,* 91(12), s. 1929-1938.

Mannsåker, I. K.-R., Johannessen, D. A., Nordtug, M., Velvin, G., Misund, A. R., Nilsen, H. S. S., Geirdal, A. Ø. (2026). Exploring the roles of public health social workers—A rapid review. *The British Journal of Social Work, 56*(1), 396–416. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaf235

Masters in Social Work Online. (2026, July 3). *Levels of social work: Micro, mezzo, and macro practice*. 01.08.2026 tarihinde https://mastersinsocialworkonline.org/resources/levels-of-social-work/ erişildi

Megele, C. (2020, Haziran). We are far from achieving minimum standards, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021, https://www.communitycare.co.uk/2020/09/10/evidencemachine-learning-works-well-childrens-social-care-study-finds/

Midgley, J. (1978). Developmental roles for social work in the Third World: The prospect of social planning. *Journal of Social Policy*, *7*(2), 173-188.

Midgley, J. (1981). *Professional imperialism: Social work in the Third World*. Heinemann.

Midgley, J. (1995*). Social development: The developmental perspective in social welfare.* SAGE Publications.

Narayan, L. (2000). Freire and Gandhi: The irrelevance for social work education. *International Social Work,* 43, 193-204.

NASW. (2017, Kasım). Technology in Social Work Practice. Erişim Tarihi: 01.08.2026, https://www.socialworkers.org/includes/newincludes/homepage/PRABRO-33617.TechStandards_FINAL_POSTING.pdf

Nedjat-Haiem, F. R. et al. (2013) 'Advocacy at the End of Life: Meeting the Needs of Vulnerable Latino Patients', *Social Work in Health Care,* 52: 558–77. https://doi. org/10.1080/00981389.2013.779359

Nilsson, D. et al. (2013) 'The Why of Practice: Utilizing PIE to Analyze Social Work Practice in Australian Hospitals', *Social Work in Health Care,* 52: pp. 280–95. https://doi.org/10.1080/00981389.2012.737901

Nissen, B. (2021, June). Artificial Intelligence: In What Ways Does AI Turn Up in the Social Work Practice Ecosystem? An Exploration. 30.07.2026 https:// socialworkfutures.com

Northen, H. (2006). Ethics and Values in Group Work. İçinde C.D. Garvin, L.M. Gurıerrez ve M.J. Galinsky M.J. (Ed.). *Handbook of Social Work with Groups* (s..76-110). The Guilford Publications.

Özateş, Ö.S. (2014). Sosyal Hizmetleri Neoliberal Ekonomik Politikalar Üzerinden Okumak . Ulusal Sosyal Hızmetler Kongresı 21. Yüzyılda Sosyal Hızmetler Nereye?

Özdemir, U. (2000). Sosyal Hizmet Uygulamasının Genel Çerçevesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 1(10), s. 100-110.

Parsell, C., Clarke, A., & Wray, J. (2024). What is the scope and contribution of lived experience in social work? A scoping review. *The British Journal of Social Work,* 54(8), 3429–3448. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcae106

Patton, D. U., Mathiyazhagan, S. and Landau, A.Y. (2021, Mart). Meet Them Where They Are: Social Work Informed Considerations for Youth Inclusion in AI Violence Prevention Systems. Erişim Tarihi: 15.07.2026 https://wip.mitpress.mit.edu/pub/ meet-them-where-they-are/release/1

Payne, M. (2020). *Modern Sosyal Hizmet Kuramı.* (Çev: Kasım Karataş). Ankara: Nika Yayınevi.

Petering, R., Um, M. Y., Fard, N. A., Tavabi, N., Kumari, R., and Gilani, S. N. (2018). *Artificial intelligence to predict intimate partner violence perpetration.* M. Tambe, & E. Rice. (Ed). Artificial Intelligence and Social Work in (ss. 195-210). Cambridge: Cambridge University Press.

Pierre, R. (2020, Ocak). Human connection is the heartbeat of social work. Erişim Tarihi: 11.07.2026, https://www.communitycare.co.uk/2020/09/10/evidence-machinelearning-works-well-childrens-social-care-study-finds/

Pippard James L., Bjorkland Robert W. (2004). Identifying Essential Techniques for Social Work Community Practice, *Journal of Community Practice,* 11(4), 101-116.

Recover, M., Minguela, A., Lafuente, P. H., and Macias, J. M. M. (2021). Home visit training in social work with virtual reality. *Journal of Sociology & Social Welfare,* 48, 53.

Reichert, E. (2003). *Social work and humanrights:* A foundationforpolicyandpractice. New York: Columbia UniversityPress

Reid, E. J. (2000*), Understanding the word "advocacy*". Reid E. J. (Ed.), Structuring the Inquiry into Advocacy içinde (pp. 1-8). Urban İnstitute.

Rothman, J. (1968). Three models of community organization practice. *Social Work Practice, 1968*, 25–45.

Rusow,J., Brixey, J., Hoegen, R., Lan, W., , Singla, K., and Yin, X. (2018). *SHIHbot Sexual Health Information on HIV/AIDS, chatbot.* M. Tambe, & E. Rice. (Ed). Artificial Intelligence and Social Work in (ss. 211-230). Cambridge: Cambridge University Press.

Sengupta, S., Yu, J., and Zahiri, B. (2018). *Know-Stress: Predictive Modeling of Stress among Diabetes Patients under Varying Conditions*. M. Tambe, & E. Rice. (Ed). Artificial Intelligence and Social Work in (pp. 153-168). Cambridge: Cambridge University Press.

Sheafor W.B., Horejsi R.C.(2006). *Techniques and Guidleness forSocial Work Practice,* (7th ed.).Pearson, Boston.

Sheafor, B. W., & Horejsi, C. J. (2016). *Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler* (D.B. Çiftçi, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.

Sheafor, B. W., & Horejsi, C. R. (2014). *Techniques and guidelines for social work practice* (10th ed.). Pearson.

Sheafor, B.W. & Horejsi, C.J. (2015). *Sosyal hizmet uygulaması: Temel teknikler ve ilkeler* (D. B. Çifci, Çev. Ed). Ankara: Nika Yayınları.

Sherraden, M., Slosar, B., ve Sherraden, M. (2002). *Innovation in Social Policy: Collaborative Policy Advocacy. Social Work,* 47(3), s. 209-221.

Sims-Gould, J. et al. (2015) '"When Things Are Really Complicated, We Call the Social Worker": Post-hip-fracture Care Transitions for Older People', *Health & Social Work*, 40: 257–65. https://doi.org/10.1093/hsw/hlv069

Srivastava, A., Petering, R., and Misyrlis, M. (2018). *Minimizing violence in homeless youth.* M. Tambe, & E. Rice. (Ed). Artificial Intelligence and Social Work in (pp. 119- 135). Cambridge: Cambridge University Press

Stevens, M., et al. (2024). Supporting meaningful implementation and evaluation of strengths-based approaches in adult social care: A theory of change for the Three Conversations. *The British Journal of Social Work*, 54(6), 2583–2602. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcae055

Strehlenert, H., Hedberg Rundgren, E., Sjunnestrand, M., & Hasson, H. (2024). Fidelity to and adaptation of evidence-based interventions in the social work literature: A scoping review. *The British Journal of Social Work, 54*(3), 1356–1376. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcad170

Tuncay, T., & Tekin, H. H. (2022). *Sosyal hizmet mesleğinin* ABC'si (2. bs). Nika Yayınevi.

Turner, A. (2020, Ocak). 'No evidence' machine learning works well in children's social care. Erişim Tarihi: 15.07.2026 https://www.communitycare.co.uk/2020/09/10/ evidence-machine-learning-works-well-childrens-social-care-study-finds/

United Nations (1971) 'Social Policy and Planning in National Development', *International Social Development,* 3: 4-15

Wakefield, J., Lavender, S., Nixon, K., Hornby, S., Dobel-Ober, D., Lambley-Burke, R., Spolander, G., Bonner, P., Mallen, C., & Campbell, P. (2022). *Social work and social care: Mapping workforce engagement, relevance, experience and interest in research*. *British Journal of Social Work, 52*(4), 2291–2311. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab169

Wang, M., & Zhou, Y. (2024). A pilot randomised controlled trial to improve social problem-solving skills of children without sufficient parental care. *The British Journal of Social Work,* 54(1), 456–474.

Weil, M., & Gamble, D. N. (2013). *Community practice models.* In T. Mizrahi & L. E. Davis (Eds.), *Encyclopedia of Social Work* (20th ed.). Oxford University Press.

Weil, M., ve Gamble, D. (2015). *Contemporary Community Practice* Models. K. Corcoran, ve A. R. Roberts (Dü) içinde, Social Worker's Desk Reference (s. 907-919). New York: Oxford University Press.

Whorley, W. L. (2021). A socio-behavioral model of clinical social work practice. *Journal of Sociology and Social Work* 9(1). doi: 10.15640/jssw.v9n1a3

Wiggins, B. et al. (2018) 'An Evaluation of Social Work Services in a Cancer Accommodation Facility for Rural South Australians', Supportive Care in Cancer: *Official Journal of the Multinational Association of Supportive Care in Cancer,* 26: 147–54. https://doi.org/10.1007/s00520-017-3828-z

Witherspoon, R., & Phillips, N. K. (1987). Heightening political awareness in social work students in the 1980s. *Journal of Social Work Education*, *23*(3), 44-49.

Wodarski, J.S. ve Feit M. D. (2012). Social group work practice: An evidence-based approach. *Journal of Evidence-Based Social Work,* 9: 414–420.

Yavaşca, S. (2021). Sosyal Hizmetin Savunuculuk Rolü Bağlamında Sivil Toplum Örgütleri. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(1), 1-10. https://izlik.org/JA93BL79HX

Yıldırım Aykurt, A. (2020). *Sosyal Çalışmanın Medya Yansımaları: Abd-Türkiye Örnekleri".* İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Doktora Tezi.

Yolcuoğlu, İ. G. (2014). *Bireylerle, Ailelerle, Gruplarla ve Toplumla Sosyal Hizmet.* İstanbul: Nar Yayınevi.

Yoshioka-Maxwell, A., Gholami, S., Sheng, E., Hemler, M., Nilanon, T., and JalalKamali, A. (2018). A Multidisciplinary Study on the Relationship between Foster Care Attributes and Posttraumatic Stress Disorder Symptoms on Foster Youth. *Artificial Intelligence and Social Work,* 169-171. DOI: 10.1017/9781108669016.012

Zaidi, L. (2020, Mart). The Only Three Trends That Matter: A Minimum Specification for Future-Proofing. Erişim Tarihi: 11.07.2026 https://jfsdigital.org/articles-andessays/vol-25-no-2-december-2020/the-only-three-trends-that-matter-a-minimumspecification-for-future-proofing/

Zastrow, C. (2016). *Sosyal Hizmete Giriş.* (Çev. Ed. Durdu Baran Çiftçi). Ankara: Nika Yayınları.

Zastrow, C. H. (2012). *Social work with groups. A comprehensive worktext.* (8.Baskı) Brooks/Cole, Cengage Learning.